

يعني مون جيڪي اکين سان ڏٺو آهي اهو ئي سمجهيائين
 رهيو آهيان. دنيا جا ماڻهو نه ٻڌل ٻڌايل ڳالهيون ڪندا آهن.
 حضرت عيسيٰ به اهو ئي فرمائين ٿا:—

“I say unto thee, we speak that we do know, and
 testify that we have seen.” (John 3:11)

مان توکي سچ ٿو چوان ته مان انهيءَ حقيقت جو ذڪر
 ڪر ٿو جنهنجو مونکي ڳيان آهي ۽ جنهنکي مون ڏٺو آهي.

أهو نام باد ڪرائين ٿا ، پنهنجي ڪا نئين تعليم ڪونه ٿا ڏين .
حضرت عيسٰي به بائيبل ۾ فرمائين ٿا :—

“For I have not spoken of myself; but the Father which sent me, He gave me a Commandment what I should say, and what I should speak .

(John 12:49)

....
“My doctrine is not mine, but His that sent me.”

(John 7:16)

مون پنهنجي طرفان ڪجهه نه چيو آهي بلڪه ٻيو پتا جنهنجي
حڪم سان مان هتي آيو آهيان انجي لڳا انوسار ئي مان
ڳالهائڻ ٿو .

....
منهنجو اُپديش منهنجو نه بلڪه جنهن مون کي موڪليو
آهي ان جو آهي .

هر هڪ مهائما پنهنجي ذاتي تجربن مان ئي اسان کي
سمجهائي ٿو . مهائما گرنت پوڙيون پڙهي يا ٻڌي اسان کي
اُپديش ڪونه ٿا ڪن . آهي ته جيڪي پنهنجي اکين سان
ڏسن ٿا ۽ جيڪي به انهنجو پنهنجو ذاتي تجربو آهي ، اهوئي
بيان ڪن ٿا :— گورو نانڪ صاحب جن فرمائين ٿا :—

”ستنن کي سن ساڄي ساڳي ، سو ٻولين جو پيڪين آنڪي“
اڳتي ٻئي هنڌ فرمائين ٿا :—

”جڏهن مين آوي خسر کي ٻائي ،

تيسڙا ڪري گيان وي لاو .“

اهڙي طرح دادو صاحب به اهوئي فرمائين ٿا :—

”دادو ديکا ديکا ، سب ڪوئي ڪهت شنيدا .“

تسلي صاحب به فرمائين ٿا :—

”نچ ٺٽا ديکا هيٺي آنڪي ، جس جس تسلي ڪهت ڪهت ٻاڪي“

اندر مان دور ٿيندي آهي. اهو نام يا شبد ۽ مالڪ جي مان
جو دستور به ان مالڪ اسان جي سرور اندر ئي رکيو آهي ۽
مٿاڻان جي سنگت ۽ صحبت ڏرڻي اسين ان رستي کي
اندر ڳولي سگهون ٿا ۽ ان شبد يا نام سان پنهنجو مٿاڻ
جوڙي سگهون ٿا. ان شبد يا نام کي حضرت عيسيٰ (Word)
شبد يا (Living Water) آب حياءِ چئي بيان ڪيو آهي.
هو فرمائن ٿا:—

“But whosoever drinketh of the water that I shall
give him shall never thirst; but the water that I shall
give him shall be in him a well of water springing up
into everlasting life.” (John 4 : 14)

يعني جو به منهنجو ڏنل پاڻي (امرت) پيئندو سو اٽل
والي ٿاين بياسو نه رهندو ۽ اهو هن جي اندر هڪ اهڙو
چشمو بڻجي پوندو جو هنکي امر جيون بخشيندو.

گورو مالڪ صاحب ان کي امرت چئي سمجهايو آهي.
مسلمان پير ان کي آب ڪوثر ۽ آب حياءِ چئي بيان ڪيو
آهي. ڇاڪاڻ ته ان نام کي پاڻي اسين هميشه لاءِ زندهه ٿي
پئون ٿا ۽ جمر مرڻ جي چڪر کان بچي وڃون ٿا. اهڙن
مٿاڻان جي سنگت ۽ صحبت اسان کي هميشه پرمانا جي
دنيا مهر ۽ بخشش سان ئي ملي سگهي ٿي. ڪوبه مٿاڻا
دنيا ۾ مالڪ جي مان جي نئين فلاسفي يا اصول کڻي نه
اهندو آهي. هر هڪ مٿاڻا انهيءَ ساڳيءَ فلاسفيءَ ۽ اصول
کي سمجهائيندو آهي. پر اسين هنجي ويٺ ڪانپوءِ ٻاهر مڪي
ٿي پوندا آهيون ۽ اصليت کي ڀاڄي ويندا آهيون. پوءِ وري
ٻيو ڪو مٿاڻا ٻئي ڪنهن هنڌ اچي اسانکي انهيءَ اصليت جي
باک ڏيکاريندو آهي ۽ اسان کي وڃڻ ۽ ڀرڻ مان ڪڍندو
آهي. مالڪ مان سان مان جو اهو قدر ٿي قانون ۽ طر ٿو رکيو
آهي. اهي مٿاڻا ان قدر ٿي قانون موجب ئي اسانکي

وڃي مالڪ ۾ سماجن ٿا. حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾ اهوئي
ذڪر ڪن ٿا:

"I in them, and thou in me, that they may be
made perfect in one and that the world may know
that thou hast sent me, and hast loved them, as thou
hast loved me."
(John 17 : 23)

....

"And I give unto them eternal life; and they
shall never perish, neither shall any man pluck them
out of my hand."
(John 10 : 28)

يعني مان هنن ۾ ۽ تون مون ۾ سمايل آهين انهيءَ لاءِ ته
هو به تون ۾ ملي پورو بڻجن ۽ دنيا کي خبر پري ته تون ئي
مون کي موڪليو ۽ جهڙو پيار تون مون سان ڪيو اهڙو هنن سان
به ڪيو.

....

مون انهن کي لازمي زندگي بخشي آهي ۽ هو ڪڏهن به
ناس نه ٿيندا ۽ ڪا به شڪتي انهن کي مون کان چئي نه
سگهندي.

سلٽن جو سندن

هر هڪ مهال جو صرف، اهوئي اُپدش آهي ته
پر ماڻا هڪ آهي. اسان جي آتما اُن پر ماڻا جي انس آهي.
اُن کي ملي ڪري ٿي اسين جهڙو مڙ ۾ ڏکڻ کان اچي
سگهون ٿا. اهو پر ماڻا هر هڪ جي شرار اندر آهي ۽ السالي
چولي ۾ ٿي اُن پر ماڻا کي پاڻي سگهون ٿا. اسانجي اندر
اسانجي من جي ٿي رڪاوٽ آهي جنهنڪري اسان اُن
پر ماڻا کي پنهنجي اندر ۾ ڏسي نه ٿا سگهون. اها من جي
رڪاوٽ صرف شبد يا نام جي ڪمائي ڪرڻ سان ئي اسانجي

”ڪرم هرو ئي ستگور ۽ لائي، سڀوا سرت سبد چمت لائي.“
 يعني فرمائين ٿا ته جڏهن مالڪ بخشيش ڪئي ٿي ته اسان کي گور مڪن جي صحبت ۽ سنگت پراپت ٿي. تنهن
 کانپوءِ اسان ئي مهاڻائن جي بخشيش ٿي جن اسانجي سرت
 کي شبد سان جوڙي ڇڏيو ۽ انهيءَ سرت ۽ شبد جي اڀياس
 ڪري ٿي اسانجو دنيا مان موڪل ڪري وڃي ٿو ۽ مالڪ
 لاءِ پيار پيدا ٿئي ٿو. حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾ لکي ٿو:

“Ye have not chosen me, but I have chosen you,
 and ordained you, that ye should go and bring forth
 fruit. (John 15:16)

يعني ٿو مون کي ڪونه چونڊيو بلڪه مون ٽوڪي ڇوڏيو
 آهي ۽ ٽوڪي حڪم ڏنو ته انهيءَ جو لاپ پراپت ڪر (نام
 جي ڪمائي ڪري لاپ وٺ).

يعني ته جيئن جي وس ۾ ڪجهه ڪونهي جيئن ٿاڻن هن
 ئي مالڪ ۽ گورو جي بخشيش نه آڻيندي. وري ٻئي هنڌ
 فرمائين ٿا:

“A man can receive nothing except it be given him
 from heaven.” (John 3:27)

يعني جيستائين مالڪ جي درگاهه مان حڪم نه ٿئي
 تيستائين چيو کي ڪجهه به نه ملندو.

اهڙي طرح گورو نانڪ صاحب سمجهائين ٿا:
 ”آپي ڪرنا ڪري ڪراني، آپي سبد گورو من وسائي.“

يعني سڀ ڪجهه پرماتما خود ئي ڪري ٿو. هو جڏهن
 اسان کي پاڻ سان ملائڻ چاهي ٿو ته گور مڪن جي ذريعي
 اسانجي خيال کي شبد سان جوڙي ٿو. سنت مهاڻائون مالڪ
 جا ئي موڪليل آهن ۽ جن جيون ئي مالڪ جي بخشيش ٿئي
 ٿي، انهن جيون کي اهي سنت مهاڻائون پاڻ سان گڏ وٺي

يعني اي پر ماڻها! جي اسانجو وس هجي جو تو
پهچي سگهون ۽ ڪنهنجي دل ڪندي جو توکان وڃڻي
هن چوراسيءَ جي جيانخالي ۾ پيا پئڪندا رهون. اسان
اختيار ٿي ناهي جو پاڻيهي تو لائين پهچي سگهون.
حضرت عيسيٰ به ائين ئي فرمائين ٿا:

"I pray not for the World, but for them which thou
hast given me; for they are Thine."
(John 17:9)

يعني اي پتا! مان دنيا جي سڀني ڇيرون لاءِ پراڻا ڪونه
ٿو گرهان. صرف انهن لاءِ جي تو منهنجي سپرد ڪيا آهن
ڇاڪاڻ جو اهي ٺهينجا آهن.
گورو نانڪ صاحب جن نه مالڪ جي باري ۾ استائين
لکيو آهي:

"کوئي ڪڙي نه آپ اُٻائي، نه آبي ٻڙڪي لوڪ سبائي،
ڪڙي ٻڙڪ خُزائي پائي، کوئي ڀر ۾ ڀلاو نيهان."
يعني فرمائين ٿا ته اي پر ماڻها! سڀ دنيا جا ڇيو تو خود
پيدا ڪيا آهن ۽ کوئا به توئي پيدا ڪيا آهن نه ڪڙا به توئي
اُٻايا آهن ۽ تون خود ئي ٻنهي کي ٻڙڪ وٺو آهين نه ڪهڙو
ڪڙو آهي ۽ ڪهڙو کوٽو آهي. جنهنکي تون خود پنهنجي
ٻڙڪ جي قابل بڻائين ٿو اُنکي تون پنهنجي خُزائي ۾ داخل
گران ٿو. باقي سڀ هت ڀر ۾ ڦاسي توکي ڀلائي پئڪي
هيا آهن.

يعني پر ماڻها جڏهن به ديا مهر ڪري ٿو ته صرف ستن
مالهائن جي ذريعي ئي ڪري ٿو. هڪ پاڻ خود انساني
۾ به ويهي، اسان ۾ پنهنجي ملڪ لاءِ شوق ۽ پيار پيدا
ٿي، اسان کان پنهنجي ڀڳتي ڪرائي پنهنجو پاڻ سان
ي ٿو. گورو امر داس صاحب لکن ٿا:

جو ڪجهه ڪيا سو ڪري ڪيا، ڏوڃا ٿاڻي لوٽس.
 جو ڪجهه ڪيا سو لڙ ڪيا، مٿن ڪم ڪيا ٿاڻين،
 ڪٽسي آڏون مٿن ڪيا، لڙ ڏي ٿي مڃڻو ماڻهن.
 اهڙي طرح حضرت عيسٰي به بائيبل ۾ فرمائن ٿا:

“Therefore said I unto you, that no man can
 come unto me, except it were given unto him of
 my Father.” (John 6 : 65)

....

“No man can come to me, except the Father which
 hath sent me draw him.” (John 6 : 44)

يعني انهيءَ ڪري مون ٽوهان کي چيو ته ڪوبه چيو
 مونوت نه اچي سگهندو جيستائين هنجي مٿان پرمالما جي
 دٻا نه ٿي آهي.

....

ڪوبه چيو مونوت نه ايندو جيستائين هنکي نههجي پٽا
 پرمالما نه ڇڪيندو.

يعني چيو کي ڪا طاقت ڪانهي جو هو مالڪ جي طرف
 اچي جهيڙن ٿاڻين مالڪ ٿي هن ٿي بخشش ڪري. پڇين
 پالشاھي گورو ارڃن ڏي وڃن ”بارد ماھ“ شروع ڪرڻ کان
 اڳ. لکن ٿا:

”ڪرت ڪرم ڪي وڃڙي ڪر ڪر ٻا مليو رام“

يعني فرمائن ٿا ته اي پرمالما! اسين پنهنجي ڪرم جي
 ڪارڻ توکان وڃڙي ٻڌي رهيا آهيون. اسان جي وس ۾
 ڪونهي جو تو ٿاڻين پوڄي سگهون. تون ئي اسانتي دٻا مٿي
 ۽ بخشش ڪر ان نه تو ٿاڻين پوڄي سگهون. اڳتي گورو صاحب
 فرمائن ٿا:

”آپن لڳا جي ملي وڃڙ ڪيون روون،

سادو سنڪ پراپتي، ٿاڪ رنگ ماڻن.“

ماتما جي ڪريا

جڏهن اسان ۾ نمر نا ۽ عاجزي ايندي ٿڏهن اسانجو خيال
بلڪ جي ڀڳتي ۽ پيار طرف وهندو ۽ اهو صرف گورمڪن
هي سنگت ۽ صحبت ذريعي ئي وڃي سگهي ٿو. پر اهڙن
زمڪن جي سنگت ۽ صحبت مالڪ جي بخشش سان ئي
ٿي ٿي. بلڪ سچ نه ائين آهي ته جڏهن مالڪ بخشش
ڪري ٿو ٿڏهن ئي اسانجو خيال هنجي ڀڳتي ۽ پيار طرف
وڃي ٿو. گورو امر داس صاحب فرمائين ٿا:

”هر ساچي پاوي سا پوڄا هروي پاڻا من وسائي.“
يعني جڏهن ان مالڪ کي منظور هوندو ٿڏهن ئي اسين
مالڪ جي ڀڳتي ڪري سگهنداسين. اسين دنيا جا جيو انڌا
آهيون. انڌي کي طاقت ناهي جو سڄي کي پڪڙي سگهي.
جيئن سڄو يعني اکين وارو انڌي کي آواز ڏئي پنهنجي
وڃهو نه سڏي يا پنهنجي آڙ پڪڙائي پاڻ سان نه وٺي
هلي. اسين دنيا جا جيو هن ماها جي چار ۾ ڦاسي، مالڪ
کي ڀلائي بلڪل انڌا ۽ ٻوڙا ٿي پيا آهيون. مالڪ ئي بخشش
ڪري ته اسانجو خيال هنجي ڀڳتي ۽ طرف وڃي. گورو
بلڪ صاحب سمجهائين ٿا:

’جيون مر نا سب ٿڌي ٿاين،

جس بخشين ٿس دي وڊ ٻائي.“

م ڪير صاحب نه فرمائين ٿا:

’سي سب هوت هن، ايندي سي ڪڇ ٺاهين،
پر است ڪري، پر است رائي ماهين.
با نه ڪر سڪي، لهين ڪرلي جوگ شرار،
با سو هري ڪيا، پئي ڪير ڪير.
نه ڪر سڪي، لهين ڪڇ ڪرلي جوگ،

اوج ڪوئيءَ ڄا مڃائڻا ئي ڪري به پڙهجي ۽ ڪوئي
 ٺهڻ ۽ عاجزيءَ جا لفظ استعمال ڪن ٿا. ڳورو ٺاڪ صاحب
 پڙهجي ٻاڻيءَ ۾ ڪيترن هنڌ پڙهجي ٻاڻ ڪي ”الا ڳرالا“
 ”داس ڪا داس“ ”ٻيڇ ڪرما“ چئي سڏن ٿا. اسان ڪي
 مڃائڻن جي زندگيءَ مان سبق سکڻ ڳوڙهي نه ٿو ڏوڏ ڏام
 پڙهي ۽ ٻاڻ ”ڪل مالڪ“ بڻجي به ٿو ٺا مارڻ، وڏائي
 ڪونه ٿا ڪن. پر اسان ڪي ساڌارڻ طاقت يا حڪومت هٿ
 آڻي ٿي نه اسين انسان ڪي انسان ٿي ڪونه ٿا سمجهون.
 ڪير صاحب سمجهائين ٿا:

”ٻرا جو ڏيکڻ مٿن چلا، ٻرا نه مليا ڪوءِ،
 جب من ڪوجا آينا، مڃو سا ٻرا نه هوءِ.
 ڪير سب سي هر ٿري، هر ئي ڀلا سب ڪوءِ،
 جن اٿا ڪر برجوتيا، مٿر همارا سوء.“

هن مڃائڻن جو اسان ڪي سمجهائڻ جو مطلب صرف اهو
 آهي ته اسان ڪي ڪنهن به ڇيڙ جو اهڙڪار نه ڪرڻ ڳوڙهي.
 منڃ ڏيڻ ۾ واقعي من ۾ نه ٿا ۽ عاجزي رکڻ ۽ نام جي
 ڪمائي ڪرڻ ۾ پاڪاڻ نه اٿا ناهن جي ڪمائي ٿي صرف
 اسان سان ساڻ ملندي ۽ ٿڌن ٿي اسانجي مانڊ ڏيڻ ۽ ٻيو
 ٺهڻ ڳورو ٿي سگهندو. دادو صاحب سمجهائين ٿا:

”ڪيا مک لي هنس بوليئي دادو ڏجي روءِ
 چمر اموالڪ آينا ٻولي اڪارت ڪوءِ.“
 ڳوڙهي مڃائڻا چرنداس پڙهجي ٻاڻيءَ ۾ لکن ٿا:

”هائي ڳوڙهي ڏن ڳيٺا، چندر مڪي ٻيو نار،
 لار بنا چمر لوڪ ٻر، ساوت ڏک اپار.“

ڳوڙهي ڳورو ٺاڪ صاحب پڙهائين ٿا:
 ”ٻن نامي ڪو سنگ نه ساڻي، مڪتي نام ڏاڍو نيان.“

هميشه نمرو ٿا، عاجزي ۽ غرابي ڏارو ڏيکري ٿي. جيئن
نمرو ٿا ۽ ديتا اسان ۾ هوندي اوترو ٿي اسانجو مبارڪ
جي ڀاري لکيل آهي:

Blessed are the poor in spirit, for theirs is the
dom of heaven." (Matthew 5 : 3)
"Blessed are the meek, for they shall inherit the
th." (Matthew 5 : 5)

يعني اهي ٻرڻ ڏن آهن جي نماڻا آهن ڇاڪاڻ ته سر
جي بادشاهي انهن کي ملندي.
اهي ٻهرا ڏن آهن جي نمرو ٿا ڏارن ٿا ڇاڪاڻ ته اهي
ٻر ٿي ٿا اڌڪاري ٿيندا.
اهي هنڌ لکن ٿا:

"whoever, therefore, shall humble himself as
this little child, the same is greatest in the kingdom
of heaven." (Matthew 18 : 4)
'Verily I say unto you, except ye be converted,
and become as little children, ye shall not enter into
the kingdom of heaven." (Matthew 18 : 3)

يعني جيڪو پاڻ کي ٻاڪ جهڙو (سردوش) بڻائيندو
سو ئي سر ۾ جي راڄ ۾ وڏو ليکبو.
مان لوهان کي سچ چوان ٿو ته جيستائين لوهين پنهنجي
سياڻ کي ٻاڪن جهڙو سر نه بڻائيندا جيستائين سر ۾ جي راڄ
داخل نه ٿي سگهندا.

رواهي جي مهاراج جن به اهوئي سمجهائين ٿا:
"دٻن غرابي ڇٽ ۾ ڌرنا، ڪام ڪرو ٿي سڀ ٿيندا."
ڏي طرح ڪرو ٿا ٺاڪ صاحب ٻارا ٿا ڪن ٿا:
ڪو ٺاڪ هر ٺيڇ ڪرما، سون ٻڙي ڪي واکو ٿيندا.

۱. ڇا جوانيءَ جو اهنڪار ڇڪائي؟ اسان ڪنهن جو ڀاڙو نه ٿا ڏوڏ
هي، ڇا اسان کي ڀڃاڙو نه اچڻو آهي؟ صحت جو غرور آيا
ڪرايون، ڇا اسان ڪڏهن اسپتالن ۾ بيمارن جي حالت نه
ڏٺي آهي؟ شاهوڪاريءَ جو غرور آهي، ڇا وڏن وڏن
راجائن، مٿاراجائن ۽ سينيٽن شاهوڪارن کي ڪڏهن ڪنگال وائڙ
رستي تي اسان پڪندو نه ڏٺو آهي؟ ڇا اسين دنيا جي
حڪومت يا عزت يا عهدي ۽ حشمت جو اهنڪار ڪرايون
ٿا؟ وڏن وڏن ليڊرن ۽ ڊڪٽيٽرن کي ڪڏهن ڦاسيءَ تي
چڙهندو يا گولين جو شڪار ٿيندو اسان نه ٻڌو آهي؟ راتون
رات اڇاڻڪ حڪومتون بدلجي وڃن ٿيون ۽ برخلاف پارٽي
انهن کي ڪڍي جيل ۾ وجهي ٿي يا توڻ سان اڏائي ڇڏي
ٿي. ٽينڪري اسين اهنڪار ۽ وڏائي ڪهڙيءَ ڳالهه جي
ڪرايون ٿا؟ ڪير صاعق سمجهائين ٿا:

”اڪڙي ڪهڙي لوهار ڪو، ڪيا جاري نه رهه،
اڪڙن اٺا اٺيڪا، مٿن جا روڻڪي نه رهه.
هائي ڪهڙي ڪهڙي ڪهڙي، ڪيا روڻدي نه رهه،
اڪڙن اٺا اٺيڪا، مٿن روڻدي نه رکي نه رهه.“

يعني لوهار اڪڙيءَ کي ڄاڻائي ڄاڻائي اُن مان ڪوٺلا
ٺاهيندو آهي. پر اڪڙي هڪي چوي ٿي ته ڪڏهن اُن وقت
جو به وڻجار ڪر جڏهن مان ٽينجا به ساڳيءَ طرح ٿي ڪوٺلا
ٺاهيندس. ڪير مٽيءَ کي ڳوڙهي ڳوڙهي اُن مان ٻوڙن ٺاهيندو
آهي. پر مٽي هڪي چوي ٿي ته هڪ ڏينهن مان توکي پاڻ
سان ڳوڙهي هڻي گڏي ڇڏيندس. سواءِ جي هٿاراج جن به اهو
ٿي فرمائين ٿا:

”من ري ڪيون ڪنن اب ڪرنا،

تن تو ليرا خاڪه لڳا چوراسي جا پڙ ٿا“

۱. ٽينڪري اسان کي اڀرڻ ڪنن ٿا نه من به

مٽيءَ ۾ دفنائيندا. هڪڙو ٻيو به سندر مثال ڏيئي سوامي جي مٽراج جن سمجهائين ٿا ته جيترو وقت ڪا ڇمڙي جي مشڪ يعني بڙال پاڻيءَ تي ٿرندي نظر ايندي آهي ته اسين انجي آڌار تي پاڻيءَ ۾ ٿرون ٿا جيڪڏهن ان مان هوا نڪري وڃي ته پوءِ پاڻي ۾ ٻڏي ويندي ۽ جيڪو اُچر آسرو وٺندو سو به غوطا کائڻ لڳندو. اهڙي طرح جيترو وقت اسانجي شرار ۾ سراس جاري آهن تيسين دنيا ۾ ڪم ڪار به ڪرايون ٿا ۽ ٻيا ماڻهو به اسانجو سهارو وٺي سگهن ٿا. پر جڏهن ان مشڪ يعني شرار مان هوا نڪري وڃي ٿي ته جيڪي شخص اسان جو سهارو وٺي وقت ڪائين ٿا اهي به روٽ پٽ شروع ڪن ٿا ۽ گهٻرائجي وڃن ٿا. مهاڻائن جي سهڻاڻ جو صرف لغو ئي مطلب آهي ته پنهنجو موت هميشه ياد رکڻ ۽ مرڻ کان اڳ ئي پنهنجو روحاني سفر پورو ڪرڻ ۽ پنهنجي منزل مقصود تي پهچي وڃڻ. سوامي جي مٽراج جن سمجهائين ٿا:

”ڪٽنب پر پوار مطلب ڪا، بنا ڌن پاس نئين آئي.“

يعني جيڪي به اسان جا رشتيدار ۽ يار دوست آهن جن جي موٽ ۽ پيار ۾ ڦاسي اسين ان مالڪي وساري ويٺا آهيون ۽ هن شرار ڌارڻ ڪرڻ جو مقصد به مطلب ئي ٻاجي ويٺا آهيون، اهي سڀ رشتيدار مطلب جا آهن. جي اسان موت ڌن دولت ناهي ته اسانکي پنهنجا ماڻه به ڇڏي ڏين ٿا.

نهر ٿا

پنهنجي ڪري هر هڪ مهاڻا اسانکي لغو ئي اُڀرڻ ٿر ڪري ته هن انساني جوتا ۾ پنهنجي دهر اندر مالڪي ڪڍ ڪريون. اسين هن شرار ۾ مالڪي ڳولڻ بجاءِ اُٿران دهر جي غرور ۽ اهنڪار ۾ ڦاسي وڃون ٿا. ذرا ويچار ڪري ڏسو ته اسين هن شرار ۾ رهي ڪٿڙيءَ ڇيڙ ۾ غرور ۽ اهنڪار ڪرايون

جڏهن اسين گذريل جنهن جي رشتيدارن کي باڪل ٻيلائي
وٺا آهيون جن واسطي اسين ڪڏهن پٽڪندا ۽ ٽڙ ٽندا رهندا
هناسين ته هاڻوڪا رشتيدار ائين ڪيئن ٻاڏ رهندا؟ پوءِ جو
جيئن ته انهن سان موهه پاڻي وٺا آهيون؟ ڪورو نائڪ صاحب
فرمائين ٿا:

”ماٺ پتا ماڻا ديهه هئو روڪي، روڪي ڪٽب سڄوڪي.“
يعني ماءُ پيءُ کي به اسانجو ساٿ ڇڏڻو آهي. جيڪي
به اسين دنيا ۾ ڏسون ٿا تنهن مان ڪڇ به اسان سان ساڻ نه
هائڻو آهي. اسانجا رشتيدار به روڪي يعني ناسولت آهن.
اهڙي قدر جو جنهن سرور به اسين وٺا آهيون ۽ جنهن کي
اهڙو پيار ڪريون ٿا ۽ جنهن کي سينگارڻ لاءِ ڇا ڇا نه ٿا
ڪريون، اهو به هٿ ئي رهجي وڃي ٿو. سوامي جي مهاراج
جن سمجهائين ٿا:

”ڏن دارا ست ٿاڻي ڪيئن، اي ٺهين آوي ڪار،
سلس دو ڌارا لت هي جاري، اڪ دن مڻالي چار،
مشڪ سمان جان پيهه ديو، ٻهتي آئون چار.“
يعني فرمائين ٿا ته ڪوئي به رشتيدار موت وقت ڪم
نه آندو. ڇوڙي طرح ڪنهن لاءِ به ڪيترو به پاڻي ڇو نه
پراڻ هجي پر جي ان ۾ ال لڳائي کولي ڇڏيو ته سڄو لاءِ
مڻالي ٿي ويندو. اهڙي طرح هيءُ اسانجو شرير سوانس جو
پنڊار آهي. جيستائين اسانجو سامهه هلي ٿو ته اسين ڪيئن نه
هن دنيا ۾ ڊڪ ڊوڙ ڪري رهيا آهيون. دنيا ۾ پنهنجي
بومت لاءِ ۽ ٻين کي خوش ڪرڻ لاءِ اسين ڇا نه ٿا ڪريون!
پر اسين انهيءَ وقت کي وساري وٺا آهيون. جيئن وقت
هيءُ سوانس جو پنڊار مٽي ٿي ويندو. مائٽو اسانجي موت تي
ٿارون ۽ ٽپائون ڪندا، مت مائٽ ڪٺا ٿي اسانجي هن شرار
کي جنهن سان اسانجو اهڙو پيار هو اٽڪي پا نه باهه ۾ ساڙيندا

اکين ۾ پوندي . نئين ڪري مياڻا اسانکي غلٽ جي نند
 مان سڃاڻ ٿا ڪن ته اهو وقت اوھان پنهنجي اکين اڳيان رکڻ
 يعني ان وقت جو به ويچار ڪرڻ جنهن وقت ڪا به ڇيڙ
 اوھانجي مدد نه ڪندي . ڀاءُ پيٽ، مت مائٽ، ڀار دوست،
 سڀ موت جي وقت اسانجي چوڌاري ويٺا هوندا آهن پر ڪين
 اها به خبر نه ٿي پوي ته موت جو رشتو ڪٿڙي وقت ۽
 ڪٿڙي رستي کان اچي اسانکي ڳڙي وٺي وڃي ٿو . ان
 وقت اسانجا رشتيدار ۽ ڀار دوست سواءِ ڍوڻ پٽ جي ٻيو
 ڪري به ڇا ٿا سگهن ۽ اهي اسانجي ڪٿڙي مدد ٿا ڪري
 سگهن ۽ انهن سڀني سان اسانجو لپٽي ڏيڻي جو ٿاڙو ۽ سڀند
 آهي ، مطلب جو پيار آهي . ڪو زال نه ڪو مڙس ئي اچي ٿو ۽
 ڪي وري ٻار ٻچا . جيترو جيترو اسانجو هڪٻئي سان حساب
 ڪتاب هوندو آهي ۽ اهو ڪڏهن پورو ٿي ويندو آهي ته
 ڪڏهن اهي اسانکي ڇڏي ويندا آهن ته ڪڏهن اسين انهن
 کي ڇڏي ويندا آهيون . ڇڙي طرح ٿاڪ جي اسٽيج تي
 هر هڪ پنهنجو پنهنجو ڀارت ادا ڪندو آهي ، ڪوئي راجا
 جو ، ڪوئي راڻيءَ جو نه ڪوئي دشت جو . اهڙي طرح
 هيءَ دنيا به هڪ وڏي اسٽيج آهي ۽ اسين سڀ دنيا جا
 جيو هٿ پنهنجي پنهنجي ڪرمن انوار پنهنجو پنهنجو ڀارت
 ادا ڪري رهيا آهيون . حقيقت ۾ اسان جو ڪنهن سان ڪو
 به رشتو يا سڀند ڪونهي . ڇڙي طرح ڊرامو ختم ٿيڻ تي ،
 اسٽيج ٽان هيٺ لپٽ بعد نه ڪوئي راجا هوندو آهي ، نه ڪا
 راڻي هوندي آهي ۽ نه ڪوئي دشت هوندو آهي ، ساڳي
 طرح هن شهر ڇڏڻ کانپوءِ اسانجو تعلق ڪنهن سان به نٿو
 هجي . جنهن وقت ڪنهن جو موت اچي ٿو ته ان جا رشتيدار
 ۽ ڍوڻ پٽن ٿا پر اهو ساڳيو ئي پراڻي ٻئي هنڌ جتي هو
 ۾ وٺي ٿو اتي ان جا مائٽ خوشيون مٽائڻ ٿا . هاڻي

دنيا جي ٽن دولت، نور ۽ مالڪ و غمزه پنهنجا نظر اچي رهيا آهن ٻا ڪيٽ ۾ ڪيٽ ائين ڪي پنهنجي بظانن جي ڪوشش ۾ سرور ڪراڻ ٿا. پر ڇڏهن هي شرار چٽي وڃي ٿو ته اسانجو هر ڪم ڪمزور سان لغائي ٿي وڃي ٿو. اسان کي ڇڪائي ٿو جيستائين ٻر مالڪا هن شرار ۾ رعب جو موقعو ڏٺو آهي جيستائين هن شرار کان ڪم وٺون. ان ۾ رهي نه ٿو ڪو ان ديهه کي اهڙو ڊڪ ڏيڻو آهي جو مالڪ جي ڀڳتي ٿي نه ڪري سگهون ۽ اڪو ان کي اهڙو سک ۽ آرام ۾ رکڻو آهي جو اسان جو خيال رڳو عيش عشرت جي طرف ٿي رهي. هن ديهه کان اصلي ڪم اهو وٺڻو آهي جو ان کان مالڪ جي ڀڳتي ڪراڻون. سوامي جي بهاراج جن فرمائين ٿا:—

”ڏام اڀري ڇڏو ٻائي، ٻرائي ڏاش ڪيون رهيا.

ڪام اپنا ڪرو ڄاڻي، ٻرائي ڪام اڻهين ڦندا.

نام ڪورو ڪا سڀالي چل، اڻي هٿ ڏام ڪٽ ٻڌلا.

ڇڪت ڪا رنگ سب ٻيلا، ڏالائي مان ڀڄ ڪهندا.“

فرمائين ٿا ته هي اسانجو شرار ڪال جو ٻورو آهي، ڪرائي جو مالڪان آهي جو اڻي پوءِ ڇڏڻو آهي. جيترا جيترا سواس مالڪ اسان کي بخشيا آهن اُهي پورا ڪري هن ديهه کي هٿ ٿي ڇڏي ويهاسين. هي شرار ڪيون سان به ساڻا نه ويهون. وڏا وڏا راجائون مهاراجائون بادشاهه، سلطان، ڊڪيٽر جن کان دنيا ٽڙ ٽڙ ڏڪندي هئي، اڄ اسين انهن جي قبرن کي ڪٽڙيءَ نه حثارت جي نظر سان ڏسون ٿا! ساڻيءَ ريت مائٽو اسانجي قبرن کي اهڙيءَ طرح ڏسندا. لوڪن جون هڏيون اسانجي قبرن هيٺان لٽاڙ ٻن ٿيون، ڪنهن ٽنهيٺن اسانجون هڏيون به مائٽن جي قبرن هيٺان لٽاڙيون. هيٺ ڪڍڻ ڏاڍا مائٽن جي مٿاڪ اڏامي اسانجي اکين ۾ پوي ٿي، اهڙي طرح ڪنهن ڏهنهن اسانجي مٿاڪ اڏامي مائٽن جي

سوچيائين ته جهنم دولت کي حاصل ڪرڻ لاءِ مون اهڙو ظاهر
۽ اڻپيار ڪيو، ان دولت مان اڄ مون سان ڪوڏي به ساڻ
ڪونه ٿي هلي. حڪم ڪيائين ته موص کانپوءِ منهنجا ٻئي
هٿ منهنجي ڪفن کان ٻاهر ڪڍجو ته جيئن ٻيا منهنجي
زندگيءَ مان سبق سکڻ لاءِ هتي جا سڀ پدارت ڏٺا ۽ لاسولس
آهن. جي موص وقت ساڻ ڪونه هليدا تن کي اسين ڪيترو
نه پيار ٿا ڪرادن ۽ انهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڏينهن رات
ڪيترو نه ڀڙڪندا رهون ٿا! انهن دنياوي چيزن لاءِ نه جان
به قربان ڪندا آهيون پر ڇا چيز اصل اسانجي پنهنجي آهي
۽ جهنگلي ئي سچ پچ پنهنجو سڏڻ گهرجي، ان جي باري ۾
نه ڪڏهن سوچيون به ڪونه ٿا. حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾
انين چون ٿا:

‘Labor not for the meat which perisheth, but for
that meat which endureth unto everlasting life, which
the Son of man shall give unto you, For him hath
God the father sealed.’ (John 6 : 27)

يعني دنيا جي لاسولس. پرچن لاءِ جفاڪشي نه ڪريو پر
انهيءَ پرچن پرايٽ ڪرڻ لاءِ محنت ڪريو جو امر جهيرون
بخشي ٿو ۽ جو ٺوڪي منش جي پتر (ڪرائيسٽ) وٽان ملندو
ڇاڪاڻ جو هنجي پتا پر مائما ان ئي پنهنجي مهر هڻي آهي.
سواءِ جي مهاراج جن به سمجهائين ٿا:

”پٽڪ پٽڪ ٺرڻ لاهي پائي اندري من مل بهان مارا“
ڏاڍي مشڪل سان اسان کي مالش چولو مليو آهي پر
ان جامي ۾ اچي اسين من جي تابع ٿي اندران جي ٻوڏن
۾ ڦاسي پيا آهيون. اسانجو جيڪو به تعلق دنيا سان آهي
اهو رڳو هن شرار ڪري آهي. جيترو عرصو هن شرار ۾ آهيون
اوڻو وقت هي سڀ ٻار دوست، مٽ مائٽ. پيءُ پوٽ ۽

”ڪيڏون ڪها ڪمال چڪ مارا، ڇيو سڀ ڪيڏون ڀروائي،
 ائين ڪولي موم سي ڏور ٿا، مٿو ڇو ڪها ائين ٿئي.“
 ساڳي ڳالهه ڪيترن عجب ۾ ڀروائين ٿا:

”ڪها اي ڪو چتر ليو هئ، ڪها اي ڪو چلي ڇانوڪي،
 هتي ٻالو ڪو چتر ليو هئ، عامت ٻياري ڄاڻوڪي.
 اهو ٿن هئ، ڪاغذ ڪي پڙ ٻان، ٻوند پڙت ڪل ڇاڻوڪي،
 ڪيٽ ڪيتر سڌو ٻائي ساڌو، اڪ نام بنا پڇتاروڪي.“

اهي نه دنيا ۾ اسين مٿاهي هٿين ٻڌا ٿياسين ۽ مٿاهي
 هٿين ٿي دنيا مان لڏڻو ٻوندو. اڄ ٿاڻين لاءِ ڪا به
 ڪو ساڻ ڪٿي آهه آهي ۽ نه ڪو ڪڇ ساڻ ڪٿي ويٺو. هي
 ڇو اسانجو شرار آهي اهو به ڪاغذ وانگر آهي. ڪاغذ ٿي ٿورو
 به ٻالي پوي نه ٿوري وڃي. اهڙي طرح هي اسانجو شرار به
 موم جي وقت يا نه اٿي يا مٿي بهي سهر ڏيڻو آهي.
 جيڪڏهن مالڪ بهي پگهي نه ڪنداسين ته اٽل واپي پڇتائو
 ٻوندو. بهي هن دنيا جي ڏن دولت ڪنهن سان ساڻ وڃي
 ها ته گذريل دنيا جا ماڻهو ائيني ساڻ ڪٿي وڃن ها ۽ اسان
 لاءِ شايد ڪجهه نه ٻڃي ها. اها ڏن دولت اسان ڪي ٿڌن
 هلي سگهي آهي ڇو اها ڪنهن سان ساڻ نه وٺي آهي.
 محمد زلويءَ هندستان ٿي سترهن ڪاهون ڪيون ۽ ٻيهار
 سون، چاندي، هيرا، جواهرات عتان ٿي کڻي ويا. اهي هٿ
 ڪرڻا لاءِ هن ڪيترن غراين جو مٿون ڪيو، ڪيترن ڏاڏن
 وڏاڏن ٿڌن ۽ ڪيترا ٻار پٽير ٿيا، پر جڏهن هتي موم
 به وقت ويٺو آهه ته پٽجي زبردستن ڪي حڪم ڪيائين
 ته جيڪي به ڏن دولت، مال اسباب، سون چاندي هيرا
 جواهرات هندستان مان ٿي کڻي آهه اهيان سي سڀ ڪنهن
 ٽپو ۾ سڃائي رکڻ نه مان ڏسان. جنهن وقت هن اهو سڀ
 اٽل جو سامان ڏٺو ته سرد آهه ٺڪري ويس ۽ روئي ڏٺائين.

کسي مرض تي ڪونه ٿي ماري. اسين سمجھ
”ٻار به عيش ڪوش ڪ عالم ڏو ٻار نه ٿي.“
هي اسان جو شرار وري ايترو نه ملندو ٿيندو ڪري هاڻ
عيش ڪري وٺون. ائين ڪري اسين هيءُ سو ٺهري
ملت به گدوائِي ڇڏيون ٿا. اسين اندر ٻن جي پوڳن به
غاطان رهون ٿا جو پنهنجو موت به ٻاجي وڃون ٿا. ڇاڪاڻ
ٿيندا به آهيون ته اسانجا ڪيترا ساٿي هن دنيا مان
وڃن ٿا. اسين غور انهن کي شمشان ڀوميءَ ۾ ڇڏي به
آهيون ۽ ٿيندا آهيون ته ڪا به دنيا جي ڇيڙ آئون سان
ٿي وڃي پر اسين هميشه ائين ئي سمجهندا آهيون ته مون
اسان لاءِ شايد به پر ائين ماڻهن لاءِ آهي.
گورو لاکه صاحب به اسانجي حالت ائين بيان ڪن ٿا:

”ٿڌي ڌاوت به ڪ بالڏا، ٿا پوڄي پيچار،
جهن مرن وساري، ممڪ مڪڊ گسوار.“
يعني اسين دنيا ڇڏا ڇو هميشه رات ڏينهن پيت جي
ٿڌن پٺيان پٽڪندا رهون ٿا ۽ اُن مقصد جي باري ۾ ڪڏهن
به سوچيون ڪونه ٿا جنهن لاءِ مالڪ اسانکي هٿ موڪليو
آهي. اسانجي حالت اها آهي جو پنهنجي گهر کي نه باه
ڳي پيئي آهي ۽ فڪر ڪريون ٿا ائين جي باهه وسائڻ جو.
پنهنجو گهر ٽڙجي رهيو آهي ۽ ڇوڪيداري ڪري رهيا آهيون
جن جي گهرن جي. اسين پنهنجو اڇو ڪٽي نه ٿا سگهون ته
اين جا پٽل پٽيا وٺا آهيون، ائين جو ٿار ڏوٺي رهيا آهيون
جو پاڻ کي به ڏوڪر ڏيئي رهيا آهيون ۽ دنيا کي به
ڪي به رڪي وٺا آهيون. اسين ڪهڙا نه ممڪ، پيوقوف
ٿا آهيون جو پنهنجي موت کي به ڀلائي وٺا آهيون.
جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

المنشور مات سڄي سڌين ٿا. پوءِ ٻن جو پيال آهي ته اسان کي
پرمالما پرمي جي شڪل ٿي بڻاڻو آهي.

ڪنهن صاحب نه اهو ئي سمجهائين ٿا:

”ڪنهن ماڻش جو ڏاڍو ڄڻ، ملي نه ٿو ٻار ٻار؛

جهڙو ٻن ڦل ٻاڪي پوءِ ڪري، پوءِ نه الڳي ڌار.“

يعني جهڙي طرح وٽ مان ڦل ٻڄي ڌريءَ ٿي ڪري

ٿو نه وري اهو واپس وٽ سان ڇڏي نه ٿو سگهي اهڙيءَ

طرح هي، انساني جنم به جي اسان وٽ وڃاڻو نه وري

اهڙو موقعو هرگز هٿ نه ايندو. سواءِ جي مٿاڇا جن به

سڳو ٻڌاڻ ڪن ٿا:

”ملي نه ٿو ٻه ٻه ٿر ڪو، بڻاڻو ڪاڇ ڪڇ ٻڌا،

ٻڌو هٿ آءِ اس جهڪ ٻه، جڙيو رڻن ڪا سڀا.

نه ٻه اور ٿو ٻه سڀ جهڙو ٿا، پوءِ به ڪاڻي ڪو ٻه ٻه.“

يعني ٻه ٻه ٿا نه انساني چرلور پرمالما اسان کي پڇيڻو

ڪر ڪرڻ لاءِ بشيرو آهي. پڇيڻو ڪر اهو آهي جو اسان کي

واپس وٺي وڃي پرمالما سان ملائي ۽ اهو ڪر آهي پرمالما

جي ڳڻي. هيءَ دنيا راءِ جي سڀني هٿل آهي. هن به

ڪا به اصليت ڪونهي ۽ اڳي ڏسي ٻڌو نه ڪبي. اسانجي

جاڳداد، ڏن دولت يا رشتيدار ٻاڪ هي سرور به موت وقت

اسانجو مات ڇڏي ڏهندو نه ڪري سواءِ جي مٿاڇا جن

سمجهائين ٿا ته هن قيمتي موقعي جو ڏاڍو وارو ٻار ٻڌا، دنيا

جو ڪاٺ پيئڻ، عيش عشرت وغيره نه اسين اڳين جنمن به

ڪري آيا آهيون ۽ جيڪي رڳو هيئن ڪري سگهون ٿا سو

صرف پرمالما جو ٻڌڻ آهي. جنهن لاءِ پرمالما اسان کي

هي موقعو بخشيو آهي ان کي نه اسين هن زندگيءَ ۾ ٻاڪل

ٻڌي وٺڻا آهيون. وڃين ڪارن، شوانن ڪيائين، ڦرون،

ٻاڪن ۽ ملڪي جهڳڙن مان ۽ ڏاڍو ٻن جي ڏوڪن مان نه اسان

۽ ماڻش جنم ڏانهن جو آئو اس ڏانهن آهي . جي
سندس اسان مان ماري وينداسين . جيڪڏهن پير
وڌي هڪ ويهي ۽-دراسي جي چيائڻي ۾ پوند
ڪورو اڃان به وري سمجهائين ٿا :
”ڪٿي جنم ڏئي ڪيت پئگا،

ڪٿي جنم ڏج مين ڪرنگا .
ڪٿي جنم ڏئي سرپ هوڙو،

هل جهڏاش ملن ڪي اڀڻا،
ڪٿي جنم هيوڙو ٺرڪ جوڙو،

جنم ڪال اهو ڏاهه سمجهو يا .“

ڪٿي جنم هائين، ۽ ڪٿي جنم ڪيڙن ۽ پئگن جا پائاسين،
پڪن ۽ لاسن جا ماڻا ۽ ڪيترا جنم ڪيڙن ۽ درختن جا
ڏاسين . هاڻي اسان ڄامو ٻر ماڻا تمام گهڻي وقت کانپوءِ
پهچي پڳتي ڪرڻ لاءِ بڻهيو آهي . اسان ڪي ان جو ڏاندو
لاڻا صاعب فرمائين ٿا :

”همچو بسزه بارها روئیده ام،
هفت دو هفتاد قالب دیده ام .“

پڻي هنڌ به لکن ٿا :

”گاهي اُ نخل در باغها، گاهي نمر بر شاخها .“

ماڻهن ٿا ته ڪيترائي دفعا مان گاهه ۽ ٻوٽن وانگر
آهيان ۽ مون سون قالب ڏٺا آهن . ڪڏهن باغ ۾
ٿيو آهيان ۽ ڪڏهن درختن تي ڦل ٿيو آهيان ۽
ي وات ۾ وڌو آهيان .

ڪري دشمن مين هن منش ڏهڻي ڪي لڙ لارائڻي
ي ڪرليو آهي ۽ مسلمان فقير ان کي اشرف

سمجھائين ٿا:

”گورو جي مٿي جو نور ڏار، گورو جي رضا سنڀالو
گورو جو ڪٽر ان سو هٿ ڪر جان،

گورو جو ڪٿين سو چت ڌر مان

گورو لاک صاحب ڀر مائين ٿا:

”گورمک هروڀي سو ڀوجا جاني، پاڻا من وسائي.“

يعني گورمک کي ئي مالڪ جي ڀوجا ۽ ڀڳتيءَ جو ڀ
معالم آهي. پاڪاڻا نه آهي مالڪ جي پاڻي ۾ رهي مالڪ
ڀڳتي ڪن ٿا. گورو لاک صاحب اڳتي فرمائين ٿا:

”پاڻي ئي سڀ سک پاڻي ستر، اتي لار سکائي.“

يعني پاڻي ۾ ئي سک ۽ شائتي آهي ۽ آخر ۾ مالڪ اس
جي سڀاڻا ڪري ٿو. حضرت عيسٰي به ائين ئي چون ٿا.

”Because I seek not mine own will, but the will
of the Father, which hath sent me.“ (John 5 : 30)

يعني مان پنهنجي مرضي نه ڀاڪ پنهنجي موڪليندڙ جي
مرضي چاهيان ٿو.

”The Son can do nothing of himself, but what
he seeth the Father do.“ (John 5 : 19)

يعني پٽ پاڻا ڪج ڪر ڪري سگهي صرف اهوئي
ڪري ٿو جيڪي پٽ کي ڪندو ڏسي ٿو.
گورو لاک صاحب فرمائين ٿا:

”جس کو ڪچر نه چاهيئي، وهي شهشاه.“

يعني جنهن کي ڪنهن به ڇيڙ جي ضرورت نه آهي ۽
ميشه مالڪ جي حڪم ۾ رهي ٿو ان کان وڏو ڪهڙو
هند شاه ٿي سگهي ٿو؟

مسلمانن ۾ به ان قسم جا فقير ٿيندا آهن. هڪڙا اهل دعا
’ اهل رضا. اهل رضا جو دوجو اهل دعا وارن کان گهڻو

جڏهن ته خواهشون من ڪري ٿو، اهي پورا ٿي ڪن ٿا.
پر ماما اسان کي ٻيهر ڄمڻ ڏئي ٿو. وري اسين ٻيون خواهشون
ڪرڻ ٿا پر ڄمڻ ڏئي ٿو پر ماما ٻيهر ڄمڻ ڏئي ٿو.
مارج پورو ڪري سگهون. جڏهن وقت اسين خواهش ڪري ٿا
تڏهن ئي پر ماما کان پڙهائين ٿا ته پوءِ پر ماما اسان
پاڻ سان ملائي ڇڏي ٿو. اڳتي سمجهائين ٿا:
”اسان پڙهت جڏهن، موت ٿيڻا هيت“

يعني جيڪي اسان جون خواهشون ۽ ترسناڻيون آهن اهي
شايد هماليه پهاڙ کان به وڌيڪ آهن. جيڪڏهن پر ماما اسان
کي هزار به هزار سال به عمر ڏئي ته شايد انهن خواهشون ڪري
اسين پورو نه ڪري سگهون. پر موت نه اسانجي پيرن اڳيان
بيٺو آهي. خبر ڪانهي ته حياتي ڪيترا ڏينهن آهي ۽ موت
ڪڏهن اچڻو آهي. سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا:
”جيئرو سڀ لوڪ به پڙهي، ڪال سي ڪوئي نهن بچي،

ترسنا اڳن جيڪا چار، پڙه سڀ جيئرو ڪو نهن.
نهن ڪوئي راهه بچي ڪي، ڄاين سڀ ترڪ ڪي اڳا.
جاينگي آڳ به لس دن، ٻيهر پوئين جنم ورتا،
پيتڪي وهي ڦران کائي، نهن ڪڇ نيڪ ان اڳا.
ڪهون ڪيا دڪ وه پوئين، ڪهن به انهن سڪا.
يعني اسان سڀ دنيا جا جيئرو لوڪ ۽ لالچ به ڦاٿل آهيون
پنهجي موت کي به پائجي وينا آهيون. الهي هوميه به
ڪيترن قسمن جا ڪرم ڪرڻ ٿا ۽ ڪيترن قسمن جون
خواهشون ۽ ترسناڻيون پيدا ڪرڻ ٿا. پر اهي پورا ٿي
نٿا ٿين ٿا. ترسنا جي باوجود پيا ڄلون. موت کان پوءِ
ڪن به به ڄاڻو پوي ٿو. اهي ئي خواهشون اسان کي چوراسيءَ
جياڻائي به ڪينجي آئين ٿيون. جيڪي جيڪي دڪ ۽

ڪنهن مان پئيدجو بيار ڪڍي، پوءِ ان مالڪ سان سچو نيار
ڪرڻ ٿا ته مالڪ به اسان کي بخشش ڪري پاڻ سان
لاڻي ڇڏي ٿو. ڪورو ٿاڪ صاحب فرمائين ٿا:

”هڪ ٿاڪ - وري ٻائي وٺن بچار.“

يعني جيڪي مالڪ جا گراڻڪ يا پيارا بچجي هنجي پگهي
ڪن ٿا اهي مالڪ کي پائين ٿا. ٽهندڪري اسان کي دنيا
ڇڏڻ خواهشون ۽ ترشائون ڇڏي مالڪ جي پگهي ڪر ٿي
آهي. پليٽو صاحب سمجهائين ٿا:

”نام نام سب ڪهت هءَ، نام نه پائيا ڪوءَ،

نام نه پائيا ڪوءَ، نام کي ڪت هءَ نياري،

وهي شخص ڪو ملي جهڙون ئي آسا ماري.“

يعني نام روپي دولت يا ڌن پائڻ ايترو آسان ناهي جئن
ماڻهو سمجهن ٿا. اهي ئي شخص حاصل ڪري سگهندا جي
پڙهجي اندر مان خواهشون ۽ ترشائون ڪڍي ڇڏيندا.
ٿلي صاحب اڳتي سمجهائين ٿا:

”اڪه دل لاکون ٿمنا، اُس پڻ اور زاده هوس،

ڦر ٺڪا هءَ ڪهان، اُس کي بنائي ڪي لئي.“

يعني نه اسانجو من هڪ آهي پر اُن ۾ هزارين ۽ لکين

خواهشون ڏينهن رات ڪري رهيا آهيون. هڪڙيون

خواهشون ۽ ترشائون پورين ئي ڪونه ٿيون ٿين ته من

پورن خواهشون ڪرڻ شروع ڪري ٿو. جا خواهش اسانجي

پوري ٿئي ٿئي اها اسان لاءِ دڪ جو ڪارڻ بڻجي ٿي.

جي اسان جي من جي اهڙي حالت آهي ته پرمالها اسانجي

اندر برگهت ڪيئن ٿي سگهندو؟ ڪورو ٿاڪ صاحب فرمائين ٿا:

”رهندا دي ليندي ٿڪ پاء، چکا جگتر ڪاهي ڪاء.“

يعني نه پرمالها ڏهندي ڏهندي ڪڏهن نه ٿڪجن ٿا آهي.

اسين دنيا جا جيو وندي وندي ٿڪجي پئون ٿا. جيڪي

سلسلاري اڇاڻون

تلسي صاحب ارمائين ٿا :

دل ڪا حجرو صاف ڪر، جانان کي آني
ڏان غيرتون ڪا آلا، اس کي ٻڌائي کي
يعني ارمائين ٿا ته اسانجي دل نه دليا جي پس
شڪلين لاءِ ٿي پڙهي ۽ مان ٿا چاهيون مالڪ کي .
ڇاهي دليا جي پيار ۾ لڳاون يا ماڻ جي پڙهي ڪر
جي دليا ۾ اسانجو ڪو معمولي رشتيدار يا پيارو ڪٿي
کان دور هليو ويندو آهي ۽ اسان کان وڌيڪ وڌو آهي
نه اچي ٻار ۾ اسان ڪهڙن نه ٿو ٿيندا آهيون . سڄي سڄي ر
اسان ڪڏهن ان مالڪ جي وڌيڪ ۾ هڪ راس نه ڄاڻندي
۽ ٿو ٿيندي ڪڏاري آهي يا ان مالڪ جي ماد ۾ ڪڏهن اکين
مان هڪ ڳوڙهو نه ڳاڙو آهي ؟ اسين پنهنجي ٻار کي ڪڏهن
آيا سان ٻاهر راند وڌو لاءِ موڪليون ٿا ، آيا ٻار جي دل
وٺو لاءِ هر قسم جي ڪوشش ڪري ٿي . ڪڏهن هڪي
مليون مليون ڳالهيون ۽ آکاڻيون ٻڌائي ٿي ۽ ڪڏهن مناسي
غيره ڏيئي پوڄائين ٿي ، پر نهن هوندي به جيڪڏهن
ماءُ پيءُ واسطي روڻ شروع ڪري ٿو ۽ آيا جي ڪنهن
ڳالهه سان اٿرو رائجي نه پوءِ ماءُ پيءُ به هنجو روڻ سهي ٿا
ن ۽ فوراً وڃي ٻار کي چاچيءَ سان لڳائين ٿا . اهڙي
جيستائين اسين ان مالڪ جي رچنا سان موڙ ۽ پيار پائي
آهيون ۽ پنهنجي من کي هن دنيا ۾ لڳائي وٺيا
جيستائين اسين هتي ئي هن رچنا جو ئي حصو بڻجي
هيون . ڪڏهن انهيءَ رچنا يعني دليا جي ڀدار ٿس ۽

سڀني بيمارين کي دور ڪرائي؛ اهڙي طرح اسان کي سار
 پنهنجي اندر ساندي رکڻو آهي ۽ غصو ڪرڻو آهي. اسان کي
 نام جي ڪمائي هميشه مالڪ جو ڪم ڪرڻو پئجي ڪرڻو آهي،
 مالڪ جي ملڻ واسطي ڪرڻي آهي ۽ لڪي ٻارن جي
 پيار حاصل ڪرڻ لاءِ يا دنيا جي حڪومت ڪرڻ لاءِ ڪرڻي
 آهي. جيترو مالڪ جو سچو عشق ۽ پيار دل ۾ ٺاري ان
 مالڪ کي چاهينداسين اولو ئي هو پنهنجي دها ۽ بخشش
 اسان تي ڪندو. جهڙي طرح پيهو سوانهي بوند بهمي برسات
 جي پاڻيءَ لاءِ ٿڙهندو آهي. ڏهن رات اُن جي ئي رت لڳل
 هوندي اٿس، اهڙي طرح اسانجي اندر به مالڪ جي ملڻ
 جي ۽ روشن ڪرڻ جي ٿڙ هڻڻ گهرجي. اسان کي ان خيال
 سان مالڪ جي پگڙي نه ڪرڻ گهرجي نه جي ائين نه ڪنداسين
 نه اسانجي ڪاروبار ۾ گهڻو پئجي ويندو يا ڏن دولت
 گهٽجي ويندي يا ڏاڍا به عزت مان هليو ويندو يا اُتي
 ڪنهن قسم جو دنيوي نقصان ٿيندو. اهو مالڪ جي پگڙي
 ڪرڻ جو ڪو اثر طر ٿيو ناهي. اسين مالڪ جي پگڙي
 انڪري ڪيون ٿا ته جيئن اسانجي اندر مالڪ سان ملڻ جو
 سچو عشق ۽ سچو پيار پيدا ٿئي. دنيوي فائدن لاءِ مالڪ
 جي پگڙي ڪرڻ ائين آهي جڏهن ماڻهو اڪثر نانگ جي ٻوڙ
 ڪندا آهن. اُهي نانگ جي پگڙي ان ڪري ڪونه ڪندا
 آهن ته ڪو انهن جو نانگ سان پيار هوندو آهي پر اُهي نه
 نانگ جي ڏنگ ۽ زهر کان بچڻ لاءِ ئي نانگ جي پگڙي
 ڪندا آهن. حقيقت ۾ نه ڏور يا مذهب جو بنياد پيار
 آهي ۽ نه ڪو ڊپ. تنهنڪري پنهنجي اندر مالڪ جو سچو
 عشق ۽ سچو پيار پيدا ڪرڻو آهي.

فرمانين ٿا ته اسان دلڻا جي هر قسم جي رسائن کي
آهي، پر لام جي ارار ڪا به رسائن ڪانه آهي. ان جي
رڳي به جيڪڏهن شرار ۾ پرگهت ٿي پوي ته اسانجو شرار
ٿي پوي. يعني ته هن مالش جهر وٺڻ جو مقصد پورو
وڃي. اهڙي طرح ڪورو لالڪ صاحب سمجهائين ٿا ته:-
”پارڪيا وڌڪ سمڃال لڻي ڪورو سوجهي هولي،
لام بدارت اهل سا ڪورو مک پساوي ڪوئي“
جن کي هن چيز جي پرڪ به قدر آهي، اهي انکي ته
سنيالي سنيالي رکندا آهن ۽ اهو قدر به ڪورمڪن جي صحبت
سگهت ڪرڻ سان ايندو آهي. جيڪڏهن اسان کي
ڏهنهتي هرو هڪ اڳندو آهي ته اسين ان کي ڪٽڻي، رڳو
سنيالي سنيالي اڳائي رکندا آهيون. ڪجهه به وڙهي مڙهو
پهتڻ ۾ بند ڪري رکندا آهيون. اڳي چاڀي هميشه چاڀي
سان اڳائي رکندا آهيون. پنهنجي زال ۽ ٻارن کي به خبر
نه ڏندا آهيون ته متان اهي ڪم نه ڪري ڇڏن. اهو هرو
ته هڪ معمرائي دلڻا جي پير آهي جنهنجي قيمت وري به
ڪٿي سگهون ٿا. پر اهو لام جنهن جي اسين قيمت ڪٿي
ئي نه ٿا سگهون، جنهنکي مهاڻا املهه ۽ اموالڪ سڏن ٿا،
جنهنکي پاڻي اسين خود مالڪ بڻجي پئون ٿا، اڳي ڪيتري
پيال ڪرڻ گهرجي انجو اندازو خود اوهين اڳائي سگهو ٿا.
حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾ فرمانين ٿا ته انهيءَ دولت
گراهڪ عام ڪونهن. اهي وڏي قيمت وارا يعني بي پها
ي ڪن ۽ سوئرن اڳيان نه اچن. اهي ان جو قدر نه
ي سگهندا.

سوامي جي مهاراج جن فرمانين ٿا ته:-
”پرليت ڪورو ڪي ڪرڻا لام رسائن گهٽ ۾ ٿرڻا.“
اهڙي طرح رسائن اسانجي جسم ۾ وڃي جسم جي

وڏي اي ڪهڙي نويسا ٿيندي؟ وري جنهن وقت پنهنجي
 اندر رات ڏينهن اندر ٻاڻي ٻڌون ٿا ته ان کان وڌيڪ ٻيو
 ڪهڙو ٻاڻ ٿيندو؟ جڏهن سگورون جي سروب جو ڏٺا ته
 رات ڏينهن ٻار سان ڪريون ٿا ته ان کان وڌيڪ اي ڪهڙي
 بوجا اي سگهي ٿي؟ جنهن وقت ان نام روپي امرت کي
 بي اسان جو من دنيا کان اداس ٿي پوي ٿو ته ان کان وڌيڪ
 ٻيو ڪهڙو وٺراءُ ٿي سگهي ٿو؟ نه گهر ٻار ڇڏڻا جي ضرورت
 آهي ۽ نه ٻارن ٻچن کي لڏائڻا جي ضرورت آهي بلڪ پنهنجي
 اندر ئي گورمڪن جي ذريعي شهد يا نام جي لذت حاصل
 ڪرڻي آهي. نام جي ڪمائي مالڪ جي بخشش حاصل
 ڪرڻ لاءِ ڪرڻي آهي. جيترو به اسين ان مالڪ جي بخشش
 کي پنهنجي اندر غم ڪنداسين اوترو ئي اهو مالڪ اسان
 تي وڌيڪ بخشش ۽ مهر ڪندو. ڪير صاحب بزمين ٿا:
 ”نام رتن ڏن پاء ڪر، ڪائني ٻاڻ ته ڪول،

نوين ٻن نوين ٻار کي، نوين ٿاڪه نئين مول.“

يعني ته اها نام روپي دولت حاصل ڪري اٿي اندر
 ايترو ئي اڪائي رکيو جو انجي ٻاهر خوشبوءِ به نه اچي ڇاڪاڻ
 ته نه دنيا ۾ انجو ڪوئي اڌڪاري آهي نه ڪنهن کي ڪوئي
 ڪڙي جي پڇڻاڻ ٿي آهي ۽ نه وري ڪو اڃو مريدار ٿي
 آهي. (دنيا جا ماڻهو نه ڏينهن ٻڌن جا گراهڪ آهن، ڏن
 دولت جا خواهشمند آهن) ۽ نه وري ڪو انجي قيمت ڏيڻ
 لاءِ تيار آهي. انجي قيمت ڪهڙي ڏيئي ٻوڏي آهي؟ پنهنجو
 پاڻ مالڪ جي حوالي ڪرڻا. يعني ته جيئن به حالت ۾ اهو
 مالڪ رکي ان حالت ۾ ئي راضي رهي نام جي ڪمائي
 ڪرڻي آهي. ڪير صاحب ٻڌي هڏ به سمجهائين ٿا:

”سبي رسائن هر ڪري، نئين نام سر ڪوڙ

رڻڪ گيت ۾ سنجري، ڪنجن سب ٿن شوءِ“

يعني ته جيڪي شخص شبد يا نام جي ڪوچ لٽا ڪن
تي ته هن دليا به ڪٿي لڪاڻو آهي ۽ نه ايءَ دليا به
لڪاڻو ملي سگهندو. جهڙي طرح ڪنهن خالي گهر به
کان ڪٿي سڄو ٿي پنهون ٿي پئي پر اُڪي کاڌي لاءِ
نه نه ملندو. اهڙي طرح اسين هن چوراسيءَ جي جياڻاڻي
پيا لرون. اهڙا شخص جي شبد يا نام جي ڪوچ لٽا ڪن
پنهجو دان ۽ دليا اُٿي ڪڍائين ٿا. حضرت عيسيٰ به
يا نام جي مهماني اسبب ٻڌائين ٿا:

"Whosoever speaketh against the Holy Ghost, it
shall not be forgiven him, neither in this world, neither
in the world to come."
(Matthew 12 : 3 : 2)

يعني جيڪي شخص ان کان مک موڙن لٽا ۽ شبد جي
ڪن ٿا اُلهيو ڪانه نه هن دليا به معاف ٿي سگهندو ۽ نه اي
دليا به. پڪا ڪا نه نام جي ڪمائي ڪري ٿي اسين جن
جهناتن جي داغ جي ٻڌن کان چوڪارو پاڻي واپس
وڃي پرمالما سان ملي سگهون ٿا. پنهنجي مهالما سمجهائين
ٿا ته ان نام جي بخشش ڪي پنهنجي اندر ئي هضم ڪرڻ
گهرجي. ڪوڙن والگر ڪڙڪاڻ نه گهرجي. اسانکي نام جي
ڪمائي وڌائي حاصل ڪرڻ لاءِ نه ڪرڻي آهي.
وڏي سڌي، چسپ نپ، پوڄا پات، دان پڇ وغيره
الهن سڀني جو جيڪو ڦل آهي سو سڀ شبد يا نام جي
ڪمائيءَ به اچي وڃي ٿو. جيئن ته چوڻدا آهن ته ”هائيءَ جي
پير به سڀ جو پير.“ جنهن وقت اسان جي زبان ٿي رات
ٿي پنهون ان پرمالما جو نام چڙهيل آهي يعني اسين ان مالڪ
جي نام جي سمورن به لڳل آهيون ته ان کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو
سڀ ٿيندو؟ جنهن وقت اسين پنهنجو پاڻکي ان مالڪ جي
دوالي ڪريون ٿا ۽ ان جي رضا به راضي آهيون ته ان کان

چاهيون ٿا ۽ واپس وڃي پرمالما سان ملاپ چاهيون ٿا ته اسان لاءِ صرف نام جي ڪمائيءَ جو رستو ئي کليل آهي. ڪاڇو به اچي مهالمان ڏاڍو کولي نام جو پرچار ڪيو آهي. اسانجو من اسانکي ان شيد يا نام جي ڪمائيءَ طرف وڃڻ تي ڪونه ٿو ڏئي. بلڪ هميشه پوڄا پاٽ، جپ ٽپ، دان ٻج وغيره به ٿي ٿا سائي رکي ٿو. گورو نانڪ صاحب فرمائن ٿا:

”پوڄا ڪري سڀ لوڪ سنڌو، من مڪ ٿاڻي نه پائي،
شيد مري من سرمل سنڌو، اهو پوڄا ٿاڻي پائي.“

يعني اسين دنيا جا چيو پنهنجي پنهنجي عقل موجب ان پرمالما جي ڀڳتي ڪرڻ جي ڪوشش برابر ڪريون ٿا ڇاڪاڻ ته اسانجي آتما جو لاڙو پنهنجي اصل يعني پرمالما طرف زور لڳائي ٿو. ان اثر هيٺ اچي اسين پرمالما کي ڳولهيون ٿا ليڪن من جي چوڻ موجب ڀڳتي ڪريون ٿا. اها ڀڳتي اسانکي ڪڏهن پنهنجي نڪاڻي تي نه پهچائيندي. اسانجو نڪاڻو سڄڪند آهي ۽ من جي حد سرهم ديس ٿاڻين پوري ٿي وڃي ٿي. شيد يا نام جي ڪمائي ڪرڻ سان ئي اسانجو من سرمل ٿئي ٿو ۽ اها نام جي ڪمائي ئي اسانکي پنهنجي اصلي نڪاڻي يعني اصلي گهر سڄڪند به پهچائي ٿي. هر ڪا ڀڳتي اسانکي پرمالما سان نه ٿي ملائي صرف نام جي ڪمائي ئي مالڪ ٿاڻين پهچائي ٿي. سوامي جي مهاراج جن فرمائن ٿا:

”اب اهو ديهه ملي ڪرپا سي، ڪرو ڀڳتي جو ڪرم دها.“

يعني هيءَ منس ديهه مالڪ جي وڏي بخشش سان ملي آهي. ان انساني جامي به واهي اها ڀڳتي ڪريون جا صرف شيد يا نام جي ڪمائي آهي ۽ جنهن سان ڪرم جو سلسلو ختم ٿئي ٿو. گورو نانڪ صاحب سمجهاڻين ٿا:

”پوڄا ڪري پر بد نهين جاني، دؤ جي پائي مل لائي.“

يعني اسانکي اصلي ڀڳتي ڪرڻ جي طراڻي جي خبر ٿي

اسان جي آتما طوطو آهي ۽ هي شرار هڪ ٻڃرو آهي جهڙي طرح طوطو ٻڃري سان پيار لڳائي ۽ سمين قسمين اوليون ٻولي ٿو آهي اهڙي طرح اسان جي آتما به هن شرار سان پيار لڳائي وٺي آهي. ان اندر وٺي ڪڏهن روئي ٿي، ڪڏهن کلي ٿي ۽ ڪڏهن سک نه ڪڏهن دک-مهسوس ڪري ٿي. جهڪڻ اسانجي آتما هن شرار جو پيار ڇڏي ڏئي ۽ ان جي اندر پرماتما جيڪو سچ يا شيد جو پوڄن رکيو آهي اهو کائڻ لڳي ۽ ان شيد روپي امرت کي پيئڻ شروع ڪري نه هيءَ هميشه واسطي هن ڏانهن جي ٻڌڻن کان آزاد ٿي پوي. گورو نانڪ صاحب هڪ ٽام سنو مثال ڏئي سمجهائين ٿا:-

آلڪ ڪرم ڪيئي اهڙي جو ڪهڙي سو ٻڌن پيري.
ڪو ٿا ٻيچ ٻيچي ٺهين جمبي سڀ لاهو مول گسائيندا.
ڪاڄڪ به ڪهڙن پرڏالا گورمڪ چيئي لائي ڏيالا.
آپ ٿري سگهي ڪل ٿاري هر درگاهه پت سڏن ڄاڻيندا“
لام جي ڪمائيءَ کانسواءِ اسان جيڪي به ساڌن يا طريقا مڪتي ٻانڌ لاءِ اختيار ڪريون ٿا، اهي اسانکي پاڻ وڌاڪ ڏانهن جي ٻڌڻن ۾ ڦاسائين ٿا. جهڪڻ اسين زمين ۾ بي مندائتو اڃ پوکيون، چاهي اسين ان زمين ۾ ڪيترو به هر هلايون ۽ ڪهڙو به سٺو پاڻ وجهون ۽ پاڻي وغيره به وقت سر ڏيون ٿڏهن به اهو فصل ڪڏهن به لڳي سگهندا آهن.
اسانجي سموري مهنت، اڃ ۽ خرچ اڃا وڃن ٿا. اهڙي طرح ڪاڄڪ به اڃي جو مڪتي حاصل ڪرڻ جو اصلي اڃ آهي اهو شيد يا لام جي ڪمائي آهي، جنهنکي پوري پوري ڄاڻ صرف پوري ستگورو کان مٿي سگهي ٿي.
سوامي جي مهاراج جن به لکن ٿا:

”ڪاڄڪ ڪرم ڌرم ٺهين ڪوئي - لام بنا اڌار نه هونئي“

هو پر معيان آهي . ان کانپوء اسلڪي وري اهو ڏوراسي
 جي چڪر ۾ اچڻو پوي ٿو . ليڪن نام جي ڪمائي اسلڪي
 هميشه لاءِ ڏانهن جي ٻنڌڻن کان آزاد ڪري ڇڏي ٿي .
 گورو نالڪ صاحب سمجهائين ٿا :

”سچون آري سڀ ڪو، او پر سچ آچار.“

يعني ته ائين سمجهي ٿا تهين جو ڦل شهد جي ڪمائيءَ جي
 ڦل کان گهٽ آهي ڇاڪاڻ ته اسين ڪال جي دائري دائري ڏهن
 ٿا . شهد جي ڪمائيءَ جو ڦل سڀ کان وڌيڪ آهي . اهو اسان
 کي ڪال جي دائري کان ٻاهر وٺي وڃي ٿو ڇاڪاڻ ته اها
 ئي تيز اسلڪي ۾ ۽ ماڻا جي دائري کان ٻاهر وٺي وڃي
 سگهي ٿي ڄام ۽ ماڻا جي دائري کان مٿان ايندي هجي .
 اهو شهد سڃڻ کان اچي ٿو . ڪال جي بعد ٻوهر ۽ ٿرلو ڪي
 ٿاين آهي . تنهنڪري اسين شهد کي پڪڙي ڪال جي
 دائري کان ٻاهر نڪري وڃون ٿا .

سرامي جي مٿاڇر جي ڏورانهين ٿا :

شهد ڪمائي ڪر اي مهيت شهد پرلاب ڪال ڪو بهيت .
 شهد گهٽ ٿون گهٽ ۾ ڏيک شهد هي شهد ٻيو ڪو ٻيڪ .
 شهد ڪرم ڪي رڳ ڪتاوي شهد شهد سي جاءِ مالوتي .
 شهد ناس سڀ جهونسا ميسر شهد بسا سڀ ٿوڻا ڏيان .
 شهد چور ۾ اڙي اڃان راندا سوامي ڪڏين بڪان .
 گورو نالڪ صاحب ڏانهن ئي چئون ٿا :

”هر نامي ال نه ڇڏي سڀ ڏسي ٿو ڪو وڃائي .“

تاسان چڱيءَ طرح اڃر ٿو ڪري ڏسو آهي ته ڪانه تيز نام
 ٻڌي ٿو مثابو نه ٿي ڪري سگهي .

تڏهن ڪا به وري نٿي هنڌ لکن ٿا :

”پرست بندر پرست ڪي نولي نولي“

مکي اوت پيئي آدي ٿان اڪاوار .“

آهي. گورو نانک صاحب فرمائين ٿا :

”بن نامي هرر پوچ نه هونسي ڀرم ڀلي اڻ ڪائي.“

يعني نه دل ۾ ضرور ڀرم ۾ ڀلي هون ڇو راسيءَ جي
جيانگالي ۾ پيئي ٿي. ان لاءِ کانسواءِ مڪتي حاصل ڪرڻ
جو ڪو رستو ئي ڪونهي. گورو صاحب اڳتي سمجهائين ٿا :
”لام و سار چلي ان مارگ، اٽ ڪال پڇتائي هو.“

يعني لام جي ڪمائي ڪرڻ جو رستو ڇڏي جيڪڏهن
اسين ڪنهن اڳي رستي تي هلاڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا ته
اٽ و ڀلي پڇتائو پوندو ڇاڪاڻ ته پنهنجو قيمتي وقت اڃا به
ضرور ڳالهين ۾ وڃي ويندو. وري اڳتي سمجهائين ٿا :

”بن نامي دريوئي ناهين ٿا ڄم ڪري خوري.“

يعني شبد يا نام جي ڪمائيءَ کانسواءِ مالڪ جي درگاهه
۾ وڃڻ جي ڪڏهن به اجازت نٿي ملي. ڄمڻ وٺڻ جي هٿان
خراب خوار ٿيڻ پوي ٿو. اها ئي ڳالهه سوامي جي مهاراج جن
فرمائين ٿا :

”گورو ڪهين ڪول ڪر پائي، لک شبد اناحد چائي،

بن شبد آڀار نه دوجا، ڪاها ڪا چٽي نه ڪرجا.“

يعني شبد يا نام جي ڪمائيءَ کانسواءِ ٻيو ڪوبه آڀار يا
طريقي ڪونهي جنهن سان اسين ڏيڻ جي ٻنڌن کان چوٽڪارو
پائي سگهون. باقي جيڪي به سڏن آهن جهڙوڪ ڄپ، اٺ،
پوڄا پاٽ، دان پڇ وغيره انهن سڀني جو ڦل اسانکي ضرور
ملندو آهي پر انهن جي ڦل وٺڻ لاءِ اسانکي وري به ڏيڻ
جي ٻنڌن ۾ اچڻ پوي ٿو. راجا مهاراجا ٿي اينداسين، سپه
شاھوڪار بڻجي اينداسين، قومون، مذهبن ۽ ماڻهن جي
حڪومت حاصل ڪري اينداسين. وڌ ۾ وڌ وٺڪڻ ۽ سرڳ
ٿاڻن پهچي وينداسين. پر آهي به پوک جو ٻوٽو آهي ۽ انهن

”سڄي شبد سڄي بت هون ٿي،

نن ناهي مڪمل نه ٻائي ڪو ٿي،

نن سڳورو ڪو ٿي ٿام نه ٻائي،

پر پ الڳي بت ٻائي هه.

يعني فرمائين ٿا ته مالڪ پنهنجي مان ٿاء اهو ئي قدر آهي
فالون ٺاهيو آهي ته سڄي شبد يا نام جي ڪمائيءَ کانسواءِ اسين
ڪڏهن به مڪمل حاصل ڪري نه سگهنداسين ۽ ڪو به مڪمل
کانسواءِ انکي نام جي ڪمائي ڪرڻ جي ڌار ٿي ۽ سڌين
هر پتو ئي نه ٻڌو. حضرت عيسيٰ به ان طرف اشارو ڪن ٿا:

“I say unto thee, except a man be born again
he can not see the kingdom of God.” (John 3:3)

يعني ته جيستائين اوهان نئون جنم نه وٺندا توهان ڪڏهن
به ان پرعالم جي گهر ۾ داخل نه ٿي سگهندا. نئون جنم وٺڻ
جو مطلب انهيءَ نام به شبد سان چڙڻ آهي جنهن کي ٻائي
سانچو ملحق هن ناسرشت دنيا سان ٿئي پوي ٿو ۽ اسين
پنهنجي پرعالم جي گهر وڃڻ جا حقدار ٿيون ٿا، جنهن ڪري
عاجن پنهنجي ٻائيءَ ۾ فرمايو آهي:

”سڳورو ڪمي جنمي ڪمون مٿاها.“

هڪ ٻئي هنڌ به حضرت عيسيٰ فرمائن ٿا:

“Now ye are clean through the word which I
have spoken unto you.” (John 15:3)

يعني مون جو هاڻي اوهان کي شبد سا چور ٿيو آهي
تنهنڪري توهين گناهن کان آجا ٿي چڪا آهيو. اهو مالڪ
عود مختيار آهي. هو جيڪو چاهي پنهنجي مان جو ڌار ٿيو
مکرو ڪري سگهي ٿو. ان ۾ ڪنهن جو ڪو دخل ناهي. جا
پڙهڻي پرعالم کي منظور آهي اها شبد به نام جي ڪمائي

جهڙي طرح ڪنول جو گل پاڻيءَ کان ٻاهر رهندو آهي جيتوڻيڪ انجي ڏاندي ۽ جڙ پاڻي اندر هوندون آهن سا جهڙي طرح بدڪ پاڻيءَ ۾ رهندي به سڪل ٻرن سان اڏامندي آهي. اهڙي طرح اسانکي دنيا ۾ رهندي به پنهنجي سرٿ شيڊ سان جهڙي هن ڀؤ ساگر مان پار ٿيڻو آهي. مک جا ماکيءَ جي ڪناري تي وهي ٿي ته اها ماکيءَ جي لذت به وٺي ٿي ۽ صحيح سلامت اڏامي به وڃي ٿي پر جي اها مک لالچ وس ٿي ماکيءَ جي اندر رهندي ته تڙ ٿي تڙ ٿي پنهنجي جان ڏيندي ۽ ماکي به نه کائي سگهندي. دنيا ۾ به اهڙي ئي نموني اسانکي رهڻو آهي. جهڙيءَ طرح هڪ شادي ڪيل چوڪري جهڙن پنهنجي ماءُ پيءُ وٽ يعني پيءُ کي گهر وهي ٿي، اتي هوءَ ماءُ پيءُ جي شيوا به ڪري ٿي، سڪين سهيلين سان راند راند به ڪري ٿي ۽ ڳالهائي ٻولائي به ٿي ته به پنهنجي پيءُ کي ڪڏهن به وساري نه ٿي. هنجو من هميشه پنهنجي پيءُ جي پيار ۾ مست رهي ٿو. اهڙي طرح اسانکي سنسار ۾ رهندي ۽ دنيا جو ڏي وٺ جو حساب ڪتاب پورو ڪندي، پنهنجي اندر ان مالڪ جي ڀڳتي ۽ پيار ۾ رکڻي آهي. تنهنڪري اصلي مهاڻا اسانکي اهڙي اڀڻش ڪن ٿا ته پنهنجي گهر ٻار ۾ رهندي پنهنجي هٿن جي ڪماڻي ڪندي مالڪ جي ڀڳتي ڪريو. اسانکي اهڙي ئي مهاڻا جي کوچ ڪري ان کان شيڊ يا نام جو پيد وٺڻو آهي.

سڄي پوڄا ۽ ڀڳتي

گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا :

”سترو گورو مک پورا پائي، نامو پوڄ ڪرائي.“

وري اڳي هنڌ اڀڻش ڪندا :

ٻياس شروع ۽ ٻيڙا پيدا ٿيڻ لڳي. پاڪستان ۾ اهي عواميتون ۽
 اهي ئي گروھون آهن جيڪي اندر اتي ۾ داخل رهن ٿيون. جڏهن
 وري دنيا جي ماڻھون ٿيڻ شروع ٿيڻ لڳا. اهي ئي
 عواميتون اها ئي وري آڏون ئي نچائڻ شروع ڪن ٿيون.
 انڪار ڪرڻ کان نه اها ئي حالت بدلتو ٿيڻ لڳي. اسان
 کي دنيا ۾ ڪيڏون ڇڏڻ جي ضرورت پوي ٿي؟ ٻين کي
 ڏيکارڻ ۽ ڪوئي سردي کان بچڻ لاءِ ڪهڙي جي ضرورت
 پوي ٿي. ٻيٽ لاءِ ڪاڏو ڪهڙي ۽ رستن لاءِ ڪنهن ڪان جي
 ضرورت پوي ٿي. انهن ضرورتن کي ڳڻائي يا وڌائي ڪوڏجي
 ٿو. پر ڪهڙي به اسين وڃون ٿا اهي ضرورتن ۽ گهرجن
 اسان سان گڏ ڇڏڻيون. جهنگل ۽ ٻوڙن ۾ وڃڻ سان اسان
 شيڊ ڪرڻ لڳي ٿو ۽ ڪيڙا پيدا ٿين. پر ڪهڙي
 جي ضرورت نه وري به محسوس ٿي. پنهنجي استواري
 جي خدمت جو ٿيڻ لڳو ۽ ڪهڙي، ماڻهن اڳيان پنهنجي
 ٻيٽ لاءِ عت ڏيکارڻ لڳو ٿو. پر ٻيٽ نه وري به ڪاڏو ڪهڙو
 پنهنجي گهر جو سک ۽ آرام ڏيڻ لڳا يا ڪنهن آسرو جو
 پيارو وٺڻ لڳو ٿو. ڪو ڪاٺ لاءِ نه ڪنهن نه ڪنهن جاء
 جي نه وري به ٿوڙ ٻيٽي. انهن ڇيڙن مان اسان ڪا به
 ڇيڙ ٿا ڪڍي سگهون. پاڻ جيڪو سر اسان پنهنجو پيار
 سونائين ٿي وڃي ٿا ۽ اهي ٻيٽي ٻڙن ٿا. ماڻهن جي
 ڪيترن قسمن جي پوڄا ڪرڻ لڳي ٿي ۽ پنهنجي
 ٻيٽ جا پيار ڪيترائي ڪوڙ ڏيکارڻ لڳا. مثالاً اسان کي
 سمجهائين ٿا ته دنيا ۾ سورج ۽ چاند کي رڳو اهي دنيا
 ۾ رهندي به دنيا جي گندگي ۾ نه ڦاسڻو آهي. ڪورو ٿا ڪه
 صاحب ڏاڍو سندر مثال ڏيئي سمجهائين ٿا:

”مر جائون مانگرون لهين، اپني تن کي ڪاڃ،

پرمارت کي ڪارلي، موهي نه آوي لاج.“

يعني سنت مهاتما اسانجا شيوا ۾ ڏنل پٽسا پن جي
پراپڪار ۾ لڳائي ڇڏيندا آهن نه جتن اسانجي ڪمائي سڦلي
ٿئي. پر پنهنجي واسطي ڪڏهن به ڪنهنجي اڳيان هٿ نه
ڦهلائيندا آهن. سواي جي مهاراج جن به پنهنجي پاڻي ۾
اهوئي فرمائين ٿا:

”گورو لهين پوکا نيري ڏن ڪا، اُن پٽ ڏن هٿ پڳتي نام ڪا،
پر نيرا اپڪار ڪراوسن، پوکي پياسي ڪو دلواوين.“
مهاتما روداس به سڄي عمر جتيون ناهي گذارو ڪيو
حالانڪ ڪنري راجپوت راجا پيپا سندن سيوک هرو ۽ ميواڙ
جي راڻي ميران ٻائي به هنن جي شش هئي. ميران ٻائيءَ جي
زندگيءَ جو ورنالت آهي ته هنکي برادريءَ وارن طعنو هيو
ته تون خود مھلن ۾ راڻي بڻجي وڃي آهين پر تنهنجو گورو
پيو جتيون ناهي گذارو ڪري. پريسي سيوک لاءِ پنهنجي
ستگروءَ جي باري ۾ طعنو ٻڌڻ ڏاڍو مشڪل ٿيندو آهي.
تنهنڪري هرو هڪڙو قيمتي هيو وڪڻي روداس جن وقت
آئي ۽ عرض ڪيائين ته اي گرو! لوڪ مولڪي طعنو ٿا
ڏين. اوهين مهر ٻائي ڪري هيءُ هيو وڪڻي ڪا سٺي
جاءِ لهرائو ۽ ان ۾ رهي عزت جي زندگي گذارو. تنهن تي
روداس مهاتما سمجهاس ته ڏيءُ! مولڪي جو ڪجهه به مليو
آهي اهو هنن جتن ناعط مان مليو آهي، هن ڪوندي جي
پاڻيءَ مان مليو آهي. مهاتما زندگيءَ ۾ مثال ٿي
ڏيکاريندا آهن ته ڪهڙي طرح دنيا ۾ رهندي، دنيا جا
ڪم ڪار ڪندي به مالڪ جي پڳتي ڪرڻي آهي. مهاتما
ائين ڪونه ٿا چون ته گهر ٻار ڇڏي جهنگلن ۽ ٻهاڙن ۾ هليا
وڃو ۽ سياسي ڌارڻا ڪريو. اتي وڃي مالڪ جي ملڻ جو

سائتي وقت عڪ کان وڌيڪ ٻرون مڻالما ٿي سگهن ٿا.
 اهڙا مڻالما ٻرن لڏيا پر سوسائتيءَ يا فورم ٿي نوجو ٻڌي ٿا
 ائين بلڪ پنهنجي محنت جي ڪمائي ڪري ساڌ سنگت جي
 پشت شيوا ڪن ٿا. ڳورو ٺاڻڪ صاحب هون پنهنجي مٿن
 مان کڻي ڪئي، پنهنجي ٻارن ٻچن جي پالنا ڪئي ۽ ساڌ
 سنگت جي پشت شيوا ڪئي. پنهنجي پاليءَ ۾ سهڻيائين ٿا:
 ”ڳورو ٻيو سدائي ملڪن جاني ٿاڻڪي مڙل نه لاڳو پائي،
 ڳوال کائي ڪپڙو مٿون ڏي ٺاڻڪ راڻ پچالي سي.“

يعني ٻيو ڳورو ۽ ٻيو ئي پنهنجي شش ۽ شيرو ڪس
 کان مڪندو وٺي ٿو يعني پنهنجي ذاتي خرچ لاءِ ڪجهه وٺي
 ٿو نه اڳي ٻرن اتي مٿر ٿي نه ٿو ڪيو. ٻيو مڻالما ٻيو
 پنهنجي محنت جي ڪمائي ڪري پنهنجي پالنا ڪري ٿو ۽
 ساڌ سنگت جي پشت شيوا ڪري ٿو، اهڙي مڻالما جي ڪرڇ
 ڪرڻا ڳورو جي. حضرت عيسٰي به پائيل ۾ نروائين ٿا:

”Freely ye have received, freely give.“

(Matthew 10 : 8)

يعني ٿو ڪي نام جي دولت پشت علي آهي انهيءَ ڪري
 پشت ٿي انڪي وٺو. ڪير صاحب جي زندگيءَ مان اسانڪي
 ٻيو ٻڌي ٿي نه مٿن سڄي عمر ڪپڙو لاهي پنهنجو گذر ڪيو،
 پنهنجي ٻارن ٻچن جي پالنا ڪئي ۽ ساڌ سنگت جي پشت
 شيوا ڪئي. جيتوڻيڪ بلخ بخارا ٻيو بادشاهه هندو سهرڪ
 هر ٻيو ڏنڊا جي هر نعمت ۽ آرام هنڪي ڏيئي سگهيو ٿي.
 هر پنهنجي پاليءَ ۾ لکن ٿا:

”شش ڪو اٺسا چاهيئي ڳورو ڪو سر اس ڏي،

ڳورو ڪو اٺسا چاهيئي شش ڪا ڪپڙو نه ٿي.“

وري پئي هنڌ نروائين ٿا:

”سورت نام کل وکس سڀ کانئي،

ذرهراء کي کاغذ ٿاڻي.“

”ذرهراء اب ڪيا ڪريو، جو ٿاڻو سڳو لکيا.“

حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾ چون ٿا:

”Blessed are they, that hear the Word of God and keep it.“
(Luke 11 : 28)

.....

”He that heareth my Word hath everlasting life and is passed from death unto life.“ (John 5 : 24)

يعني ٿا اهي بخوش قسمت آهن جي پنهنجي اندران شيد
کي اڏن ٿا ۽ سنڀالي رکن ٿا.

فرمائين ٿا ٿا جنهنکي مان ان شيد سان جوڙيان ٿو اهو
موت جي پنهنجي کان ڇڏي هميشه لاءِ امر زندگي پائي ٿو.

اهڙا مهاڻا آهن دنيا ۾ اچن ٿا پر امام ٿورا. هو سڄي
ڀر آمين ۽ جڳيا سين کي شيد يا لام جو رستو ڏيکارڻ لاءِ هر
سمي دنيا ۾ ايندا رهندا پر ٿورا. گورو لاکه صاحب لکن ٿا:

”جگ جگ سنت ٿاڻي پر پ ٿيري.“

ائين ٿا اهي ڪو سڃا. مهاڻا آهن ڪنهن خاص وقت تي
اچن ٿا ۽ اهي ڪنهن خاص ماڻه يا خاص قوم جي ٻڌڻن
۾ هوندا آهن. هر هڪ جڳ ۾ مهاڻا آهن ٿيندا آيا آهن ۽ هو
ڪنهن به قوم يا مذهب يا ماڻه ۾ اچي سڳو ٿا. گورو
صاحب فرمائين ٿا:

”جگ جگ پڙهي ڇاڻي ستورو ڪي،

جڏي گورو مک نام ڏاڻيا.“

”هر جڳو جڳو جڳو جڳو،

سد پڙهي گورو چاندي.“

پاڻي ڪنڊ ٺوهريندڙ ناس ٿي ويهن پير پڙهيندڙن وٽن سڏائين
اٿل رهندو.

اهڙي طرح سڙهي جڳي پٽاڙج به فرمائين ٿا:
”سنت ڏار ٻا ٻيڄ گهٽ ڏر ٿي جس ٻيو ڪي،
ڪو اس سموت هوءَ جو ٻڙي اس ٻيڄ ڪو.“
پڄين پالڻاڻي ڪورو ارڃن ڏاڍو به فرمائين ٿا:—
”ميرا ڪورو پير ميسور سڏائي،

ٻار ٺوهر ڪا ٺار ڏرڙائي آنتي هوءَ سڏائي.“
اهڙو سڳورو موت جي وقت سيوڪ ڪي ٻيو ٻار وٺي
اهندو آهي؟ ڪيس جهڙو ٺن سان ڪڏو ويٺو نه ڏهندو آهي، ڪورو
اسان جو سڳو دوست ۽ رڪوالو آهي. رڳو هن دنيا ۾ نه
بلڪه موت جي وقت به سندس نروي سروب اسان جي مدد
۽ زڪوالي ڪندو آهي: ڪورو ٺاڻڪ صاحب فرمائين ٿا:—
سڄن سيئي ال ملن ڇل ڏا ٺال ڇلن،

”جتي اڳا منگيئي، تي ڪڙي ڏسن.“

وري ڪورو ارڃن ڏاڍو ڄڻ لکن ٿا:—

”ٺاڻڪ ڪڇڙيان سڻ ٺوڙ ڏونڊ سڄن سنت ٻڪيان،

اوهر چيولندي وڃڙي اوهر ٻان نه ٻڙي ٻوڙ.“

دنيا ۾ اسانجا ڳيٺائي رشتيدار، دوست وڏيرو اسان کان
جيئري ئي الڳ ٿي وڃن ٿا ۽ ٻڙي ۽ ٻڙي نه منڪل سان
ڪو ورلو دوست رهي ٿو. ايڪن سنت اهي اعليٰ دوست
آهن جي موت جي وقت به اسان کي ٻڙي نه ٿا ڏهن بلڪه
اسان کي جهڙو ٺن جي پڄي ڪان به ڇڏائين ٿا. اهڙن ڪورو ڪن
جي شرط ۾ اچڻ کانپوءِ اسانجو ڏرمراءِ سان حساب حساب
ختم ٿي وڃي ٿو. ڪورو صاحب فرمائين ٿا:

”ڏرمراءِ ڏر ڪاغذ ٺاڙي، ڄڻ ٺاڻڪ اڳا سڏيڻا.“

وري لکن ٿا:

سڌو تعلق نٿو ٿئي سگهي . هاڻي ته ڪو زندهه دهر ڌاري
 ڳورو ماري ٿڌهن ئي اسان جو هن سان پيار ٿي سگهي ٿو .
 هنجو پيار ٿي اسان کي پرماتما جي پيار ۾ لڳائي سگهي ٿو .
 سچا ۽ پورا ڳورو ان قسم جا ٿيندا آهن . هڪڙا نه آهي
 جي سڌا سچڪندڙ کان ايندا آهن ۽ جنم کان ئي سنت هوندا
 آهن . پيا آهي جي شبد جي ڪمائي ڪري پنهنجي ڳورو
 جي دما مهر سان سچڪندڙ پنهجي وڃن ٿا ۽ پنهنجي زندگيءَ
 ۾ ئي سنت بطبي وڃن ٿا . جڏهن اسان ڪنهن اهڙي مهاتما
 جي شرن حاصل ڪريون ٿا ته هو اسان کي لام ڏيئي
 پفڪر نه ٿو رهي پر اسان کي ڌرم ڏام پنهائڻ جي ذميواري
 ڏئي ٿو . ڳورو لامڪار صاحب فرمائين ٿا :-
 ”ڳورو ميري سنگ سدا هر نالي .“
 فرمائين ٿا :-

”ڳورو کي دات نه مڃي ڪوئي ،
 جس بخشي نس ناري سوئي .“

ورت عيسيٰ ! فرمائي ٿو :-
 “And I give unto them eternal life, and they
 shall never perish neither shall any man pluck them
 out of my hand.” (John 10)

ان انهن کي اهر زندگي ڏيان ٿو ۽ هو ڪڏهن به
 نه هٽي ويندا ۽ ڪو به انهن کي نه هٽي سگهندو .
 ست ڳورو پنهنجي چاپ لڳائي انهن کي ڀرو
 ڪيو ۽ چيو ته ٿو پوي . هن جي لام جي بخشش
 ڪو به ڪسي نه ٿو سگهي .

وردار لفظن ۾ حضرت عيسيٰ چيو آهي :
 “Heaven and earth shall pass
 away, but my words shall not pass away.”

جيستائين ڪو اسان کي اهڙو رهبر نه ملي تڏهن اندر رو-مائي
 وڙان کي ٻيٽل هجي ۽ جيستائين اسين هجي اچري جو ٿاڻو
 نه وٺون جيستائين اندر هڪ قدم به نه وڌي سگهينداسين -
 جيڪو اسان جو اصلي گورو آهي شيد ها نام آهي جو اسان
 سڀني جي اندر آهي پر تڏهن به اسين ان شيد کي پنهنجي
 اندر ڀڳڙي نه سگهينداسين جيستائين آهو شيد ها نام نه
 ڏاڍا ڪري يعني انساني جاءِ ۾ گورو ٻڌجي اسانجي مدد
 نه ڪري . گورو ناک صاعب فرمائين ٿا :-

” ٻاڻي گورو، گورو هاءِ ٻاڻي، وچ ٻاڻي امرت ساري،

گورو ٻاڻي ڪهي سڀو ڪن مائي، پر اک گورو نستياري “

فرمائين ٿا ته گورو شيد آهي ۽ شيد گورو آهي ۽ ان شيد
 ۾ ئي اصلي امرت آهي . گورو ان شيد جو ئي اشارو ڪري
 ٿو . سڄي دنيا ۾ شيد سان چوڙي ٿو ،
 ڇاڪاڻ ته اسين انسان آهيون ته پوءِ ڪري اسين گورو به نه
 ڏاڍي چاهيون ٿا جيئن ڪمان ٻچا ڳاڇا ڪري سگهون ، جنهن
 سان ڳاڇائي سگهون ۽ ان سان پيار ڪري سگهون ۽ جو
 اسانجي اندر ان شيد جي ڌارا ڪي پر ڪٽي ڪري سگهي .
 گذريل مياڻا ها سندن لکيل ڪتاب آهو ڪم نه ڪري
 سگهندا . اهي ۽ ٻيا ماڻهو به ٻڌن هئا ۽ چيڪي ان وقت
 انهنجي سڳ ۾ آيا انهن کي اهي مياڻا ٻڌن ٿاڻو ٻڌائي
 ويا . اسان جيستائين فرمائين ٿا ته آهي جيستائين هن سان
 پيار ڪين ڪري سگهينداسين ؟ اها صرف اسانجي من جي
 ڪاٺيا آهي . اهڙي طرح جي ۽ ٻيا ماڻهو به ٿين ٿا
 مان پيار ڪرڻ به هڪ ئي بنياد ۽ من جو ورتو ئي آهي .
 ڇاڪاڻ ته اهي به ٻيا ماڻهو وٽ واپس وڃي ٻڌا آهن ۽
 هاڻي هن دنيا ۾ ڪونهن ان ڪري اسانجو انهن سان ڪونهن به طرح

وري پنهنجي باري ۾ حضرت عيسيٰ بلڪل صاف
لفظن ۾ فرمائين ٿا :

"I must work the works of Him that sent me,
while it is day; the night cometh when no man can
work. As long as I am in the world I am the light of
the world," (John 9 : 4 : 5)

يعني جنهن مولائي موڪليو آهي انهيءَ جو ڪم اسان کي
ڏانهن هوندي يعني پنهنجي زندگيءَ ۾ ڪرڻا جهڙا
چاڪا نه اها رات اچڻ واري آهي جڏهن ڪجهه به ڪم نه
ٿي سگهندو. جيستائين مان جهڳٽ ۾ آهيان تيستائين مان
جهڳٽ جي جدوت آهيان.

گورو جي ضرورت صرف الله آهي نه هر اسان جهڙو
انسان ٿي اسان کي سڀ ڪا ڳالهه چڱيءَ طرح سمجهائي
سگهي ٿو. جيڪڏهن موجوده گورو به ٻڌائي ٿي سگهي
ها ته پوءِ وقت بوقت مهائما هن سنسار ۾ ڏانهن ڌاري ڇو اچن ها؟
گذريل مهائما پنهنجو ڪم پورو ڪري واپس وڃي پر مهائما ۾
سمايل هائي نه اسان کي زندهه مهائما جي ضرورت آهي جو
اسان جهڙا انسان ٿي اسان کي سمجهائي. دنيا جو ڪوبه
ڪم استاد کان سواءِ نه ٿو سگهي. توهين ڏسو ته
انجيري ۽ ڊاڪٽريءَ ٿي تجربڪار ليڪڪن جي ڪتابن
سان لئبرريون ۽ ڪتابخانا آهن پر ڪو به شخص
اهڙو نه ملندو جو صرف اهي ڪتاب پڙهي ڪري ٿي
انجيري يا ڊاڪٽر بڻبو هجي. پندرهين وڏن سالن جي
صحت ۽ سنگت ڪري، محنت ڪري انهن جي واقفيت
ملي ٿي. اسان کي ننڍي هوندي کان ئي هر منزل تي هر
ڪنهن ڪم ۾ ڪنهن نه ڪنهن استاد يا رهبر جي ضرورت
پئي رهي آهي. روحانيت جو مسئلو ڏاڍو پيچيدو آهي.

حقيقت ۾ ڳرور ۽ جو اصلي روپ شبد ئي آهي. ان شبد
 شرار نه ڏيکھ ٿو ڇاڪاڻ ته جي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
 ڌارن ڪيو آهي ۽ ٺڪي ڇڏي جو اصلي روپ هيءُ شرار آهي.
 هي شرار نه ڳرور ۽ شش ٻنهي کي هٿ ڏيکاري ٿو ڇاڪاڻ
 پري ٿو. شش جو اصلي روپ آتما آهي ڇاڪاڻ ته هو ڇڏي
 شبد ۾ ئي سمائي ٿو. ڳرور پنهنجو شرار ڇڏي کانپوءِ به شبد
 سروب سان شش جي سڀال ڪري ٿو. حضرت عيسيٰ جن
 بائيبل ۾ چيو ٿا:

“These things have I spoken unto you, being yet
 present with you. But the Comforter (Shabad) which
 is the Holy Ghost, whom the Father will send in my
 name, He shall teach you all things to your remembrance,
 whatsoever I have said unto you.”

(John 14 : 25 : 26)

يعني مون هي ڳالههون ٺوهان سان ڳڏ رهي ٺوهان کي چيون
 آهن. پر سڃاڻ ڪري ٿو ته آتما جنهن کي پتا منهنجي نالي
 سان موڪليندو آهي ٺوهان کي سڀ ڳالههون سيکاريندو ۽
 جيڪي به مون اوهان کي ٻڌايو آهي اهو سڀ ڪجهه اوهان کي
 ياد ڪرائيندو.

اڄ ڏهه مان هي شرار ڇڏي هليو ويو ۽ نه اهو
 مالڪ منهنجي ٺورائي سروب ۾ ان شبد کي اوهان جي اندر
 پرکي ڪندو ۽ پوءِ نوراني سروب ٺوهان جي سڀال ۽
 رهنمائي ڪندو.

ڳرور سچ پچ نه شبد ئي آهي. هو جيون لاءِ هن دنيا ۾
 شرار ڌاري ان مالڪ ٺاهين ٻهڙو ڇو ڏريو ٻڌي ٿو. پوءِ
 پنهنجو ڪم ڳرور ڪري ان شبد ۾ ئي وڃي سمائي ٿو.
 اهڙي طرح جي آتما به ان شبد جو ئي حصو آهي ۽

شمس آبراز جن به چون آيا:

”آن بادشاه اعظم در بسته بود مڪرم،

پوشيده دلق آدم يعني ڪه برادر آمد.“

اصلي گورو اسانڪي ٻاهرين رسمن ۽ رواجن ۾ نه ٿو ٿاڻائي
بلڪه شبد جي ڪمائي ڪرڻ جو طريقو ٻڌائي ٿو. پرورو گورو
اسانڪي اسان جي شرار اندر ئي اصلي گهر وڃڻ جو رستو
ڏيکاري ٿو. گورو نالڪ جن سمجھائين ٿا:

”گهر ۾ گهر دڪلاءِ دي، سو ستگرورو برڪت سڄاڻ،

پنڊ شبد ڏاڪار ڏن، آهه باچي شبد نشان.“

اُهوئي سڙهي جي مهاراج جن جو تجربو آهي. فرمائين ٿا:

”گهر ۾ گهر گورو دڪلاوڻ،

ڏن شبد پالڻ بتلاوڻ.“

مقاما سمجھائين ٿا ته اسانجي پنڊ گهر يعني سڄڪند پڙهڻ

سائين اسانجي اندر پنڊ منزلون آهن. حضرت عيسيٰ به

اُهوئي اشارو ڏنو آهي جڏهن فرمائين ٿا:

”In my Father's house are many mansions.“

(John 14:2)

يعني منهنجي پتا جي گهر ۾ گهڻي رهن ٿا اسان آهن.

هرهڪ منزل کي پنهنجو پنهنجو شبد آهي. سڄو

گورو اسانجي خيال کي انهن پنڊن منزلن مان وٺي انهن پنڊن

شبدن يا ڏنن سان چوڙي اسانڪي پرماڻا کائين پوچائي ٿو.

اصل ۾ شبد نه هڪ ئي آهي بلڪن هر ڪنهن منزل تي ان

جو آواز جدا جدا آهي ۽ الڳ الڳ پرڪاش آهي. مثال طور

ڪا لڏي جبلن مان نڪري ٿي ۽ سمنڊ ۾ وڃي سمائجي

ٿي. پر ان نڌيءَ جي وهڪري جو آواز مختلف هٿن تي

الڳ الڳ آهي. جڏهن جبلن مان نڪري ٿي اتي هڪ قسم

جو آواز آهي ته وري جڏهن ڪڏن ۽ ڏن کان لنگهي ٿي ته

جڏهن توهي ڏٺو آهي ته پرمالما ۽ گورو جي آئين.
 بيميني به ڪونه فرق ڪونهي. وري لکن ٿا:
 ”گورو پرميشور اڪبر چان.“

مولانا روبر صاحب به فرمائين ٿا:

”در بشر رؤيوس ڪرد است آيتاب.“

يعني انسان جي اندر (روحاني) سچ پنهنجو پاڻ کي لکائي
 رکيو آهي. اها ئي ڳالهه ابي شاهه سهڻاڻين ٿا:

”مولا آدمي بن آيا.“

ڪبير صاحب به انهن ئي اهديش ڪن ٿا:

”رام ڪبير اڪه همد، ڪهن سندن ڪو دوشي،

دوشي ڪر سولي چاني جي ستگورو ملا نه هوشي.“

اهائي ڳالهه حضرت عيسيٰ ڀڳتي رچيا آهن:

”Believe me that I am in Father, and the Father
 in me ” (John 14.11)

يعني ”ولتي وشراس ڪر ته مان پتا به آهيان ۽ پتا مون به
 آهي.“

”The Father is in me, and I in Him.“

(John 10:38)

”پتا مون به آهي ۽ مان پتا به آهيان.“

اهو ئي سواهي جي ۽ ذراچ فرمائين ٿا:

”راڌا سواهي ڌرا ار ووب چمڪ به،

گورو هوبه چمڪو چٽائي.“

راڌا سواهي جي معنيٰ آخر ڪل مالڪ آهي.

نابذو جن به فرمائين ٿا:

”آلم رار ڏا به ڌرور، اسن سن شوي ڪو ڏنڪو،

ڪيت نابذو تل تل جانورن، شوي پنج اور نه اڪو.“

يعني نه برهمر جي ڄاڻ وارو برهمر ئي ٿي ويندو آهي. جهڙي طرح سمنڊ جون لهرون اٿن ٿيون ۽ پوءِ سمنڊ ۾ ئي وڃي سمائجن ٿيون، اهڙي طرح جهڙو لاڳاپو هڪ لهر جو سمنڊ سان آهي تهڙو ئي رشتو مالڪ جي ڀڳتن جو مالڪ سان هوندو آهي. هر هڪ مهاڻا ان ستنام سمنڊ جي لهر هوندو آهي جو دنيا ۾ اچي اسانجي خيال کي ان شبد يا نام سان جهڙي بلڪ اسانکي ساڻ وٺي وڃي ان ستنام جي سمنڊ ۾ سمائبو آهي. يا اڃا به چئجي ته اهو پرمانا جڏهن اسانکي ديهه جي ٻڌن کان ڇڏائڻ چاهيندو آهي ته اهو خود گورمڪ جي اندر ويهي اسانجي خيال کي شبد سان ڳنڍي اسانکي واپس وٺي وڃي پاڻ ۾ ئي ملائي ڇڏيندو آهي. گورو نانڪ صاحب ٻڌائين ٿا.

”ستگورو وچ آپ رکيون، ڪر پر گهٽ آڪ سنايا.“

يعني گورو ۽ پرمانا هڪ ئي آهي. ٻنهي ۾ صرف اهو ئي تفاوت آهي ته پرمانا گوروءَ جو ئي اصلي سروب آهي ۽ گورو انساني قالب (ديهه) ۾ رب آهي. جيستائين پرمانا اسانجي انساني جاءِ جي سطح (Level) تي گوروءَ جي روپ ۾ نٿو اچي تيستائين اهو اسان سان پنهنجو تعلق پيدا نه ٿو ڪري سگهي. اهو پرمانا گوروءَ اندر ويهي پاڻ ڳالهائي ٿو:

”هن ڪاها برهمر ڪسي ٻولي،

برهمر ٻولي ڪاها ڪي اولي.“

گورو نانڪ صاحب سمجهائين ٿا:

”گورو مين آپ رکيا ڪر ٿاري.“

وري ٻئي هنڌ لکن ٿا:

”سمنڊ وروڻ شرار هم ديهيا لڪ وست انڀ دڪائي،

گورو گوڀند، گوڀند گورو هٿ، نانڪ پيد نه پائي.“

گورو صاحب سمجهائين ٿا ته اسان شرار اندر شبد جي

حضرت عیسیٰ علیہ السلام فرمایا: (John 10:30)

(-John 10:30)

میں نے کہا : ہاں ، پتا چکے ہیں آہیون ۔
Was the ...

عربي زبان ۽ پتا ڪئي آهيون .
 "In the beginning was the Word and Word was
 with God, and Word was God"
 (John 1:2)

(John 1 : 2)

و شروع شروع بر شيد. هر دو : شيد. بر مايمان كند هو : شيد.
بر مايمان هو .

و نه به که نویسنده:

"And the Word was made
among us"

11 14,

"I came from the Father, and

Father and

"I came from the Father and am come into the world again. I leave the world and go to the Father"

(16.28)

(16.)

ہفتان و ہندس : ایشیاء کے بارے میں وہیں سمجھنے والے ہیں۔

"عمر کا سیرک ہے۔ ہر جگہ پر چالو جاؤ، عالس کی باتا
جیتان و پندس لڑے اس اجڑے بزم میں وحشیوں نے کھانا

گورو صاحب موعظان ملک و مالک مہی پکشن

گورو صاحب مومنانس کے لئے ایک بھی کتابی ذخیرہ مالک
 ضرور پیدا کر لینی چاہیے۔ اکیل آئی:

گوئی۔ شری: اکیل آئی:

شرفی شریفی

اھڙي سوامي جي مهاراج جن اُڀدائش ڪن ٿا:
”مستر تيرا ڪوئي لهين سنگين ۾،
پڙا ڪيون سروي ان لنگين ۾،
چيت ڪر ڀرمت ڪرو ست سنگ ۾،
گورو ڦر رنگ دي نام ارنڪ ۾.“
هڪ اُڀي هندن به سمجهائين ٿا:

”اڻڪ نون ڪيون رها جگ ۾ پٽڪ ۾ ڪيا ماي پائي،
ڪتڪ نون ڌار اب من ۾ ڪرڇ ست سنگ ۾ ڄائي.“
وري مولانا صاحب به پنهنجي ڪلام ۾ فرمائين ٿا:
”همر نشيني ساعتي با اوليا، بهتر از عد سال طاعت بي رها.“
يعني فرمائين ٿا ته مالڪ جي پڳتن ۽ پيارن جي هڪ
گهڙيءَ جي به سنگت ۽ صحبت من ۽ ٻڌيءَ موجب ڪيل
سؤ سالن جي بندگيءَ کان بهتر آهي ڇاڪاڻ ته جي رستو
آهي اوڀر طرف ۽ اسين ڊوڙون اولهه طرف نه اسين پنهنجي
منزل مقصد کان پاڻ وڌيڪ دور ٿيندا وينداسين. هر هڪ
مهاٿما اسانجي اندر ست سنگ ذريعي ئي مالڪ سان ملاڻ جو
شوق ۽ پيار پيدا ڪري ٿو.

سلطن جو اصلي سروي

سنتن جو اصلي سروي شيد يا نام ئي هوندو آهي. مهاٿما
ان شيد يا نام منجهان ئي ايندا آهن ۽ اسان جي خيال کي
ان شيد يا نام سان ملائي، ان نام اندر ئي واپس وڃي سمائجن
ٿا. ڇاڪاڻ ته انسان جو استاد انسان ئي ٿي سگهي ٿو. ڏاڙهي
ٻوڙا نه ڪنهن ڏاڏا ڪو نه آهن ۽ پر ماٿا جي سروي جو ڪنهن کي
نٿو ٿي ڪو نه آهي، تنهنڪري جيستائين اسان کي ڪو اسان
هڙو انسان ئي نه سمجهائي ٿيستائين ان مالڪ بابت اسان کي
ڪابه ٻوجھ نه پئجي سگهندي. تنهنڪري حضرت عيسيٰ

روستو، ڀر ڀر ۽ ساڙن ٻڌائيندا آهن. اها نه ڏاڍي ئي واهه
 ڳالهه آهي ته جيڪڏهن ڪو اسان جي عئل ۽ مربي ۽ مذهب
 مالڪ جي ڀڳتي نه ڪري ته اسان هڪ ئي ڏهاڙا شروع
 ڪريون ۽ هن کي ڏارون سان ڏانهن شروع ڪريون. سچ پاڻ
 نه اسان کي ٻين کي ٻار سان سمجهائڻ ڪونهي ته ٻائي هن
 رستي تي هلي اسان کي هي ڏاڍو پراڻو ٿيو آهي ۽ ٻئي
 ٿيندي به عئل ۽ سمجهه پر اچي ته ٿون به هن رستي تي هلي
 ڏاڍو ٻائي سگهين ٿو. اها نه ڏاڍي پراڻ ۽ نامناسب ڳالهه
 آهي ته جي ڪو ڪنهنجي عئل مطابق مالڪ جي ڀڳتي نه
 ڪري ته هن کي اسان گهٽ وڌ ڳالهائڻ شروع ڪريون. ڪورو
 لالڪ صاحب سمجهائين ٿا:

”سٺ سنگت ٿا ڪو ڄاڻي ڇڏي اڪو ٿام ڀڳائي.“
 ٻيو ئي اهڙي سٺنگ ته پوري ڪورو ۽ جي موبوءَ کي
 پر ئي سڳي ٿو. جيستائين پورو ۽ سچو ڪورو نه هجي جو
 اندروني شيد جو رستو ٻڌائي ۽ پورو ان شيد ۽ واعڪرو
 سان مائل هجي ۽ ٻين کي نه ان سان ملائڻ جي شڪتي رکندو
 هجي جيستائين اڪي اهڙي سٺ سنگت نه ٿي سگهي. ڪورو
 لالڪ صاحب فرمائين ٿا:

”شڪورو ٿاڻيون سنگت نه ٿوري،

هن سڌي ٻار نه ٻائي ڪوئي.“

ڪير صاحب رستنگ جي ٿين تي مڃا ڪن ٿا:

”ڪير سنگت ساڻ ڪي جو ڪي پوري ٿا،

ڪر ٿاڻو ٻيو ڪي ساڻس سنگت نه ٿا.“

انءُ اچي سمجهائين ٿا:

”انهن ڪوري آڏي ڪوري آڏي سي اس ٿا،

ڪير سنگت ساڻ ڪي ڪي ڪوٺ اٿا.“

يعني منمڪ شخص سدائين بڪيا آهن. پر ماڻها
چاهي ڪيترو به ڏئي. انهن کي چاهي نڪ او لا
تن دولت هجي، دنيا ۾ مان شان ۽ عزت هجي
۽ سٺي هجي ته به اهي ڪڏهن به پر ماڻها کان پر ماڻها نه
اهي هميشه پر ماڻها کان پنهنجون دنيوي خواهشون ۽ تر
پر اٺن ڪرائڻ چاهين ٿا. جيڪي شخص هميشه دنيا
بدارتن ۽ شڪاين پٺيان ئي ڦرندا رهن ٿا، گورو صا
فر مانين ٿا ته اهڙن ماڻهن جو ڪڏهن پاڻي نه سگ نه ڪ
گهرجي. اڪ لڪ ڪوهه دور رهڻ گهرجي. هاڻي سو
اٿي ٿو ته پوءِ ڀلا ڪنهن جي سنگت ڪرڻ گهرجي
پاڻي گورو صاحب اٿي هنڌ فر مانين ٿا:
”گرو بند جيئرو ست سنگت ميل هر ڏهائيءَ.“

يعني اي پر ماڻها! ساڌن، سنتن ۽ مهائمان جي سنگت
ڏي نه جيئن پنهنجو پتو لڳي ۽ پنهنجي طرف اسانجو خيال
وڃي. مهائما سدائين ستسنگ ئي زور ڏين ٿا ڇاڪاڻ ته
گورمڪن جي ستسنگ ۾ وڃي ئي پتو پوندو آهي ته آما ۽
پر ماڻها جو نالو ڪهڙو آهي، آما ۽ پر ماڻها جي وچ ۾ رڪاوٽ
ڪهڙي چيز جي آهي ۽ آهي رڪاوٽون اسانجي اندر مان
ڪيئن دور ٿي سگهندون. مهائما ستسنگ اُن کي نه ٿا
ڪولين جتي هڪ قوم ٻيءَ قوم جي ڳلا يا چڱي ڪندي هجي
جنهن جاءِ تي هڪ مذهب ٻئي مذهب جي گلي ڪاٽڻ
ٿڌيرون سوچيندو هجي يا جنهن هنڌ گذرڻ وڃائن ۽
جائن جون پراڻيون ڪٿائون ۽ آکاڻيون ٻڌايون وينديون
مهائمان جي ستسنگ ۾ ڪنهنجي نه لنڊا يا چڱي نه
ويندي آهي. اهي صرف اسان ۾ مالڪ جي ملڻ جو
۽ پيار ڀندا ڪندا آهن ۽ اسانکي مالڪ سان ملڻ جو

سڄڻ ٻاڻ ڪو ڪو نه ٿا ٿين، پر ڪو به اٿي ئي هوندو آهي. هنن کي راند
انجو عام هوندو آهي جڏهن جو واندو وٺي اسان ان ڪو نه جو
استعمال ڪري سگهندا آهيون. اهڙي طرح مهاڻائن کي اسان
جي اندر ڪا به چيز وجهڻي ڪونه آهي. هنن کي اهو علم به
واقفيت آهي ته اسانجي اندر پرمالما آهي ۽ پرمالما سان
هٺ جو رستو به اسانجي اندر ئي آهي. اهي اسان کي ان
رستي تي آڻيندا آهن. انلاءِ اسان کي سنڌن مهاڻائن جي ٿاڻن
ڪرڻي پوي ٿي. انهن جي سنگت ۽ صحبت ۾ رهڻ پوي
ٿو. اسان جي من تي هميشه سنگت ۽ صحبت جو اثر پوي ٿو.
جي اسين شرايعن جي سنگت ۽ صحبت ڪريون ٿا ته اسان
۾ به اها عادت پوي ٿي ۽ جي جو ٿاڻن جي سنگت يا صحبت
۾ رهون ٿا ته جو ٿاڻي خيال اسانجي من ۾ اچڻ شروع ٿين
ٿا. جي اسين مالڪ جي ڀڳتن ۽ پيارن جي صحبت ڪنداسين
ته ڇاڪاڻ ته هو پرمالما جي ڀڳتيءَ ۾ لڳل آهن ته پڪري
انهن کي ڏسي اسان ۾ به پرمالما جي هٺ جو شوق ۽ پيار پيدا
ٿيندو. ڪرو وٺاڪ صاحب سمجهائين ٿا:

”ساڪت سوت بهڙو گهرجي پريا ڪهڙن ڪر ٿاڻ ٿينجي،
نت سوت ڪڇ نڪسي ٿاڻين ساڪت سنگ نه ڪڍجي.“
يعني جيڪڏهن ست ڏاڍو منجھيل آهي ۽ ان ۾ ڏاڍيون
ڳنڍيون آهن ته ان ست مان ڪڏهن به ڪهڙو اٿي نه
سگهيو. اهڙي طرح منهنجي ڇو من ماريءَ ڏي ٻار ڏاڍو ٽوٽيل
آهي. هو ڏهن رات رات رات رات جي ڀڙن ۽ وشه وڪارن ۾
ٿي لڳل رهن ٿا، انهن جي سنگ ۾ وڃي اسانجو خيال ڪمڻ
ٻڙو ڀڳتيءَ ۾ لڳندو! وري ايتري ابدش ڪن ٿا:
”ساڪت نه ٻڙي سد ٻوڪي نت ٻوڪن ٻوڪ ڪونهي،
ڏاڻي، ڏاڻي ٻوٽ مانيا لڪ ڪوسن ڪوسن ڪونهي.“

مهاڻا چرنداس جن فرمائين ٿا :
 ”دؤد مد جيون گهي هءَ.“

گورو نانڪ صاحب به اُپديش ڪن ٿا :

”جيون ڪاست مه هءَ، بيسنتر، مت سنجم ڪاپ ڪاپ اچي،
 رام نام هءَ، جوت سبائي، لت گورو مت ڪاپ اچي.“
 يعني جهڙي طرح لکڙيءَ اندر باهه آهي پر اسان کي
 نظر ڪونه ٿي اچي ۽ نه اسان ان مان ڪو فائدو وٺي سگهون
 ٿا. جنهن وقت لکڙيءَ تي لکڙي رڳڙيون ٿا نه ان جهڙيءَ
 ذريعي باهه پيدا به ڪراون ٿا ۽ ان مان فائدو به وٺون ٿا.
 اهڙي طرح اها رام نام جي جوت اسان سڀني جي اندر آهي
 پر گورو مڪن جي اُپديش تي عمل ڪرڻ سان ئي ان جوت کي
 پاڻي سگهون ٿا. گورو نانڪ صاحب نام سندر مثال ڏئي
 سمجهائين ٿا :

گهر رتن لال بهو ماڻڪ لادي،

من ڀرميا لهه نه سڪائيئي،

جيون اوڏا ڪوپ گهڄ ڪن ڪاڍي،

لئن سنگور وست لهائيئي.“

يعني اسان جي گهر اندر يعني شرار به پر ماڻا بيشمار نام
 روپي دولت رکي آهي پر اسان جو من ٻاهر مڪي ٿي پر من
 به منجهڙو پيو آهي. جيستائين شرار به اندر وڃي ڪوچ نه ڪري
 تيسين اها دولت حاصل نه ڪري سگهجي. هاڻي مثال ڏين
 ٿا ته ڪيترا دُعا پراڻين آبادين هيٺان ٺهيل ٺڪيل ڪوهه مٽيءَ
 سان ڍڪي ويندا آهن. اسين انهن زمينن تي هلندا چلندا
 آهيون پر اسان کي خبر ڪونه هوندي آهي ته ڪو ان هنڌ مٽيءَ
 هيٺان ڪوهه ڏيڍل آهي. پر اوڏ (Water-Diviners) پنهنجي
 علم ذريعي اسان کي ٻڌائيندا آهن ته فلاڻي هنڌ ڪو ٺاڻي ڪراو
 ته اوهان کي مٽيءَ هيٺان ٺهيل ٺڪيل ڪوهه ملي ويندو. اوڏ

سائين ٻلي شاھ ڪهڙي نه زور سان ٻڪارين ٿا:
 ”بس مرشدڪال ٻليا، ٿيري اڀوس ڪٿي عبادت ڪيتي.“
 وري ٻئي هنڌ فرمائين ٿا:

”ٻايا شهه دي سڄو حڪايت،

هادي ٿڙبان هڙني هدايت،

هيرا سائين شاهه عنايت، اوهو لنگياوي پار.“

يعني سنڌن مهالنائن کي اسان جي اندر گهڙائي ڪجهه نه
 وجهڻو آهي. اها دولت اسانجي اندر ئي آهي ۽ پر مالعا اسان
 جي واسطي ئي رکي آهي ۽ اسان کي پنهنجي اندر ئي ملڻي
 آهي. انهن کي رڳو جڳتي ۽ ساڌن ئي سمجهڻو آهي. جهڙي
 طرح وڌيا جي طاقت هر هڪ انسان جي اندر آهي پر اها طاقت
 اسانجي اندر ستل هوندي آهي. جنهن وقت اسين اسڪول
 يا ڪاليج ۾ ويندا آهيون، اُستادن جي تابعداري ڪندا
 آهيون، رائيون ڄاڻندا آهيون ته اها ستل شڪتي اسان جي
 اندر ڇاڳڙت ٿيندي آهي. پوءِ ئي اسين بي- اي، ايم- اي
 عالم داخل بلڻا آهيون. ڇو شاگرد اُستادن کان ڊڄي سڪول
 يا ڪاليج ۾ نه ٿو وڃي جيترو ٽيڪ وڌيا جي طاقت نه هئڻي
 اندر به آهي ته به اها ستل آئي ۽ ستل ئي هلي وائي. ٿو ٻئي
 شاگرد تعليم پرائين ٿا انهن ۾ اُستاد عالم گهڙائي نه ڪونه ٿو وڃي.
 رڳو اُستاد جي صحبت ۽ سنگت ڪرڻ سان ئي انهن جو عمل
 ۽ ذهن ايز ٿئي ٿو. اسان سڀني کي اها خبر آهي ته کير جي
 اندر گيهه آهي. پر جيڪڏهن اسان کي جڳتي يا طرائقي جي
 خبر نه هجي ته اسين ان کير مان گيهه ڪڍڻ به عاجل نه
 ڪري سگهينداسين. گيهه هميشه کير منجهان ئي نڪرندو
 آهي پر جڳتيءَ کان سواءِ حاصل نه ڪري سگهيو.

1990

١٠٠٠

W. Johnston, 1860-1861

۱۸۱۲

[illegible]

گورو سواکر گورو پنجانو آوو امر اس لاک پر

میں نے کہا اور اس کے جواب میں وہ نے کہا:

درویشی کو جانیں : ۱۱۰

”نہ مگر کوہو ایسے باویں بن شہد۔ مہات نچن آوی،

سوت کینیم دژاواو ککس زن شبد سوتو اید کورلی :

تاریخ: ۱۳۸۵/۰۵/۰۵

”میسر ٹورو مٹی اگتی ہے، ہار مگر مٹی مرنی،

کتابخانه عمومی قریب نوک: اسناد تاریخی،

حکیم سرور و حکیم ایکٹیو سس راجا گڑا سرورس،

بانی امدی مہتمما، جنہیں نکاح نہ ہوا ہو۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

”میں نے اپنے دل سے یہ بات کہہ دی تھی کہ میں نے اپنے دل سے یہ بات کہہ دی تھی۔“

وہی ہے جسے ہر مائیں لانا

"گورو بن مالہا فیول کسورو بن دیتی دان،

[illegible]

شہرہ امروہاس جولس بالٹاھی لکن ۱۱:

[illegible]

من خود را بار نه بار می خوانی «و چینی بار انگلیسی».

2000

”جنگل سگورو اوش کو بیتیو سی پکڑے جن وس والی،

اور لبر لبر ہنوں پہ لکھی وجہ وشتا خبر وحوالہ۔"

ہمیں یہ بھی یاد رکھنی چاہیے کہ اگرچہ ہم نے ان کے بارے میں بہت کچھ سیکھا ہے، لیکن ابھی تک ان کے بارے میں بہت کچھ سیکھنا باقی ہے۔

آڳي وري فرمائين ٿا
 am the way, the truth, and the life; no man
 unto the Father, but by me. If Ye had known
 e should have known my Father also; and from
 forth ye know Him and have seen Him.
 (John 14: 6, 7)

يعني مارڪ، جيون ۽ سچائي مان ئي آهيان. منهنجي
 سڃاڻڻ کان سواءِ ڪوئي به پٽا وقت نه پهچي سگهي ٿو. ڇو
 توهين مون کي سڃاڻندا ر. منهنجي پٽا کي به سڃاڻندا ۽ هائڊ
 هنڪي ڄاڻو ٿا ۽ هن کي ڏٺو به اٿو. يعني توهين پنهنجي پٽ
 کي صرف منهنجي ذريعي ئي ملي سگهو ٿا. مان هن سان
 ملائي ڇو ذريعو ۽ دستو آهيان. جيڪڏهن توهان مون کي
 سڃاڻو ته توهان ان پر مائما کي سڃاڻو ۽ ڏٺو.
 وري آڳي فرمائين ٿا:
 "And he that seeth me seeth Him that sent me."
 (John 12: 45)

يعني جو مون کي ڏسي ٿو اهو منهنجي موڪلڻ واري کي
 ڏسي ٿو. يعني مون ان پر مائما کي ڏٺو آهي ۽ توهان مون کي
 ڏٺو آهي. انڪري اوهان به ان پر مائما کي ڏٺو آهي.
 وري آڳي اهي هنڌ چون ٿا:

"I am the light of the world; he that followe
 me shall not work in darkness, but shall have the li
 of life."
 (John 8: 12)

يعني جيڪو منهنجي چوڌ مان آهيان. جيڪو منهنجي پٺيان
 سو اندڪار ۾ نه هلندو، پر جيون جي چوڌ پائي ويندو.
 صاحب به اهو ئي اڀرڻ ڪن ٿا:
 "ڏسي يا سنسار ۾ پالڻ ڏن هٿن سار،
 اڌ سنگ، ستڱورو شرڻ، ڏن ڏا اڳڪار."

گورو اورداس جن نه فرمائين ٿا :

”سترو سڌو سڌو جن ٻائي،

گورو ڪاڏي ٻانه ڪڪڙي،

جي آتم ڪو سڪ سڪ نه لڌو،

ٿان ستگورو سرون پوئجي.“

يعني مياڻاڻون، گورو سڪن جي سڪ نه ڇڏين ۽ سڌو سڌو

ٿي ٿاڏو زور ڏين ٿا ته ان کانسواءِ اسانجي ڪٿي ڪٿي

ڪرڻ جو ڪو سوال ٿي پيدا نه ٿو ٿئي. پنجن ٻائيائي ور

لکن ٿا :

”ساتر ويد سڀ سڌي،

سڀ اٻڪا ٻاٻ ٻڪاري،

تن گورو مڪ نه ڪوئي ٻاوي،

من ڏيکو ڪو وٺاري.“

وڃي ٿي هنڌ لکن ٿا :

”تن ستگورو ڪوئي ٿام نه ٻاوي،

توب اسي بس ٻائي ٿو.“

يعني مالڪ پوئجي ملڻ جو اهو ئي ڪوئي قانون رکيو

آهي ته جو پڙهن نه ملندو آهي ته وڃو سڏن، سڏن ۽

مياڻاڻن ٿاڙي ٿي ملندو آهي.

عشوق عيسائي نه ٻائيل پر الهن ٿي لکن ٿا :

Come unto me, all ye that labour and are heavy laden, and I will give you rest.” (Matthew 11: 28)

يعني اهي ٿا ٿيا ٿاڙي، اوهين گناهين جي ٽوپي سان ٻول

۽ ٿيڻ آهيو، اوهين سڙن وٽ آهيو. مان ٿو ڏانڊ ٿو ڏانڊ ۽

سڌي ٿو ڏانڊ.

سڀني جي شَرار ۽ ديه اندر آهي ۽ اسان جي وا
پر ماڻا اسانجي اندر رکيو آهي. ايڪن ڪوچ ڪهڙ
ڪرڻي آهي، ان جو پيد يا طريقو اسانکي گورمڪن و
ملي ٿو.

سنڌن جي سنگت

گورو نانڪ صاحب اسانکي سمجھائين ٿا:
”انهن ٻاڻي پرنجي، سنڌن هٿ رکي ڪنڃي.“
وري ٻئي هنڌ گورو صاحب لکن ٿا:
”جس ڪا گرڀ ٿي ديا لالا، ڪنڃي گور سولپائي،
انڪ اپاو ڪري نهي پاوي، بن سنگور سرنائي.“
يعني پر ماڻا اسانکي پيدا ڪري ان نام جي دولت
اسانجي اندر اسان واسطي رکي آهي پر ان جو پيد گورمڪن
جي حوالي ڪري ڇڏيو آهي. تنهنڪري اسانکي اها ڇيڙ
حاصل ڪرڻ لاءِ ساڌن، سنڌن ۽ مهاڻن جي سنگت ۽ صحبت
ڪرڻي پوندي آهي. گورو امر داس صاحب لکن ٿا:
”بن گور دالي ڪوئي نه پائي،
لک ڪوئي جي ڪرم ڪمائي.“
پنجن پائشاهي گورو ارڃن ديو به لکن ٿا:
”ڪه نانڪ پريو رهو جنائي،
بن گورو هڪ نه پائيئي پائي.“
و نانڪ صاحب ڪنهن ٻئي هنڌ فرمائين ٿا:
”سنگورو سڀوي سدا سک پائي،
سنگورو اک ديا لڪائي.“
فرمائين ٿا:
”مٺ ڪوئي پرم ٻلي سسار،
گور بن ڪوئي نه اُٿس پار.“

اسانجي خيال کي لاهن ڀر من مان ڪڍڻ جي ڪوشش
ٿي، سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا:

”وڌ شاستر سمرت اور ڀرانا پڙهه پڙهه سب پڙهند
بنا ستگورو اور بنا شيد سرت ڪوئي نه اٿري ڀوڄ
اهڙيءَ طرح گورو نانڪ صاحب به اُڀدش ڪن ٿا:

”پڙهڻي جيتي اوس اوس پڙهڻي جيتي ماس،
پڙهڻي جيتي آرجا پڙهڻي جيتي ساس،
نانڪ ليکي لک ڪل هور هومي جهڪن جهاڪ.“

يعني ته اسين سڄو ڏينهن پڙهندا رهون، سڄو مهينو
۽ سڄو سال پڙهندا رهون بلڪ ساري زندگي ۽ سراس سراس
پڙهندا رهون ته به اسانجي حساب ۾ صرف هڪ ئي ڳالهه
ڳڻي ويندي ته اسانجي سرت آلهيءَ شيد يا نام کي پڪڙي
ٿي يا نه؟ نه ته اسانجو سڄو پڙهڻ ۽ پڙهائڻ فضول آهي.
اهو ئي ناسي صاحب پنهنجي ٻاڻيءَ ۾ لکن ٿا:

”چار اٺار نه نو پڙهي ڪت پڙهه ڪو يا مول،
سرت شيد چينهڻي بنا جئون پنڇي چندول.“

يعني جيڪڏهن ڪوئي چار ويد، ارڙهن ٻان، نو واکاڻڻ
۽ ڇهه شاستر به پڙهي پر سرت جو گيان پراپت نه ٿيس ته اُن
جي حالت چندول پڪيءَ جهڙي آهي. چندول هڪ پڪي
تھي جنهن کي ڪسترو ۽ اڱن به چولدا آهن. هر هر هڪ
انور جو لٿل ڪندو آهي. جي ڪاڻو جي ٻولي ٻڌي ته ڪاڻو
پڙهي ٿو ته اُن وانگر ئي ٻولي ٻڌو آهي.
ڪاڻو پڙهي ٿو ته اُن وانگر ئي ٻولي ٻڌو آهي.

پڙهه پڙهه ٿي هڻڻ به ناسي صاحب لکن ٿا:
”پڙهه پڙهه ڪي سڀ جڳ موٽا پڙهند ٻيا نه ڪر،
ي اڪثر ٻار ٿي، پڙهي سو پڙهند هوءَ.“

ڪن ٿا:-

”شبد ڪي سواد جاني ٿا ان آپ پڇائي.“

يعني نه شبد ۽ نام جي لذت حاصل ڪرڻ سان ئي اسين پنهنجو پاڻ سڃاڻڻ جي قابل بڻجن ٿا. اسين ان وقت پنهنجو پاڻ سڃاڻڻ ٿا جڏهن اسانجي آتما جي مٿان چڙهيل سڀ گندا گندا پرڏا لهي وڃن ٿا. انهيءَ ڪري مهاٿما اسانڪي مڪتي حاصل ڪرڻ جو اهوئي طريقو سمجهائين ٿا ته اسين پنهنجي خيال کي اندر شبد يا نام سان جوڙيون. گورو صاحب هڪ ايتي هنڌ به فرمائين ٿا:-

”شبد مري سو هر رهي، ڦر مري نه ڏوچي وار.“
سوامي جي مهاراج جن ايدش ڪمٽا:-

”نام ڪي رنگ ۽ رنگ جا، ملي ٿو ه ڏام ٺڄ اپنا.“

يعني گرشن پوئين، ويدن ۽ شاسترن ۾ مهاٿما ان نام يا شبد جي مڃتا لکن ٿا. انهن کي پڙهڻ سان اسانڪي سوجهي پوري ٿي ته اسانڪي نام جي ڪمائي ڇو ڪرڻي آهي ۽ ڪهڙي طرح نام جي ڪمائي ڪرڻي آهي. گرشن ۽ پوئين ۾ اهو نام ڪونهي پر صرف نام حاصل ڪرڻ جو طريقو آهي. انهن جي پڙهڻ ۾ مڪتي نه آهي. جيڪي پڙهنون ان ئي عمل ڪرڻ ۾ مڪتي آهي. جهڙيءَ طرح ڊاڪٽري ڪتابن ۾ نسخا يا بيمارين جي علاج ڪرڻ جو طريقو لکيل هوندو آهي پر ڪتابن ۾ دوائون ڪونه هونديون آهن. جيڪڏهن ڪو بيمار سڄو ڏينهن اهڙا ڪتاب رڳو پڙهي نه هنجو بيماريءَ مان چوٽڪارو نه ٿيندو. دوا الڳ ڇيڙ آهي ۽ انجو ذڪر ڪا اي ڳالهه. اهڙي طرح جيڪڏهن ڪو سڄو ڏينهن کاڌي تيار ڪرڻ جا ڪتاب پڙهندو رهي جنهن ۾ قسمين قسمين کاڌن تيار ڪرڻ جا طريقا لکيل هجن ته ڪهڙو طعام ڪهڙيءَ

هونديو ته هر هڪ ڌار هڪ جڳهه تي هي جوت چو جلا
 ويندي آهي ۽ گهٽ ۾ وڌيڪ وڌيڪ آهي. دراصل، رشت
 منين، ستن مهاڙن ۽ ٻين پيشنمرن سمجهاريو ته اسانجو شر
 تي سڀ کان وڏو ۽ اصلي گورو دوارو، مندر، مسجد يا ديو
 آهي ۽ هر ڪنهن جي شريڪ اندر جوت چلي رهي آهي
 شبد جو آواز جو شروع ۾ سڌڪ يا گهٽ جهڙو آهي، سو وڃي
 رهيو آهي. پر اسين دنيا جا ٻيو اهڙن مالڪ جي پڳڻن
 پيارن جي وچ ۾ ڪانڊو آهن جي اصلي تعليم کي پڙهي واپس
 ۽ ٻاهر مڪي تي پياسين. ان اندر جي شبد جي آواز کي ٻڌي
 ۽ اندر ان جوت ڏسي اسانجو من قابو ۾ اچي وڃي ٿو ۽ وس
 ٿي پوي ٿي ۽ واپس پنهنجي نڪاڻي تي پهچي وڃي ٿو. روح
 ۽ من جي ڳنڍ کلي پوي ٿي. گورو امر داس صاحب
 سمجهائين ٿا:

”گورو ڪيان انجن سچ نيتري پاليا،

انتر چائن اڪيان انڌر گدوايا،

جوت جي جوت ماري من ماليا، هر دور سوڀا پاوليڏا.“
 جڏهن اسين گورو مڪن جي ڪيان ۽ نيتري موجب اڪين ۾
 شبد روپي سرمو پيارن ٿا ته اڪيان جو انڌر اسانجي رستي
 تان هٽي وڃي ٿو. پر مالما جو نور ۽ پر ڪاش نظر اچڻ شروع
 ٿي وڃي ٿو. هندستان ۾ اهو عام رواج آهي ته جيڪڏهن
 ڪنهن جي اڪين جي نظر گهٽجي ويندي آهي ته هڪڙي سرمي
 پاڻي جي هدايت ڪئي ويندي آهي. اسانجو اهو خيال آهي،
 ته سرمي پاڻي سان نظر ٺيڪ ٿي ويندي آهي ۽ سڀ ڪجهه
 چڱيءَ طرح ڏسي سگهيو آهي. تنهنڪري گورو امر داس
 صاحب اهو مثال ڏئي سمجهائين ٿا ته اسين دنيا جا ٻيو
 اڪين هوندي انڌا ٿي ويا آهيون. اسانکي پنهنجي اندر ۾

اُن جي شڪل اُتتي ڪوهه مثل آهي. ڀاتو صاحب فرمائين ٿا ته جڏهن اسين نون دوارن مان خيال ڪڍي اکين پٺيان اڳاڱر ڪنداسين ته اسين اُن اُتتي ڪوهه ۾ اچي وينداسين ۽ اُن هنڌ هر ڪنهن جي اندر هڪ جوت اُڀري رهي آهي. ان جوت جي اُڀرڻ لاءِ ته ڪنهن وقت جي ضرورت آهي ۽ نه ايل جي. ٻاهر اسين ڪا به جوت ڄاڻون ته اُن لاءِ وقت ۽ ايل جي ضرورت پوندي آهي. جيڪڏهن وقت خلاص ٿئي يا ايل خلاص ٿئي ته جوت وسامي وڃي ٿي. پر جنهن جوت جو ڀاتو صاحب ذڪر ڪن ٿا اُها جوت چوراهه ٿي ڪلاڪ اسان سڀني جي اندر اُڀري رهي آهي. سال ۾ ڇهه مندون، ۱۲ مهينا ۽ ڏينهن ۽ راتيون ٿينديون آهن. هيءَ جوت هر انسان اندر هر وقت چلي رهي آهي. اِهاڻي ڳالهه. سوامي مهاراج جن فرمائين ٿا:

”بسو ٿم آءِ نئين ۾، سمت ڪر اڳ ڀهان هونا،

دوئي ڀهان دور هو ڄاڻي، درشتي جوت ۾ ڌرنا.“

يعني جنهن وقت اسين پنهنجو خيال نون دوارن مان ڪڍي اکين پٺيان اڳاڱر ڪريون ٿا ته اسين دولت مان اڳاڱر ۾ اچي وڃون ٿا. چيستن اسانجو خيال ٻنهي اکين جي ذريعي ٻاهر آهي تيستائين اسين دولت ۾ ڦاٿل آهيون پر جنهن وقت خيال کي سمجهي اکين پٺيان ڪڍي ڪريون ٿا ته اسين اڳاڱر ۾ اچي وڃون ٿا ۽ پوءِ اسان کي اُن هنڌ جوت جو روشن ٿئي ٿو. اهو ئي ذڪر حضرت عيسيٰ بائبل ۾ ڪيو آهي.

“The light of the body is the eye; if therefore thine eye be single, thy whole body shall be full of light.”
(Matthew 6 : 22)

يعني ڇوڻ ٿا ته اکون جي هڪ اک وارو ٿين يعني ٻنهي

ان جي شڪل اُبتي ڪوهه، مثل آهي. ڀائرو صاحب فرمائين ٿا ته جڏهن اسين نون دوارن مان خيال ڪڍي اکين پٺيان اڪاگر ڪنداسين ته اسين ان اُبتي ڪوهه ۾ اچي وينداسين ۽ ان هنڌ هر ڪنهن جي اندر هڪ جوت اُڀري رهي آهي. ان جوت جي اُڀرڻ لاءِ نه ڪنهن وقت جي ضرورت آهي ۽ نه ايل جي. ٻاهر اسين ڪا به جوت ڄاڻون ته ان لاءِ وقت ۽ ايل جي ضرورت پوندي آهي. جيڪڏهن وقت خلاص ٿئي يا ايل خلاص ٿئي ته جوت وسامي وڃي ٿي. پر جنهن جوت جو ڀائرو صاحب ذڪر ڪن ٿا اها جوت چوراهه ٽي ڪلاڪ اسان سڀني جي اندر اُڀري رهي آهي. سال ۾ ڇهه مندون، ۱۲ مهينا ۽ ڏينهن ۽ راتيون ٿينديون آهن. هيءَ جوت هر انسان اندر هر وقت چالي رهي آهي. اها ئي ڳالهه، سوامي مهاراج جن فرمائين ٿا:

”بسو ٿم آءِ نئين ۾، سميت ڪر اڪ بهان هونا،

دوئي بهان دور هو جائي، درشتي جوت ۾ ڌرنا.“

يعني جنهن وقت اسين پنهنجو خيال نون دوارن مان ڪڍي اکين پٺيان اڪاگر ڪريون ٿا ته اسين دويت مان اڪتا ۾ اچي وڃون ٿا. جيستائين اسانجو خيال ٻنهي اکين جي ذريعي ٻاهر آهي تيستائين اسين دويت ۾ ڦاٿل آهيون پر جنهن وقت خيال کي سمجهي اکين پٺيان ڪنو ڪريون ٿا ته اسين اڪتا ۾ اچي وڃون ٿا ۽ پوءِ اسان کي ان هنڌ جوت جو روشن ٿئي ٿو. اهو ئي ذڪر حضرت عيسيٰ بائيبل ۾ ڪيو آهي.

“The light of the body is the eye; if therefore thine eye be single, thy whole body shall be full of light.”
(Matthew 6 : 22)

يعني چون ٿا ته تون جي هڪ اک وارو ٿين يعني ٻنهي

۽ ڪوچ ڪرڻ جي طريقي جو پتو ئي نه لڳائي سگهنداسين. گورو صاحب فرمائين ٿا ته جسم جا ٻه حصا آهن، هڪ اکين کان هيٺ ۽ ٻيو اکين کان مٿي. اکين کان هيٺ نون دوارن ۾ صرف اندر ۾ جي پوڳن ۽ وشير وڪارن جون لذتون آهن. جيستائين اسانجو خيال اکين کان هيٺ آهي تيستائين اسين مڪتي حاصل ڪري ئي نه سگهنداسين ڇاڪاڻ ته مڪتيءَ جو دروازو اکين جي پويان رکيل آهي؛ ان جي لاهائي نشاني آهي ته ان هٿ اندر شمد گونجار ڪري رهيو آهي. گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”گورو شمد ملي سي وڃڻي ناهين،

سهجي سچ سمانيان.“

جنهن وقت اسين گرمڪن جي ذريعي شمد ڪي ٻڪڙيون ٿا ته پوءِ اهو شمد اسانکي ڇڏي ڪونه ٿو. پاڻ سان گڏ وٺي هلي پر مائما ۾ سمائجي ٿو. اسانکي ان شمد جي ذريعي پنهنجي گهر جو رخ ٺاهڻ ڪرڻو آهي ۽ ان شمد جي پُرڪاش ذريعي پنهنجي گهر جو رستو ڏسڻو آهي. اسانجي آتما جي ڏسڻ جي شڪتيءَ کي مهاٿما ’نرت‘ سڏين ٿا ۽ ڇا ٻڌڻ جي شڪتي آهي انکي ’سرت‘ ڪوٺين ٿا. سرت کي ان شمد جو آواز ٻڌڻو آهي ۽ نرت کي ان جو پُرڪاش ڏسڻو آهي. مثال طور جي اسين پنهنجي گهر کان شام جو سِر ڪندي ڪٿي دور لڪري وڃون ٿا ۽ رات پئجي وڃي ٿي، هر طرف اندازو ڇانهجي وڃي ٿو ۽ پنهنجي گهر جو رستو ئي ڀاڄي وڃون ۽ اهو به پتو نه پوي ته گهر ڪٿي طرف آهي تنهن وقت اسين پنهنجي گهر پهچڻ واسطي ان اندازي ۾ خاوش ٿي پيهي رهون ٿا ۽ ڏاڍي غور سان ان سنائي ۾ ڪنهن نه ڪنهن آواز کي ٻڌڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا جو اسان جي گهر جي طرف

4

4

يعني جنهن وقت اسين پنهنجي شرار جي نون دوارن مان خيال ڪڍي اکين پٺيان اڪاگر ڪريون ٿا، ان وقت اسين پنهنجي اصلي گهر جي دروازي تي پهچون ٿا. اسانجو اصلي گهر ڇڪندڙ آهي جتي پرمالما رهي ٿو. اهو دروازو اکين پويان 'يسرائيل' آهي ۽ ان گهر جي دروازي جي نشاني اها ٻڌائين ٿا ته ان هنڌ انحدشيد رات ڏينهن ڌنڪارون ڏئي رهيو آهي جيسين اسين ان گهر جي دروازي تي خيال اڪاگر ڪري ان شيد ڪري نه ڀڳڙينداسين تيسين اسانجي مڪتي حاصل ڪرڻ جو سوال ئي پيدا نه ٿو ٿئي.

آتمڪ مارگ-

حضرت عيسيٰ به ان صرف ئي اشارو ڪن ٿا تڏهن فرمائين ٿا:

„Knock it shall open and seek Ye shall find.“

(Matthew 7: 7)

يعني ڳولهيوندا، ته توهين لهندا دروازو کڙڪائيندا ته کليدو. جي اسانڪي پنهنجي گهر وڃڻو آهي ته اول اول اسانڪي پنهنجي گهر جي در جي تلاش ڪرڻي پوندي. ۽ اهو گهر جو دروازو آهي، اسان جي اکين پٺيان جنهنڪي 'Third eye' "ٽڪ ٽڪ" يا "يسرائيل" چوندا آهن. انجي ڪرلو لاءِ اسانڪي اهو کڙڪائڻو آهي يعني ٻار ٻار سمرن ۽ ڌيان جي ذريعي پنهنجي قهليل خيال کي اکين پٺيان سميتي اڪاگر ڪرڻو آهي. جڏهن اسين اهو دروازو ٻار ٻار کڙڪايون ٿا يعني سمرن ۽ ڌيان جي ذريعي اسانجو خيال پوريءَ طرح اڪاگر ٿئي ٿو ته اهو دروازو کلي پوي ٿو ۽ پوءِ اسانڪي پنهنجي گهر وڃڻ جو رستو ملي ٿو. اهو ساڌن ڪهڙو آهي؟ خيال کي انهيءَ شيد سان جوڙڻ، جو هر هڪ جي اندر اچي رهيو آهي. ان جي ذريعي اسين واپس وڃي پرمالما کي پاڻي سگهون

آهي جو مالڪ جي درگاهه کان اٿي رهيو آهي ڇاهي اسين
هندو ٿي اندر يعني اکين پٺيان وڃون ڇاهي سڪ عيسائي
يا مسلمان ٿي اندر وڃون نه به ساڳيو آواز ٻڌڻ ۾ ايندو. جو
به خوش قسمت انسان پنهنجي خيال کي اکين پٺيان اڳاڳر
ڪري ٿو، اُن جو خيال اُن آواز سان جڙي ٿو. انهيءَ ساڌا
کي مهالما ”جيئري مرڻ“ سڏين ٿا ڇاڪاڻ ته خيال کي
اکين پٺيان اڳاڳر ڪري اُن مٺي ۽ سربلي آواز کي ٻڌڻ
سان روح ۽ من نون دوارن مان آزاد ٿيندا آهن ۽ ساڌڪ جو
تعلق هن دنيا سان بلڪل ٽٽي پوندو آهي. دنيا جا سڀ
دڪ، پاڇي، هر پنهنجي اندر اُن شيد جي دائمي خوشي
محسوس ڪرڻ لڳي ٿو. ڪبير صاحب هن باري ۾
فرمائين ٿا:

”جس مرئي سي جگ ڊري، ميري من آند.“

گورو نانڪ صاحب به فرمائين ٿا:

”نانڪ جيولديا مر رهيئي، اٿسا چوڪ ڪمائيئي.“

سينٽ پال به بائيبل ۾ فرمائي ٿو ”I die daily“ يعني مان روز
مرندو آهيان. مسلمانن جي حديث به چوي ٿي:

”مُؤْمِنُ قَبْلَ الْمَوْتِ.“

دادو صاحب، جي مشهور مهالما ٿي گذريا آهن، پنهنجي
هاڻيءَ ۾ لکن ٿا:

”جيوت مائي هو رهو، سائين ستمڪ هوئي،

دادو بهلي مر رهو، پيڇي مري سڀ ڪوئي.“

پير پالشاھي گورو امر داس جن به فرمائين ٿا:

”ستگورو سيوي ٿان مل جاوي،

جيوت مري هر ستن چٽ لاوي.“

نت يعني هوا، پاڻي ۽ اگني آهن. جيڪڏهن اسين
نتن جا پتلا ٿي ڪري به گرڙ، مڙ ۽ ٻين پکين جو ذ
ڪنداسين ته اسين انهن پکين جي ٿي جرڙا پائينداسين. ا
جو مقصد ته انسان جي جرڙا کان به مٿي چڙهڻ جو آهي
ٽپنڪري اهو پکين جو ڪلاس به اسانجي ڏان ڪرڻ جو
لائق نه آهي. چوٿون ڪلاس به اسانجي ڏان ڪرڻ جو
ٻڌي يا آڪاش جو نت ڪونهي باقي چارئي نت موجود آهي جن ۾
جي ٻوڙ نه آهي. پنجون ڪلاس به اسانجي ڏان ڪرڻ
هر انسان ۾ ساڳيائي پنڊ نت موجود آهن. ٽپنڪري سڀا
من ۾ اهو خيال اچي ٿو ته انسان انسان جو ڏان ڪري
نه چو ڪري؟ خاص ڪري اڄڪلهه جي زماني ۾
جڏهن اسان سڀني کي هڪجهڙا حق آهن. هاڻي اچو ته
سوچيون ته انسان انسان جو ڏان نه ڪري، ڊيوي ڊيوي ٿا ٿا
اڄ تائين ڪنهن ڏا ڪونهن؟ پر ماڻها جي سر وپ جي خبر
ڪونهي. ان نمطي تي اچي ڳهڙا ماڻهو خدا جي هستيءَ
ئي منڪر ٿي ويندا آهن ۽ باقي سڀ الهي اُجهن ۾
سگهي ٿي. ماڻها هڪ تمام سٺو مثال ڏئي ڪٿڙي ڇيڙ
جيڪڏهن ڪنهن ڪهري ۾ ڳهڙائي وڌيڪ سڄيائين
ر انهن مان ڪو به بچائي ڏيڻو سڀيت وکيا
(con) نه هجي ته اسان ڪڏهن به ڪنهن به ماڻه سان ڳنڍيل
ٻارون وغيره انهن مان ٻڌي نه سگهنداسين. ڇاڪاڻ
۾ وڌيڪ سڀيت ٿڌن وڃندو جڏهن اهو بچائي
سان جڙيل هوندو ۽ جي ان مان ڪو به وڌيڪ
ٿڙيءَ سان جڙيل هوندو ته ان ذريعي هڪدم
به ماڻه جون خبرون ڇارون ۽ سنگيت وغيره

دنيا جي ناسرولت ۽ فنا ڇيڙن جو سمون ڪري اسان انهن سان موھ ۽ پيار پائي ويٺا آهيون. انهن مان ڪا به ڇيڙ اسان جو ساٿ نه ڏيندي. انهن شڪلين ۽ پدارتن جو موھ ۽ پيار اسان کي بار بار ديهه جي بدنن ۾ آڻي ٿو. اسين ان مالڪ جي نام جو سمون ۽ زبان ڪرڻ جو ڪڏهن به فنا نٿو ٿئي ۽ جنهن پرماتما جي اسانجي آتما انش آهي ۽ جنهن پرماتما جي اندر اسانجي آتما سمائجڻ چاهي ٿي. گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”ٺهڻ ۾ آڻ ۽ ابداسي، سو ٺهڻ ۾ ٿي ڏانهن اچي.“
 يعني اهو پرماتما ٺهڻ آهي. ڪڏهن به ڄمڻ مرن جي دڪن ۾ نٿو اچي ۽ جو به هن جو زبان ڪري ٿو، هن سان پيار ڪري ٿو ۽ هنجو سمون ڪري ٿو سو به ٺهڻ ٿي وڃي ٿو ۽ جنم ۽ مرن جي دڪن کان چوٽڪارو پائي ٿو. اسان کي پنهنجي خيال کي اکين پويان ٽڪائي مالڪ جي نام جو سمون ڪري پنهنجي ڦهليل خيال کي اتي اڪاڪر ڪرڻو آهي. اهو طريقو اهڙو نه آسان ۽ سول آهي جو ننڍي ۾ ننڍي کان وٺي وڏي ۾ وڏي عمر وارو انسان به آسانيءَ سان ڪري سگهي ٿو ڇاڪاڻ ته سمون ڪرڻ جي عادت نه قدرتي سڀ ڪجهه کي پيل آهي. اسان کي صرف دنيا جي سمون کان من ڪڍي ان مالڪ جي نام جي سمون ۾ لڳائڻو آهي. جنهن وقت سمون جي ذريعي اسانجو خيال اکين پويان ڪم ٿئي ٿو ته من ان هنڌ ٽڪي ڪونه ٿو ڇاڪاڻ ته من کي بار بار نون دوارن جي ذريعي ٻاهر دنيا ۾ ڀٽڪڻ جي عادت پيل آهي. اتي اندازي ۾ من کي هڪ هنڌ بيهارڻ ڏاڍو مشڪل ٿي پوندو آهي، جيستائين ان هنڌ من کي ڪنهن جي سروب جو زبان نه ڏينداسين ۽ ان کي اتي بيهارڻ واري با ٽڪائڻ واري ڇيڙ نه ماندي جيستائين من ۾ اتي ٽڪڻ

يعني پر ميسور آتما آهي ۽ اهو ضروري آهي ته اُچي
پڻ ڪرڻ واري آتما سچائيءَ سان پڇڻ ڪري .
ڪمير صاحب فرمائين ٿا :

”جب هي نام هردي ڌرو پيڙيو پاپ ڪا لاس ،
جڏهن چنگي آڱر ڪي پڙي پرائي گهاس .“
جنهن وقت اسانجي هردي اندر نام پرگهت ٿئي ٿو ته انهن
سڀني ڪرمن جو سلسلو ختم ٿي وڃي ٿو جن جي ڪري اسين
هن دنيا جي ٻڌن ۾ ڦاٿل آهيون . جهڙي طرح ڪو سڪل
گاه جو ڀر چاهي ڪيترو به وڏو هجي تڏهن به ان سموري
ڀر کي ٻاهه جي هڪ چٽڪ جلائي ختم ڪري ڇڏيندي .
اهڙي طرح اسان مالا ڌاري جيو ڪيترا به کوٽا ۽ زبردست
پاپ ڇو نه ڪيا هجن ته به اها نام جي ڪمائي اسان جي سڀني
ڪرمن جو حساب ختم ڪري ڇڏي ٿي . دوا صاحب
فرمائين ٿا :

”دوا سمري رام ڪو ڪرم ڀرم سڀ ڪوئي ،
پورا ڪورو سر پر ٽهي بگهن نه لاڳي ڪوئي .“
اهڙي طرح ڪورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا :
”آن آن سمڏا اهو ڪيني پل بڻسٽر پسر ڪراڻي ،
مها اگر پاپ ساڪت ٿو ڪيني مل ساڌو اوکي ڏجي .“
سوامي جي مهاراج جن به فرمائين ٿا :
”شبد ڪرم ڪي رٻڪ ڪٺوي ،
شبد شبد سي ڄاڻي ملاوي .“

حضرت عيسيٰ به بائيبل ۾ چوڻ ٿا :
Now ye are clean through the Word which I
have spoken unto you.” (John 15 : 3 :)
يعني تون ان وچن (شبد) جي ڪري شد آهين جو مون

اهڙي طرح ڳورو اهر داس صاحب لکن ٿا :

”نائی هي ٿي سڀ ڪڇ هو ٿا.“

ڇو ڪجهه به اسين هن دنيا ۾ ڏسون ٿا اهو سڀ نام ٿي پيدا ڪيو آهي . بائيبل ۾ سينٽ جان لکيو آهي :

”In the begining was the Word, and the Word was with God, and the Word was God, The same was in the begining with God, All things were made by Him. and without Him was not anything made that was made.“ (John 1 : 1 : 2 : 3 :)

يعني شروع ۾ شبد هو ۽ شبد ۾ ميسور سان گڏ هو ۽ سڀ ڪجهه ان وسيلي ٿي پيدا ٿيو ۽ جيڪي به اُڻت ٿيو آهي ان ۾ ڪابه وسيلو ان کان سواءِ پيدا نه ٿي آهي . رشي مني به وڌن شاسترون ۾ اهوئي ذڪر ڪن ٿا ته ڀرماتما آڪاش پاڻيءَ جي ذريعي دنيا جي رچنا ڪئي آهي . قرآن شريف جي اندر به آيل آهي ته ان ”ڪلمي“ يا ”ڪن“ جي ذريعي خدا دنيا پيدا ڪئي . چين وارن جي فلاسافيءَ ۾ اهوئي ذڪر اچيو ته ”ٽائو“ (Tao) دنيا جي رچنا پيدا ڪئي . ڳورو نانڪ صاحب به فرمائين ٿا :

”شبد ٿي شبد ٿي شبد ٿي آڪاش،

شبد ٿي شبد ٿي پري پري ڪاش .

سگلي سرشت شبد ڪي پاڇي،

نالڪ شبد گهڻي گهٽ آڇي .

شمس تيراز به چوڻ ٿا :

”عالم از صوب ان ظهور گرفت،

از حضورش بساط نور گرفت.“

اسان خود اندازو لڳائي سگهون ٿا ته جنهن طاقت دنيا

جي رچنا ڪئي آهي اسان انجي نواراخ ڪهڙي بيان ڪري

سڀ جهڳڙا فساد نيسين آهن جيستائين اسين ان سڄي شبد کي وساري وينا آهيون ۽ صرف انهن لفظن سان پيار لڳائي وينا آهيون. هر هڪ مهاڻا اسان کي انهن لفظن ۽ ڀرمن مان ڪڍي ان سڄي شبد سان جوڙڻ واسطي، ميلاپ ڪرائڻ واسطي اچي ٿو. جهڙي طرح ماءُ پنهنجي پيار ۾ اچي پنهنجي پٽ کي ڪيترن ئي لفظن سان سڏيندي آهي، پر ماءُ پٽ جو نالو يا رشتو ڪوئي لفظن جو رشتو نه آهي. اُهو ته پيار جو نالو آهي. اهي لفظ ته صرف ماءُ جي پيار کي ظاهر ڪن ٿا ۽ بيان ڪن ٿا. اهو پيار خود ڪا به ڇيڙ آهي ۽ لفظ ڪا به ڇيڙ آهن. اهڙي طرح مالڪ جي ڀڳتن ۽ پيارن ڪيترن ئي لفظن سان ان پرمائڻا کي ياد ڪيو آهي. اصل ۾ ان مالڪ جو ڪوبه نالو ڪونه آهي. جڏهن مولانا روم صاحب فرمايو آهي:

”بنام او ڪ نامي ندارد،

به هر نامي ڪ خواني سر بر آرد.“

يعني ته ان جي نالي سان شروع ڪرڻان ٿو جنهنجو ڪوبه نالو ڪونه آهي ۽ جنهن به نالي سان ان کي پڪارڻن ٿا ته هو جراب ڏئي ٿو. اهي لفظ ته ان مالڪ جي پيارن ۽ ڀڳتن جي ڀر ۾ کي ظاهر ڪن ٿا. هي جيڪي به لفظ آهن سي سڀ ورن آلمڪ شبد آهن. پر جيڪو آتما جو پرمائڻا سان پيار آهي اهو سڄو شبد آهي، سڄو نام آهي. ان سڄي نام جي ڪا به نوازيخ ٻڌائي نه ٿي سگهجي ۽ نه ڪي ان جو معياد مقرر ڪري سگهجي ٿو ڇاڪاڻ ته ان سڄي شبد نه دنيا جي رچنا پيدا ڪئي آهي. ان جي آڌار تي اسانجا ڪند برهمند هلي رهيا آهن. اسان سڀني کي ان جوئي آسرو آهي. گورو نانڪ صاحب سهڄائين ٿا:

”اڀت پرلي شبدي هروِي،

شبدي هي ڦر او پت هروِي.“

لفظ جي تواراج ٻڌائي سگهجي ٿي ۽ معياد مقرر ڪري سگهجي ٿو. هي جيڪي ورن آلمڪ شبد آهن اهي ڇهن قسم جا آهن. پرا، پشيتي، مڌما ۽ نيڪري. پهرينون قسم اهو جه زبان سان چيو وڃي ٿو. جهڙيءَ طرح اسان هڪٻئي سان هر روز ڳالهه ٻوله ٿڪندا آهيون. ٻيو اهر جو ڪدڪ ۾ آهستي آهستي چوندا آهيون. ٽيون هردي ۾ ۽ چوٿون اهر جو لائيءَ ۾ لوڪي پرش هلو سان اچاريندا آهن. اهي سڀئي شبد ورن آلمڪ آهن. انهن ۾ ڪو به سچو نام ناهي. سوامي جي مهاراج پنهنجي ٻائيءَ ۾ فرمائين ٿا:

”نام نرين ڪرون ٻائي، ڏڏا وڏي پيد بتلائي،
 ورن ڏن آلمڪ ڪائون، ڏوٿو ڪا پيد درسائون.
 ورن ڪهو چاهي ڪهو اڪثر، جو بولاچائي رسا ڪر،
 لکن اور پڙهن ۾ آيا، اسي ورن آلمڪ ڳايا.“

جو نام لکن، پڙهڻ ۽ ٻولڻ ۾ اچي ٿو ۽ جنهنجو معياد مقرر ڪري سگهجي ٿو ۽ تواراج ٻڌائي سگهجي ٿي، ان کي مهالما ورن آلمڪ شبد سڏين ٿا. پر جنهن نام جي هر هڪ مهالما مهما ڪري ٿو ۽ جنهن نام جي ڪمائي ڪري اسان کي مڪتي حاصل ڪرڻي آهي، من کي قابو ڪرڻو آهي، روح ۽ من جي ڳنڍ ڪوٽي آهي ۽ پنهنجو پاڻ سچائي مالڪ سان ملاڻ جي قابل ٿيڻو آهي، اهو ڏن آلمڪ نام يا سچو نام آهي. مهالما صرف ان سچي نام جي مهما ڪن ٿا، اهو سچو نام نه لکن ۾ اچي ٿو، نه پڙهڻ ۾ ۽ نه چوڻ ۾ اچي ٿو. ان کي حضور مهاراج جن اڻ لکيل قاعدو ۽ اڻ لکيل ٻائي (Unwritten law and Unspoken language) چئي سمجهائيندا هئا. ڪرائيسٽ به ان نام جو اشارو بائيبل ۾ ڪيو آهي.

“Because they seeing see not; and hearing they hear not.”

(Matthew 13:13)

يعني نه شبد ايترو نه مهان آهي جهترو برهم .
ست پت برهم ۾ لکيل آهي :

”واڪ ايو برهم“

يعني نه شبد ئي برهم آهي . اسانجو لفظن سان ڪوئي
بحث ناهي . اسانکي نه اُن روحانيت جي ڪوچ ڪرڻي آهي
جنهنجي مها هر هڪ مهاتما ڪري ٿو ۽ جنهنکي پاڻي اسانجو
من قابو اچي وڃي ٿو ۽ واپس وڃي پنهنجي لڪاڻي تي
پهچي ٿو . جيستائين اسان اهو نه سمجهيو آهي نه مهاتما ”شبد“ ،
’نام‘ ، ’واڪ‘ ، ’باطي‘ ڇا ڪي چون ٿا ۽ اهو ڪٿي آهي ۽
ڪهڙي طرح اسين پنهنجو خيال ان ’نام‘ سان جوڙي سگهون
ٿا يا اسانکي اُن نام جي ڪهڙي ضرورت آهي ايستائين
اسين چاهي ڪنهن به مهاتما جي باڻي يا ڪرنت پوڻيون پڙهندا
رهون نه ، اسين اُن مان ڪڏهن به پورو پورو فائدو نه وٺي
سگهنداسين .

مهاتمان جي باڻيءَ ۾ بار بار سڄي شبد ، سڄي نام يا سڄي
باڻيءَ جو ذڪر اچي ٿو . ڪرو نانڪ صاحب جن فرمائين ٿا :
”سڄي شبد سڄي پت هونئي .“

سڀاواڪ من ۾ اهو خيال ضرور اچي ٿو ته شايد اِهي به ڪا
باڻي يا پيو به ڪو شبد يا نام آهي جو سڄو نه آهي .
سڄي شبد جو مطلب اُن باڻيءَ ، شبد يا نام سان آهي جو
ڪڏهن به فنا نه ٿو ٿئي . مهاتما اُپدېش ڪن ٿا ته شبد يا نام
اِن قسم جو آهي . هڪ ورن آلمڪ بيو ڏن آلمڪ .
ورن آلمڪ شبد اُنکي چئبو آهي جو لکڻ ، پڙهڻ ۽ ٻولڻ ۾ اچي
ٿو يعني جيڪو اسين زبان سان چئي سگهون ٿا . هي جيڪي
به نالا اسان پيار ۾ اچي اُن پر ماتما جا رکيا آهن يعني الله ،
واڪرو ، راڌا سوامي ، هري اوم ، پر ماتما ، پر مېشور وغيره اهي

بنا شبد به من نهين چاڱي،
 ڪرو چاڱي ڪوئي اٺڪ وڌان.
 سرامي جي مهاراج هڪ ٻئي شبد ۾ به چڱيءَ طرح سمجهائين ٿا:
 ”جنهنون ئي مار من ڊالا، انهي ڪر سور ما ڪهنا.
 بڙا پيري به، من گهٽ ۾، اسي ڪنا جيتنا ڪننا.
 پرو ٿم اس هي ڪي پيڇي، اور سب هي جتن ٿجنا.
 ڳرو ڪي پر ٻت ڪر پهاڻي، پھور گهٽ شبد ڪوسندا.
 مان ڏو ٻاٺ به ميري، ڪري من اور ڪڇ جتنا.“
 ڳرو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”سڄي نام سڌا من سڄا، سڄ سڄي دڪ ڳواو ٿيا.“
 صرف سڄي شبد به سڄي نام جي ڪمائي ڪري ٿي.
 انسانجن من لامل به پوٽر ٿئي ٿو. سڄي شبد جي ڪمائي ڪري
 ٿي اسين چوراسيءَ جي دڪن ڪان بچي سگهون ٿا. وري
 ٻئي هنڌ هڪ تمام سٺو مثال ڏن ٿا:
 ”گورمڪ ٿاڙڙ جي سني مٽي لاءِ سنڌوڪ.“
 يعني جي ڪنهن کي نانگ ڏنگ هڻندو آهي ته اُهي
 علاج لاءِ، انجي زهر ڪڍڻ لاءِ ڊاڪٽر وٽ ويندا آهيون.
 هنجي دوا جي ذريعي نانگ جو زهر لهي ويندو آهي.
 اهڙي طرح جي اسين من روپي نانگ جو زهر پنهنجي اندر
 مان ڪڍڻ چاهيون ٿا ته اسانکي گورمڪ وٽ وڃي پنهنجي
 خيال کي شبد به نام سان چوڙ ٿو پوندو. من کي قابو ڪرڻ لاءِ
 پيو ڪرڻي علاج لاءِ طريقو ڪونهي. ڳرو نانڪ صاحب هڪ
 ٻئي هنڌ فرمائين ٿا:

”رام نام من پيدا، اور ڪي ڪري واپار.“
 يعني جڏهن اسانجن من، جو وشو، وڪارن ۽ دليري مٽي
 ۽ بيار ۾ ڦاسي هڻڻ وانگر پيو پٽڪي، آخر جنهن وقت رام نام

چوڙي جڳت ڪهاوڙن اڀني، گيان گيان ڪرالي،
 ٺپسي ٺپ ڪر ٿاڪ رهي هين، جتي رهي جت لائي،
 ڏٺائي ڏٺان مانسي لاوڙن، ره پي ڏوڪا کائي.
 پنڊت پڙه پڙه ويد بکائين، وڏا بل سڀ ڄاڻي،
 بد چتر ٿا ڪام نه آوي، عالم رهي پنڇتائي،
 اوز عمل ڪا دخل نهي هئي، عمل شيدلو لائي،
 گورو ملي جهڙن ڪا پيڏي، شش وره ڌر آئي.
 سرت شيد ڪي هوئي ڪمائي،

”لب من ڪڇ ٺهرائي.“

هڪ ٻئي شيد پر به سواهي جي هٿراج جن اُڀاڻ ڪن ٿا:

”سوڻا من ڪس ڄاڻي پائي،

سو اڀاءُ من ڪرون بکان.

ليزت ڪري برت پي راڳي،

وڏا پڙه ڪي هوئي جان.

جپ ٺپ سنجر ٻيو بد ڌاري،

مون ڪي هوئي ڏان.

اُس اڀاو هر بهوڻ ڪيني،

لو پسي اڻه من چکا نه آس.

کوچت کوچت سگرورو ڀائي،

اُن اڻه جگت ڪهي برهان.

ست سنگ ڪرو ست ڪرو سيرو،

ٺن من ڪرو قربان.

سگرورو شيد سڻو لکنا چڙهه،

چيت لگاو اپنا ڏيان.

جاگت جاگت اب من جاڻا، جهوڻا لگا چنان

من ڪي مدد ملي سرت ڪو،

دونون اڀني محل سان.

۱. پڙهيا. پراڻا مار، نولي ڪر م ۽ هٿ ٻوڱ چون ڪنن ڪر ٻائون
 به ڪري ڏنر. ڪنڊلني ڪي جاڳائڻ جو ٻنن ڪيم پر نه به
 پنجن ڊاڪن يعني ڪار، ڪروڙ، سوپ، موه ۽ اهنڪار
 پيڇو نه ڇڏيو. اڳتي گورو صاحب فرمائين ٿا:

”مولي پٽيو ڪرپائي رهيو لکن ڦرڻو بن ماهين،
 لت ٿيرت سب ڌرتي ڀرميو ڊڌا چٽڪي ناهين.
 من ڪامنا ٿيرت جائِي بيسو سر ڪروڙ ڌرائي،
 من ڪي ميل نه اُٿري اُهو ٻڌجي لک جتن ڪرائي.“
 چون ٿا ته مون رکير يعني ڳالهائڻ بند ڪيم، گهر ٻار
 ڇڏي جهنگلن ٻهاڙن ۾ به ويس، ڪپڙا برسات وغيره ٿياڳي
 صرف هٿن جي ذريعي کاڌم پيتم ۽ دنيا جا سڀ ٿيرت به
 پيتم، سڄيءَ ڌرتيءَ جي پرڪرما ڪيم ۽ ٻيا به ڪيترا اهڙا
 مشڪل ساڌن ڪيم پر ٿڏهن به من جي ميل نه لٿي. من ڪي
 قابو ڪرڻ لاءِ ڪاشيءَ وڃي ڪروڙ سان سر به ڪٽايم ۽
 اهڙي قسم جا ٻيا به لکين جتن ڪيم ايڪن من جي ڊڌا نه
 وٺي. سائين ٻلي شاهه به ائين ئي ڀڪارين ٿا:

”نه خدا مسيتي لپدا، نه خدا خان ڪعبي،
 نه خدا قران ڪتيمان، نه خدا نمازي.
 نه خدا مٿن ٿيرت ڏٺا، اڻوڻ پئمدي جهانگي،
 بلاشاهه جد مرشد مل ڳيا، مٽي سب لڳادي.“

من ڪي قابو ڪرڻ جو صرف هڪ ئي علاج آهي ته ان
 کي شبد يا نام جي لذت ڏئي وڃي. جئن جئن هي من شبد
 ۽ نام جي لذت حاصل ڪندو تئن تئن هنجو دنيا مان موه ۽
 پيار نڪرڻ شروع ٿيندو. شبد جي لذت ۽ ڪشش هنڪي
 دنيا کان الڳ ڪندي. سوامي جي مهاراج جن سمجهائين ٿا:

”ڪروڙ جتن سي اهو نهين ماني،
 ڏن سن ڪر من سمجهائي.“

موه ۽ پيار کي ٿو کٽا ڪندو؟ مهانما پنهنجي اجر بي مان
 ٻڌائين ٿا ته اها شهيد ۽ نام جي لذت آهي. اها لذت اهڙي
 وسيلي، اوچي ۽ نرم آهي جو انکي حاصل ڪري اسان جو
 من خود بخود دنيا جي موه ۽ پيار کي ڇڏي ڏئي ٿو.
 جنهنکي هيرا جواهر ماني وڃن ٿا اهو ڪوڏن لاءِ در بندر
 ٿو ڪرون ٿو کائي. ڇو ڪريون ڪڏهن ۽ راند ڪن سان ليستائين
 راند ڪندون آهن جيستائين سندن شادي نه ٿي آهي. وٺراڻ.
 (Detachment) ڪڏهن به اسانجي اندر لڳاڻ (Attachment)
 پيدا نه ڪري سگهندو. صرف لڳاڻ ئي اسانجي اندر واراڻ.
 پيدا ڪري سگهيتو. جيڪڏهن ڪنهن ڇوڪريءَ کي شاديءَ
 کان اڳ ڪيترو به سهجڻائي نه ماءُ پيءُ جو پيار ڇڏي ڏئي،
 ڀائرن، پيئرن ۽ سڪين سهيلين کي ڀلائي ڇڏي نه ٿو ته پنهنجي
 شادي ڪرايون نه اها ڀالو هن لاءِ مشڪل ٿي نه ڪر
 ناممڪن آهي پر جنهن وقت هنکي پنهنجي پتيءَ سان پيار
 ٿي وڃي ٿو ته هو خود بخود پنهنجي ماءُ پيءُ، ڀاءُ پيٽ ۽
 سڪين سهيلين کي وساري وهي ٿي. جيڪڏهن ڪو ڪنگال
 جو ڪوڏي ڪوڏي ٻندو رهي ٿو ان کان جيڪڏهن اسين
 هڪ ڪوڏي به ڪسڻ جي ڪوشش ڪنداسين ته هو مرڻ
 وارو لاءِ تيار ٿي ويندو مگر ڪوڏي نه ڇڏيندو. پر جنهن وقت
 اسين هنجي هٿ تي هڪ اشاري (گهٽي) رکنداسين ته هنجي
 ڪوڏاس واري مٿ ڇوڏ بخود کلي پوندي. ڳورو لالڪ
 صاحب هن جي متعلق سمجهائين ٿا:

”بانٺ بڙهيرو اور بيد بچارو، نولي پوانگر ساڌي

بيج جهان سے سنگ نه چٽڪيو، اڌڪ اهر بدي باڌي،

بياري ان ٻڌ مان نه ڄاڻي مٿن ڪٿي ڪرم اٿڪا.“

من کي وس ڪرڻ لاءِ اسان بيشمار ڳوٺن ۽ ڀوڳين جو
 بانٺ ڪيو. ارڙهن بران، گيتا، پاڳوت، ويد شاستر ۽ اڀند

اچيس ٿي نه هرو هڪدم پهرين ڇڏي ٿي جي پويان ڊوڙ
 شروع ڪري ٿو. ڪوئي به موه يا پيار اسانجي من کي
 هميشه لاء قابو ڪري نه ٿو سگهي. اسان جو پنهنجي پنهنجي
 زندگيءَ جو تجربو آهي ته اهي شڪليون ۽ پدارت جن کي
 اسان ڪنهن وقت پنهنجي بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا هئاسين
 ۽ سمجهندا هئاسين ته انهن کانسواءِ اسانجو زندو رهڻ مشڪل،
 بلڪ ناممڪن آهي، اڄ انهن ئي شڪلين سان اسان جو
 من نفرت ڪري ٿو ۽ ائين کي ڏسڻ به پسند نه ٿو ڪري.
 اها ڳالهه ته عالم آشڪار آهي ته من بدل سڌل (Variety)
 جو عاشق آهي. هڪ ئي چيز کي ڏسي ڏسي ۽ کائي کائي
 تنگ ٿي پوندا آهيون. پنهنجي سڄيءَ زندگيءَ کي اکين
 اڳيان رکي ويچار ڪري ڏسو ته بالڀڻي ۾ اسان جو ماءُ پيءُ
 سان ڪيترو نه پيار هو. جي ماءُ اسان کان به منٽ به اڳ
 ٿيندي هئي ته اسين هڪدم روڻ شروع ڪندا هئاسين، پر
 جڏهن به ٿي ڀائر پيٽر اچي ويا ته اهوئي ماءُ سان لڳل پيار
 ڀاڻ ۽ پيٽن سان لڳي ويندو هو. ان کانپوءِ جنهن وقت سڪول
 يا ڪاليج ۾ داخل ٿيندا آهيون ته اهوئي پيار دوستن سان ٿي ويندو
 آهي. شاديءَ بعد ته اهو پيار زال ۽ ٻارن ۾ سمائجي ويندو
 آهي. پر ڪ ٿيندا آهيون ته اهوئي پيار قومن، مذهبن ۽ ماڪن
 ائين ڦهلجي ويندو آهي. پيار هڪڙو ئي آهي پر ڪيترا نه
 روپ ۽ شڪليون ٿو بدلي. پر ڪو به پيار اسانجي من کي هميشه لاءِ
 قابو نه ٿو ڪري سگهي ڇاڪاڻ ته اسانجو من لذت جو عاشق
 آهي تنهنڪري جيسين اسان جي من کي دنيا جي لذتن،
 موه ۽ پيار کان وڌيڪ اچي ۽ سٺي لذت، موه يا پيار نه
 ملندو تيسين هي من دنيا جي لذتن، سواندن، موه ۽ پيار
 جي ڇڏڻ لاءِ ڪڏهن به تيار ڪونه ٿيندو. اها ڪهڙي چيز
 هي لذت آهي جنهن کي حاصل ڪري اسانجو من دنيا جي

مٿانن جي اسانجي اندر دٻڙن پيون هيون سي اسانجي
ن لي ٻڌائڻ شروع ڪن ٿيون. پاڪ حيثيت لاءِ اها آهي
سڌارڻ انسانن کان به اسانجي حالت بدتر ٿي پوندي
ٿي. جيترو به اسين ڪنهن ڇڙي دٻڙن ٿا اوترو اها وڌيڪ
ٻڌڻ ڪو ٿي ڪاٿي. زبردستي من ڪي قابو ڪرڻ ائين آهي
ڇڻ ٻڌڻ ڪو ٿي مٿان رکڻ وڃي. ڏسڻ ٻڌڻ ائين آهي
ٻاهر وساميل آهي، پر ڇڻن وقت ٿوري به هرا لڳي ٿي
رک، اڏامي وڃي ٿي ۽ باهه پڙ ڪو ڪاٿي پري پري ٿي.
اهڙي طرح جڏهن ڀڙڪڻ ۽ وڃڻ جي آڏي ٻا ٻا ٻا ٻا
ن وري ڇاڻي آڻي ٿو ۽ وس کان ٻاهر نڪري وڃي ٿو ۽
اڳي کان به زور پئجي وڃي ٿو. زبردستي من ڪي قابو ڪرڻ
ائين آهي ڇڻن اسين ڪنهن بدمعاش کي پوليس جي حوالي
ڪندا آهيون. ڇيستانين آءٌ بدمعاش پوليس جي حواليات به
بد آهي اوترو عرصو اسين هن جي شرارتن ۽ بدمعاشين کان
سرور بچيل رهون ٿا پر ڇڻن وقت پوليس هنکي آزاد ڪري
ٿي ٿو وري ساڳيون اڇاڻون ۽ شرارتن ڪرڻ شروع ڪري
ٿو. پر جيڪڏهن ان بدمعاش کي اسان پوليس جي حوالي
ڪرڻ بجاءِ سمجھائي ڇڏائي هڪ شريف انسان بڻايون ته
جيڪر اسين هميشه ماءُ هنجي شرارتن کان بچي پئون، اڪري
مٿانن سمجھائين ٿا ته هڪ ڪرم ۽ سڄم جي ڌرمي
اسين ڪڏهن به پنهنجي من کي قابو نه آڻي نه سگهنداسين
پر ٿوري وقت لاءِ ڪجهه آرام ضرور ملندو.
جيڪڏهن اسين من تي قابو پائڻ ٻا من کي وس ڪرڻ
ڇاهيون ٿا ته اسانجي سڀ کان اول من جي عادت ۽ سڀ
ڇڻي طرح سمجھڻ گهرجي. اسان سڀني جو اهو آءٌ وڏو آهي
ن من لاءِ جو عاشق آهي. هڪ ڇڻ سان پيار ڪري ٿو
جيڪڏهن ٿي ڇڻ ٻا شڪل پٿر ۽ کان وڌيڪ سٺي ٿي

سڌن انهن اهي سڌن سڌن زهرائي اسانگ کي اوسري
پر بند سڌي. جهڙو عرصو هو اوسريءَ ۾ بند ٿي ويا هئا
ان لالڪ جي زهر ۽ ڏلڪ کان پيٽيل رهنداسين. پر جڏهن
اس هڪي ٻاهر اڪرڻ جو وجهه ملندو ته هر ڏلڪ ضرور
هڻندو، ڪڏهن به پنهنجي عادت کان باز نه ايندو. اڪري
ڪنهن لالڪ کي اوسري اندر بند ڪرڻ سان اسين هميشه
لاءِ اُنجي زهر کان چٽي ٿي سگهون. اسان کي پنهنجي جان
جو خطرو نه ڳوڻي رهندو. پر جيڪڏهن اُن لالڪ کي
پڪڙي اُنجي زهر جي ٿيلهي تي ڪڍي ڇڏون ته اهو
لالڪ نقصان پهچائي ڪونه سگهندو ۽ اڪي ڏلڪ هڻي
سگهندو ۽ اسين هميشه لاءِ بي خوف ٿي پونداسين ۽ ڇاهي
اسين اُن لالڪ کي پنهنجي گلي ۾ وجهي گهمون ته به ڪجهه
ڪري نه سگهندو. اهڙي طرح اسين جڏهن ٻارن ٻچن کي
ٺيڙي جهنگل ۽ ٻهڙن ۾ وڃي ٿا لڪون يا گرت پوئون ۽
وڏ شاستر پڙهن ٿا ته ائين ٿا سمجهون ته ڇڻ اسان جو من
اسان جي قابض ۾ اچي وڌو آهي يا وس آيو آهي. پر وري
جڏهن دنيا جو مثالو ڪرڻو پوي ٿو ته اهيئي خواهشون ۽

آسمان جي اندر سڌو بادلن ۾ رهي پنهنجي اصل ۾ سماجندي
ٿو. اسانجي آتما جي حالت به اهڙي آهي ڇاڪاڻ ته
اها مانا جي ڀار ۾ ماضيءَ ۾ جي اڏين ٿي چڪي آهي ۽
من اندر اس جي ڀرڻ ۽ لڏڻ جو عاشق ٿي چڪو آهي ۽
جيڪي جيڪي ڪردار من ڪري ٿو انجو لٽيجو من سان گڏو
گڏ آتما کي به ڀڄڻو پوي ٿو. جيستائين آتما من جو ساٿ نه
ڇڏيندي تيسين اها پنهنجي اصل جي اندر سماجندي رهي لالڻ
۾ ٿيندي. پر اها پونداس ۽ نرمانين ٿا:

”اندرين کي بس من رهي، من کي بس رهي ٿو،

ڪو ٿو ٿان ڪٿي اڪي، اها جهان ورتو.“

پتليءَ جو هڪ کير ٻلب ڪيتري به روشنيءَ وارو ڇو
نه هجي پر جيڪڏهن ان جي مٿان ڪارو ڪپڙو وڙهڻ
شروع ڪبو ته سندس روشني گهٽجي گهٽجي ليڪ ٿي
ويندي. اهو ٻلب جتي به کڻي وينداسين ته اتي اولهه ٿي
اولهه هوندي. جڏهن جڏهن اسين ان ٻلب کان ڪاري ڪپڙي
جائڻ لاهيندا وينداسين تڏهن تڏهن ان مان روشني ۽ ڀرڪاڻ
ظاهر ٿيندا شروع ٿيندا ۽ جڏهن سمورا ٿي، ان ٻلب کان لاهي
ويندا ته انجو ڀرڪاڻ پوريءَ طرح ظاهر ٿيندا. اهڙي طرح
جڏهن اسان جي آتما ۾ من جو ساٿ ڇڏيندي ويندي يا
من جا ٻڌا ان کان لهندا ويندا تڏهن تڏهن هوءَ پنهنجو پاڻ کي
سڃاڻڻ جي لالڻ بڻجندي ويندي. انڪري چيو وڃي ٿو آهي
ته پرمانا جي ڳالهه کان پوءِ ان کي ضروري آهي.

هاڻي اسان کي جيڪا به ڪوشش ڪرڻي آهي يا ڪردار
ڀرڻو سوچڻو آهي اهو من کي ٿاڻو ڪرڻو پوي ٿو سوچڻو آهي.
من کي واپس ٻاهر يعني ٿر ڪڍڻ ۾ وڃڻو پوي ٿو سوچڻو
آهي. هر هڪ مذهبي ڇو اهو ئي مقصد آهي. اسين ڏٺا جا
چيو پنهنجي پنهنجي عمل ۾ ڇڏڻ کي قابو ڪرڻ يعني

پنهنجي اڪائي پهچندو. اسانکي جيڪا به ڪوشش ڪرڻي آهي سا اها نه روح ۽ من جي ڳنڍ ڪائي. ان لاءِ سقراط به چيو آهي ته ”پنهنجو پاڻ سڃاڻ“ ”Know Thyself“ اهو گورو نانڪ صاحب به سمجهائين ٿا:

”سو جن نرمل جن آپ پڇاڻا.“

اهو ئي شخص نرمل ۽ پُر نر آهي جو پنهنجو پاڻ سڃاڻي ٿو. ڪبير صاحب به ائين ئي فرمائين ٿا:

”سادو ستگورو الڪ لڪايا جب آپ آپ درسايو.“

سوامي جي مهاراج به فرمائين ٿا:

”آپ آپ ڪو آپ پهچائو، ڪها اور ڪا اڪ نه مانو.“

پنهنجو پاڻکي ڄاڻڻ جو مطلب اهو آهي ته اسانکي من ۽ ماڻا جي حد کان پار وڃڻو آهي. اسان کي پنهنجي آتما مان ٽپائي پرڏا (استول، سوڪير ۽ ڪارڻ) لاهڻا آهن ۽ رڃو ڳو، لڙو ڳو ۽ ستو ڳو يعني ٽنهي ڳنڍن کي پار ڪرڻو آهي. پوءِ وڃي پنهنجي پاڻ جو پتو لڳندو ۽ پنهنجي اصليت جي خبر پوندي. اسانجي آتما نه بالڪل نرمل، پُر نر ۽ پاڪ هجي سر من جو ساٿ ڪرڻ جي ڪارڻ اُتي گندي ۽ پست ٿي چڪي آهي. مثال طور بادان ۾ پاڻي ڪهڙو نه صاف ۽ نرو هوندو آهي پر جنهن وقت اهو پاڻي برسات ٻڙجي مين ٿي ڪري ٿو ته ڪهڙو نه گندو ٻڙجي پوي ٿو ايتري رڳو جو ان مان بدبوءِ اچڻ شروع ٿئي ٿي. هو پنهنجي اصليت کي صفا ڀلائي وهي ٿو ۽ پنهنجو پاڻ کي گندڪي ۽ جو پ سمجهڻ شروع ڪري ٿو. پر جڏهن ان گندڪي کي ڇڏي ٿو ٽپت لڳي ٿي ۽ اهو پاڻي بخار ٻڙجي ان گندڪي ۽ ڇڏي ٿو ٽپت ان کي پنهنجي پاڻ جي خبر پوي ٿي مان ڇا آهيان. جنهن وقت هنکي پنهنجي پاڻ جي ڄاڻ پ ٿي ته پوءِ هو پنهنجي اصليت متعلق سوچي ٿو ۽ پوءِ

وچر ڪا رڪاوٽ آهي يا ڪو ٻڌو آهي ته اهو صرف
اسانجي من جو ٻڌو آهي. ان لاءِ ٿورو لائق صاحب پنهنجي
هاٿي ۾ لکن ٿا :

”نانکے میں جیتی ہوک جیت۔“

جيڪڏهن تون پنهنجي من کي قابو ڪندين ته تون سڄي دنيا جي بئانڊ واري کي هٿ ڪري سگهيندين. جيڪڏهن اسانجو دنيا ۾ ڪوبه دشمن آهي ته اهو صرف اسانجو من ئي آهي. هيءُ ڪڏهن ڪنهن کي پنهنجو ٿو ڪري ته ڪنهن کي پراڻو ٿو سڏجي. چڱيءَ طرح واپار ڪري ڏسو. هي صرف اسانجو من ئي آهي جنهنجي تابع ۾ اچي قوم قومن جي دشمن آهي ۽ مذهب مذھب جو دشمن آهي. هڪ ملڪ ٻئي ملڪ کي اباحه ڪرڻ چاهي ٿو ۽ پاڻ پاڻ جو منهن ڏسڻ لٿو چاهي. هڪٻئي جي گلي ڪٽڻ جون رٿون هميشه پيا سوچيون. هي جيڪي ڪجهه اسان کان ڪرائي رهيو آهي اهو اسانجو من ئي آهي. تنهنڪري جيسين اسين پنهنجي من کي قابو نٿا ڪريون تيسين پڙ ماڻا سان ملڻ جي لائق ڪيئن ٿي سگهنداسين!

من کي قابو ڪرڻ جو مطالب ڇا آهي؟ جهڙي طرح اسانجي آتما ان پرمانا جي انس آهي اهڙي طرح من به ڪا گهٽ ڇيڙ ناهي، من برهم جي انس آهي. ٿرڪڻيءَ جي پٽ وارو آهي پر هٿ اچي ماڻا جي چار ۾ ڦاسي پئجهو ٿي پلائي ويندو آهي. هٿ اچي هن آتما جو ساٿ ڀڳت ۾ آهي. روح ۽ من جي ڳنڍ ٻڌجي وائي آهي. چيسين آتما ساٿ ۾ ڇڏيندي ئيسين هنکي پئجهجي پاڻ جي چارن ۾ سگهندي ۽ نه وري هوءَ پئجهجي اصل يعني پرماتما سان قابل ٿي سگهندي. آتما من جو ساٿ نڏهن ڇڏين من برهم يا ٿرڪڻيءَ ۾ واپس وڃي

ويٺا آهيون ۽ انهن پدارتن کي پنهنجو ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهيون. ليڪن اهي اڄ تائين نه ڪنهن جا ٿيا آهن ۽ نه ٿي سگهندا. پر جڏهن انهن کي اسين پنهنجو ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا ته اهي اسان کي پنهنجي موه ۾ ڦاسائي رکن ٿا ۽ انهن پدارتن ۽ شڪلين سان اسانجو اهڙو نه پيار ڀڄي ٿو وڃي جو رات ڏينهن سڀا به انهن جا ئي اچڻ شروع ٿين ٿا ۽ موت جي وقت انهن جون ئي شڪليون اسانجي اکين اڳيان سڻيما جي پردي وانگر ڦرڻ شروع ڪن ٿيون. جنهن طرف به اسانجو خيال موت جي وقت وڃي ٿو، اسان دنيا جا چيو ان طرف ئي وهي وڃون ٿا. اهو دنيا جي شڪلين ۽ پدارتن جو موه ٿي آهي جو اسان مان هر هڪ کي بار بار هن دهر جي ٻڌڻ ۾ ڇڪي آڻي ٿو. ڪرائيسٽ به بائبل ۾ سمجهائي ٿو:

“And man's foes shall be they of his own household.”
(matthew 10 : 36)

نه انسان جا وري اڻجي گهر وارا ئي ٿيندا آهن. وري اڳتي ٻڌائين ٿا ته اسانجا سڃا وشتيدار ڪير آهن:

“For whosoever shall do the will of my Father which is in Heaven, the same is my brother and sister, and mother.”
(Matthew 12 : 50)

جو به منهنجي سرڳ واري پٽا جي اڃا انوسار هلي اهو ئي منهنجو ڀاءُ، ڀيڻ ۽ ماءُ آهي.

اسانجو من

دنيا جي شڪلين ۽ پدارتن سان موه ڪير ٿو ڪري؟ اهو اسانجو من ئي آهي جو انهن شڪلين ۽ پدارتن سان موه لڳائي ويٺو آهي. انڪري جيڪڏهن آتما ۽ برهما جي

اي دادو! دنيا ۾ ڪنهن به ڇيڙ ڇيڙ جي دعويٰ نه ڪر. نه ٻيو
هن دنيا ۾ ڪجهه ڪونهي. هي سڀ ڪجهه ان ۾ ماڻسا جو
آهي. انکي پرائميا جو ٿي سگهين. انهن پدارثن کي پنهنجي
بائڻن جي ڪوشش نه ڪر ڇاڪاڻ ته اهي نه ڪڏهن
ڪنهن پرائميا آهن ۽ نه ٻڌي سگهن ٿا. دنيا ۾ وڏا وڏا راجائن
مباراجائن هن سنار کي پنهنجو پاليندي پاليندي هليا
ويا پر هيءَ دنيا ائينجي نه ٻڌي سگهي. اها اسانجي هومي
هئا، مٿي آهي جا بار بار اسانکي هن دنيا جي بدلي ۾
آڻي ٿي. ڪرائيسٽ به بائبل ۾ فرمايو آهي:

“And again I say unto you, it is easier for a
camel to go through the eye of a needle, than for
a rich man to enter into the Kingdom of God,”

(Matthew 19:24)

يعني مان وري اوهانکي چوان ٿو ته ٻيڙي جي راج ۾ ٽوان
جي ويڻ کان اڌ جو سڙيءَ جي پاڪي مان اڪرڻ سولو آهي.
اها شاهه جو به اهوئي ڪلام آهي:

”دوئي دور ڪرو ڪولي شور نهن،

انه لڙڪ هندو ڪولي شور نهن،

سب ساڌ اڪو ڪولي چور نهن،

هري گيت گيت بيچ سمايا هي.“

اهڙي طرح ڪيتر صاحب به فرمائين ٿا:

”ڪم ٿي ٿو ڪرو ٿو ٿي، ڪرو ٿي ٿو ٿي،

سڀ ٿي اهنڪار نه ٿي، مان ٿي ٿي.“

هوميءَ ڇا آهي؟ هي جو سڄو ڏينهن اسين سوچيون ٿا ته
هيءَ منهنجو اولاد آهي، هيءَ منهنجي جائداد آهي، هيءَ
منهنجي دولت آهي. اهو سڀ ڪجهه منهنجي ۾ ان ۾ مالها
نه آهن، اسين پنهنجو پاڻ کي ان ۾ مالها کان الڳ سمجهي

آهي. ليڪن پاڻ ۾ ميلاپ ٿي نه ٿيو اٿن يعني نه آتما به شرار اندر آهي ۽ پر مائما به شرار اندر آهي. پر نه ڪڏهن آتما پر مائما جو درشن ڪيو ۽ نه ڪڏهن سهڻاڻ ٿي. وري پاڻ ئي جواب ٿا ڏين ته پر مائما برابر اسانجي شرار اندر آهي پر اسانجي ۽ مالڪ جي وچ ۾ ”هومي“ جي وڏي زبردست رڪاوٽ آهي. ڳورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”هون وچ آيا، هون وچ ڪيا،

هون وچ جييا، هون وچ موا،

هون وچ دلا، هون وچ ليا،

هون وچ ڪتيا، هون وچ ڪيا،

هون وچ سڃارا ڪوڙيار،

هون وچ سورگ ار ڪ اوتار.“

وري فرمائين ٿا:

”جيون مڪت سو آڪيئي، جس وچون هر مي جائي.“

وري اُپديش ڪنٿا:

”هومي ديرگهه روک هٽ، دارو ٻي اس مالھ،

ڪر پا ڪري جي آڙهي، ڳورو ڪا سبد ڪمانھ.“

يعني اسين جيئري ٿي مڪتي پائي سگهون ٿا جي اسانجي اندر مان هومي جي رڪاوٽ دور ٿي وڃي. ڳورو امر داس صاحب فرمائين ٿا:

”هر جيو سڃا اونچا اونچا، هومي مار ملاو پٿان.“

يعني اهو پر مائما لافاني آهي يعني سڄڪند جي رهڻ وارو آهي. پر جيئن هومي جي رڪاوٽ دور نه ڪنداسين تيئن ان پر مائما سان ملي نه سگهنداسين. دادو صاحب به سمجهائين ٿا:

”دادو دعويٰ دور ڪر، بن دعويٰ دن ڪات،

ڪيتي سودا ڪر گئي، ٻساري ڪي هات.“

يعني اي پرمانا، سڀ دنيا جا جوهر اور پارا پيدا ڪيا
آهن ۽ تون ئي هر هڪ جي اندر وڌو آهين. اچ ۽ اورو
مان ان کي سڏان جي هندي اندر ڪو ٻيو پرمانا هجي يا
هنڪي ڪنهن ٻئي پيدا ڪيو هجي. ساڳيو ئي اُپدائش ڪير
صاحب ڏان ٿا:

”اول الله نور اُپائيا، قدرت ڪي سب بڻدي،
اڪ نور ئي سب ڇڪ اُڄيا، ڪون ٻئي ڪون مدي.“
اهڙيءَ طرح سينٽ جان به بائيبل ۾ لکيو:

“That was the true light which lighteth
Evry man that cometh into the world.”

(ts. John 9:1)

يعني هر هڪ انسان جو هن سنسار ۾ اچڻو تنهنڪري اهائي پور
جوت روشن ڪرڻي.

يعني نه ان پرمانا جو نور ۽ پرڪاش هر هڪ جي اندر
آهي. نه ڪوئي پورو آهي ۽ نه ڪوئي ڀلو آهي. سڀ پنهنجي
پنهنجي ڪرمن اندر سار پنهنجو پنهنجو حساب ڏيئي رهيا آهن.
تنهنڪري ٻيا ما سمجهائين ٿا ته ان پرمانا جي ڪوچ ۽ تلاش
ٻاهر نه ڪرڻا گهرجي. پنهنجي شرار ۽ داه اندر ئي اُنڪي
ڳولڻو آهي.

هڙهيءَ جي رڪاوٽ

مائي قدرتي من ۾ اهو خيال اچڻو ته جي پرمانا هر هڪ
جي اندر آهي ته اسان کي نظر ڇو لٿو اچي؟ اسان جي اندر
ڪهڙيءَ جيز جي رڪاوٽ آهي ۽ اها رڪاوٽ اندر مان
ڪيئن دور ٿي سگهندي؟ ڪورو ارڃن ڏيو ٻڌائين ٿا:

”اها سنگت اڪت گره بستي، مل بابت نه ڪرڻي ٻائي،
اندر الڪ نه لکيا جائي، وچ ٻڌا هومسي ٻائي.“
يعني ٻئي کڏ رهن ٿا ۽ اڪلي گهر ۾ پنهنجي جو اڪالو

هزارن جي تعداد ۾ ڪيرائڻ ۽ ناس ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. ڪير صاحب فرمائين ٿا:

”هندو ڪيٽ هٿ ۾ رام همارا، مسلمان رحمانا، آڀس ۾ دوڻو لڙي مَرَت هٿ ۾ مَر مَر ڪوڻو نهيڻ جانا.“

انهن ۽ ڪيتري نه خون خرابي ٿي آهي. ڪيترا ٻار پٽ پٽ فخر وٺي پاڻ کي مذهب جا رڪوالا سمجهن ٿا، پاڻ کي ڌرم جا شهيد سڏايون ٿا. جيڪڏهن هڪ ٻئي کي قتل ڪرڻ سان ۽ خدا جي خلقت جو خون وهائڻ سان ئي پر ماڻها ملي سگهي نه. ان کان سستو سودو ۽ آسان طريقو ٻيو ڪهڙو ئي سگهي ٿو؟ پر اسانجو اهو خيال غلط آهي. جنهنجو پر ماڻها سان پيار آهي اهو پر ماڻها جي خلقت ۽ مخلوق سان به پيار ڪري ٿو. جڏهن پر ماڻها هڪ آهي ۽ ان پر ماڻها ئي سڀني کي پيدا ڪيو آهي ۽ هر هڪ جي اندر هو پاڻ ويٺو آهي ۽ هر هڪ کي پنهنجي اندر ئي ان پر ماڻها جي کوج ڪرڻي آهي، پر هڪ جيڪو ڪنهن سان نفرت ٿو ڪري نه هوندو پر ماڻها سان نفرت ٿو ڪري. جيڪڏهن ڪا قوم ٻيءَ قوم کي ٻرو ڀلو ڪوئي ٿي ۽ ڪو مذهب ٻئي مذهب وارن جي خون جو پياسي آهي ته منهنجي خيال موجب ان قوم ۽ مذهب اندر اڃا مالڪ جي ملڪ جو شوق ۽ پيار پيدا ٿيو ئي ڪونهي ڇاڪاڻ ته جنهن کي ان پر ماڻها سان پيار آهي اهو ان پر ماڻها جي مخلوق سان به ضرور پيار ڪندو. جي اسين ڪنهن سان نفرت ڪريون ٿا ته اسين ان پر ماڻها سان ئي نفرت ڪري رهيا آهيون جو ان جي اندر ويٺو آهي ۽ جنهن هن کي پيدا ڪيو آهي. گوڙو ٺاڪڻ صاعب فرمائين ٿا:

”جيا جنت سڀ ٿندي، سڀنا ڪا سوئي، مندا ڪس نون آڪيئي، جو دوجا هونئي.“

سگهي ٿي. اعلائي ٻالو، گورو امر داس صاحب سمجهائين ٿا:
 ”هو مندر آهي، شراب هٽ، گيان رتن بزرگهت هو ٿي.“

يعني هي اسانجو شريئر ٿي مالڪ جي رهڻ جو اصلي
 هري مندر آهي ۽ اُن مالڪ جو اصلي يعني سچو گيان هن
 شراب جي اندر ٿي ملي سگهي ٿو. ذرا غور ڪري ڏسون ته
 جيڪي جاپون اسان پرماتما جي رهڻ لاءِ ٺاهيون آهن مثلاً
 مسجد، مندر، گوردوارو ۽ ديسول وغيره اسين انهن ۾
 وڃي پرماتما جي ڪوچ ڪري رهيا آهيون بسبت اُن جاءِ
 جي، ٻيا مالڪ پاڻ پنهنجي رهڻ لاءِ ٺاهي آهي ۽ جنهن ۾ هو
 خود رهيو. اسين پنهنجي ڌارمڪ استادن کي ڪيترو
 نه صاف سڻو رکندا آهيون. ٿوري به گندگي اُتي ٿي رهڻ
 ڏيون ۽ اُتي دُڙب وغيره ٻارهندا آهيون. انهن پوئلڳن استادن
 کي ڪوبه شراب ڪر ٿا ڪريون ۽ نه ئي ڪو اڻو لفظ وات
 مان ٿا ڪڍون ڇاڪاڻ ته اسين سمجهون ٿا ته اهي مالڪ جي
 رهڻ جو جاپون آهن نه ٺهڪري اُتي پوئلڳا غلام رکڻ گهرجي.
 ليڪن جا جاءِ مالڪ خود پنهنجي رهڻ لاءِ ٺاهي آهي ۽
 جنهن ۾ هو پرماتما پاڻ ويٺو آهي يعني اسانجو شريئر، اُنکي
 ڪيئن نه رات ڏينهن گندگيءَ سان ڀري رهيا آهيون.
 ڪڏهين گوشت ۽ شراب اُن اندر وجهون ٿا ته ڪڏهين اُن
 ۾ ويٺي ٻرا ٻرا وڇاڙ ڪري رهيا آهيون ۽ ڪو ٿا ڪو ٿا ڪر
 ۽ پاپ ڪري رهيا آهيون. پنهنجي بنايل ڇيز جو نه سمدر
 ڪريون ٿا پر جا جڳهه مالڪ خود پنهنجي رهڻ لاءِ بناي
 آهي اُهو ته ڪوئي قدر ٿي ڪونه ٿا ڪريون. ڪيترا دُعا
 نه ٿا وڃن پڙهي شرم به ايندو آهي ته جيڪڏهن اسانجي
 بنايل ڪيئن مندر، مسجد، گردواري يا گهرجي وغيره جي
 ڪيئن دُسيوار ۾ غلطيءَ کان وڳو ڪو ڌار (crack) ڪري
 ٿي اسين ان پرماتما جي بنايل هر مندرن کي (انسان کي)

صاحب به سمجھائين ٿا:

”اٺائي مندرو مسجدون ۾ ڄاڻي صد افسوس هٿ،

قدر تي مسجد ڪا ساڪن، ڏک، اٺائي ڪي اٿي.“

سائين ٻلي شاھ ڪيترو نه بي ڏڙڪ فرمائين ٿا:

”پٽ نمازان چڪر روزي ڪلمي ڏي سر سپاهي،

ٻلي نون شهر اندرون مليا، ٻلي ڦري لوڪائي.“

وري اٿي هنڌ فرمائين ٿا:

”بيد قرآن پڙه، پڙه ٿڪي،

سجدي ڪردان گهس گئي مٿي،

نه رب ٿيرت نه رب مڪي،

جس پاڻا بس دل وچ مار.“

ڪهڙي نه افسوس جي ڳالهه آهي نه جيڪي ڄاڻون اسان

پر ماڻا جي رهڻ لاءِ ٺاهيون آهن، اسين انهن هنڌن تي

پر ماڻا جي تلاش ڪري رهيا آهيون پر جنهن شرار ۾

پر ماڻا ويندا آهي، اهو شرار نه مالڪ جي ڳولا ۾ رات ڏينهن

ڏک پورو ٿي رهيو آهي. جيڪڏهن ڪو سڄي ۾ سڄو

گرد وارو، مندرو يا مسجد يا ڍول آهي نه اُهو صرف اسانجو

پنهجو شرار آهي. اها جاءِ پر ماڻا پنهنجي رهڻ لاءِ خود

بڻائي آهي ۽ ان جي اندر ئي هو پاڻ ويندا آهي. ڪبير

صاحب جو فرمان آهي:

”سب گهٽ پورن پور رهيا هٿ، آڌ پرش نر ٻالي.“

سيت پال به هن شرار کي زندهه پر ماڻا جو مندرو ڪري

بيان ڪيو آهي يعني نه اهو مندرو پنهنجي اندر زندهه خدا

رهي ٿو. روشن مين نه هن شرار کي نر نارائڻي ڏيهه ڪري

ڪوليو آهي. اها ڏيهه جا پر ماڻا خود پيدا ڪئي آهي ۽

پنهنجي اندر اهو پر ماڻا خود ويندا آهي ۽ ان ڏيهه جي

اندر ئي اسانجي آتما پر ماڻا کي پاڻ ۾ فخر حاصل ڪري

ٻلي شاه فرمائين ٿا:

”بلا شھ اسان ٿو وڪ نهين،

ٻن شھ ٿين دؤ جا ڪڪ نهين،

ٻـروـيـڪـن والـي اک نهين،

ٿان جان جدائين سھدي هئـ.“

ڪبير صاحب چن ٿ ڏاڍي زوردار لفظن ۾ اسانجي خيال

کي انهن وهمن ۽ ڀرمن مان ڪڍڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هو سمجهائين ٿا:

”ڪنڪر پٿر جوڙ ڪر، مسجد لئي چٽائي،

ٿان چڙھ. ملا بانگ دي، ٻهرا پٽيا خدائي.

ملا چڙھ ڪاڪاريا، الڪ نه ٻهرا هولي،

جس ڪارن ٿون بانگ دي، دل هي اندرسوئي،

ٿرڪ مسيتي هندو ديهري، آپ آپ ڪو ڏائي،

الڪ پرش گھٽ پيٽري، ٿاڪو لکا نه جائي.“

پٿر ۽ سرون ڪنڀون ڪري اسين مسجد يا مالڪ جي

رهڻ جي جاءِ بنايون ٿا ۽ انجي ڪوئي ئي چڙهي ملان

وڏي آواز سان بانگ ڏئي پرماتما کي پڪاري ٿو جڻڪ

پرماتما ٻوڙو آهي ۽ اسانجو آواز هن ٿاڻين پهچي ٿي

نٿو. ڪبير صاحب سمجهائين ٿا ته، اي ملان، خدا ٻوڙو

ناهي. ايترو چلائڻ جي ضرورت ناهي. جنهن خدا واسطي

ٿون ايترو زور زور سان رڙيون ٿو ڪران اهو ته نٿي سمجهي

اندر ئي موجود آهي. مسلمان ان خدا کي مسجدن ۾ ڀونڀارين

ٿا ته هندو مندرون ۾ ان پرماتما کي ڳولهي رهيا آهن. سڪ

۽ عيسائي وري گوردوارن ۽ دهرلين ۾ ان مالڪ جي تلاش

ڪري رهيا آهن. ايڪن اهو الڪ پرش نه هنجي شراز

۾ ئي وسي ٿو ۽ شرار اندر ئي ملندن. اهڙي طرح ٿلي

گورو رامداس صاحب به فرمائين ٿا:

”سدا حضور دور نه ڄاڻو، رچنا جن رچائي.“

اهڙي طرح دادو صاحب فرمائين ٿا:

”دادو جيو نه ڄاڻي رام ڪو، رام جيو ڪي پاس،

گورو ڪي شبد وه باهرا، ٿاڻي ڦري اداس.

دور ڪهي ٿو دور هئ، رام رهيا ڀرپور

نئون بس سڙجهي نيم، ٿاڻي اوئي ڪٽ دور.

ڪوئي دڙي دوار ڪا، ڪوئي ڪاشي ڄانهن،

ڪوئي مٿا ڪو چلي، صاحب گهٽ هي مانهن.

سب گهٽ ماهين رام هئ، برلا بوجهي ڪوئي،

سوئي بوجهي رام ڪو، جو رام سڀهي هوني.“

چون ٿا ته جنهن پرماتما دنيا جي رچنا ڪئي آهي، اهو

چرواهه ئي ڪلاڪ توهان سان گڏ آهي. پر اسين دنيا جا

جيو ڏاهه ۽ شرار جي اندر وڃي ڪڏهين به پرماتما جي کوج

ڪرڻ جي ڪوشش ڪونه ٿا ڪريون. هميشه الڪي يا نه

جهنگلن ۽ پهاڙن ۾ ڳولڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا، يا ڳرڻن

۽ پوئين ۾ پاڻڻ چاهيون ٿا، يا سمجهون ٿا ته هو گورو دوارن،

مندرن، مسجدن يا دٻولين ۾ ئي ملي سگهندو. ڪڏهين

خيال ايندو آهي ته هو ڪٿي آسمان جي پٺيان لڪي ويندو

آهي، ليڪن جنهن جاءِ تي اهو پرماتما آهي ان هنڌ نه

تلاش ڪريون ڪونه ٿا. گورو ناک صاحب فرمائين ٿا:

”گورمڪ هروي سو ڪا ڪو جي، هور سب ڀرم پلائين.“

يعني جيڪي مالڪ جا اصلي ڀڳت ۽ پيارا آهن ۽ جنکي

ڪنهن سنت مٿان جي صحبت ملي چڪي آهي، اهي

پرماتما کي شرار ۽ ڏاهه جي اندر ڳولين ٿا. باقي سڀ دنيا

جا جيو ڀرمن ۾ ڦاسي هٿ تي ٻيا پئڪن. سائين

اندر ٻڌاي آهي، ساڳيءَ طرح هن دنيا جي ٻانڌ وارو ۽ اسانجي شرار اندر آهي. اسين لوڪ مورڪ، آهيون، انڌا آهيون ۽ پنهنجي شرار اندر ان مالڪ کي ڳولهيون ئي ڪونه ٿا ۽ هنڪي سدائين ٻاهر ڳولڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. پنهنجي ڳولڻا ۾ اسين جهنگلن ۽ پهاڙن ۾ پڪندا ڦرون ٿا. مندرون ۽ مسجدن ۾ تلاش ڪندا ٿا رهنون آهو پر مالڪ اسان جي شرار اندر آهي. اسانجي ۽ مالڪ جي درميان ڀر ۾ جو ڀرڻو لڳل آهي. پنهنجي ڳولڻي ۾ اسان کي نظر نٿو اچي. اهو ئي مالڪا چرنداس جن جو تجربو آهي ۽ هو فرمائين ٿا:

”دُرُودَ مَدَ جِيُونِ گُهيءَ هِيءَ، مهندي ماهين رنگ،

جشن بنا اڪسي ٺهين، چرنداس سو ڀنگ.

جو جالي پا پيد ڪو، اور ڪري ڀروس،

سو اٻاسي هوس هِيءَ، چٽي سڪل ڪايس.“

اڇڙي طرح ٿلي صاحب جن پڙهيءَ ۾ ڏکڻي بابا جي نالي سان ڏاڍا مشهور مهالما ٿي گذريا آهن، پنهنجي ٻاڻيءَ ۾ فرمائين ٿا:

”ڪيون پڪندا ٿر رها، ٿو اي تلاش لار مين،

راستا شاه رڪ مين هِيءَ، دلبر پي جاني ڪي لهِيءَ.“

يعني ان پرمانا جي ڪوچ ۾ ٻاهر پڪندو ڇو ٿو ڦرين؟ پرمانا هرڪ جي شرار اندر آهي ۽ هن وقت پوڄڻ جو رستو ۾ پرمانا هرڪ جي اندر ئي رکيو آهي. يسوع مسيح به بائيبل ۾ ائين ئي سمجهايو آهي:

”Kingdom of God is within you“

پنهنجو صاحب ۾ ائين ئي بيان ڪن ٿا:

”صاحب صاحب ڪيا ڪري، صاحب ٿيري پاس.“

اهو پرمانا ۾ چيو ويو آهي ٿي ڪلاڪ اسان سان گڏ رهيو. پنهنجي اندر رات ڏينهن ڳولهيون، يعني ته اهو مالڪ شرار جي اندر آهي.

يعني جنهن ڀرمانا ساري جڳهه ڪي زندگي بخشڻي آهي،
هن دنيا جي رچنا ڪئي آهي ۽ جو ڀرمانا سڀ جو دانا
آهي ۽ جو سڀني جي سنڀال ۽ رکوالي ڪري ٿو اهو ڀرمانا
هن شرار ۾ رهيو. وري ٻئي هنڌ سمجهائين ٿا:

”اس گها مڻه اڪت ڀسدارا،

نس وچ وسي هر الڪ اپارا.“

هيءُ جو اسانجو شرار آهي اهو نه رڳو آتما جي رهڻ جي
غنا آهي پر اهو ڀرمانا جو الڪ ۽ اکر آهي سو به هن غنا
يعني شرار اندر آهي. وري ٻئي هنڌ لکن ٿا:

”ڪارا اندر آبي وسي، الڪ نه لکيا جاني،

من مک مگد بوجهي ناهين، ٻاهر پالن جاني.“

اهو ڀرمانا شرار اندر ويٺو آهي ۽ اسين ان ڀرمانا کي
ٻاهرين اکين جي ذريعي ٻاهر ڳولڻ جي ڪوشش ڪريون
ٿا. اهو اسان کي نظر ڪيئن اچي سگهندو. اسين هن مک،
گنوار ۽ نادان آهيون. جا وستو اسانجي گهر اندر آهي سا
ٻاهر ڳولهي رهيا آهيون. ڪيتر صاحبن جو به اهڙي آزمودو
آهي ڏرمائين ٿا:

”جيئون تل ۾ نيل هئ، جيئون چشمت ۾ آڱ،

ٿيرا پريتر ٿجهه مين، جاگ سڪي ٿو جاگ.“

وري ڏرمائين ٿا:

”جيئون ليمون ۾ پتلي، جيئون خالق گهٽ ماهين،

مورڪ لوگ جاني ناهين، ٻاهر ڏوڏين جاتين.

جا ڪارن جڳ ڏوڏيا، سو ٿوهه گهٽ ماهين.“

پر دا ڏيا ڀرم ڪا، ٿاڻي سوجهي ناهين.“

جهڙي طرح لرون ۾ نيل آهي ۽ پٿر ۾ آڱ آهي اهڙيءَ
طرح ڀرمانا به اسانجي شرار جي اندر آهي. جيئن اکين جي

ڪانسراءِ چارئي ورن نيچ آهڻ. پلٽو صاحب به اسانکي ائين
ئي سمجهائين ٿا:

”پلٽو اونچي جات ڪا مت ڪوئي ڪري اهنڪار،

صاحب کي درٻار ۾ ڪيول ڀڳتي پيار.“

يعني مالڪ جي درٻار ۾ صرف ڀڳتي ۽ پيار جو ئي قدر

آهي. ڀڳتي ۽ پيار ئي اسانکي واپس وٺي وڃي مالڪ سان

ملائيندو. ڪو به هن ۾ اهو ويچار نه رکي ته مان ارههڻ جي

گهر پيدا ٿيو آهيان تنهنڪري مان ئي رڳو فرمائڻا کي پائي

سگهندس يا مان هندو يا عيسائي ٻڌيو آهيان تنهنڪري

مان مالڪ سان ملي سگهندس يا ڪوئي اهو خيال ڪري نه

مون نيچ ذات ۾ جنم ورتو آهي تنهنڪري مان مالڪ جي

ڀڳتي ڪري ئي نه سگهندس. ڳورو نالڪ صاحب جن نه

ذات ذات جو ايتري قدر ڪنڊن ڪيو آهي جو فرمائين ٿا:

”هن نامي سڀ نيچ ذات هئ، وشتا کي ڪيڙي هروان.“

جو مالڪ جي نام جي ڪمائي نه ٿو ڪري ان کان وڌيڪ

نيچ ذات وارو ڪير ٿي سگهيو ڇاڪاڻ ته موت کانپوءِ هن

کي وشتا يا گندگيءَ جو ڪيڙو ٿيڻو پوندو. وري فرمائين ٿا:

”جس نام ردي سوئي وڏ راجا،

جس نام ردي تس پوري ڪاجا.

جس نام ردي سو سب ئي اونچا،

نام بنا ڀرم جونئي موچا.

جس نام ردي سو جيون مڪتا،

جس نام ردي تس سب هي جگتا.“

اچي هنڌ به فرمائين ٿا:

”سبد وسي سوئي جس اوچا، سچي آپ سماو لپتان.“

.....

”نالڪ هور پائشاهيان ڪوڙ پٿان، نام رئي پائشاه.“

يعني اوهان جي ذات پات ڪو نه ٿيڻي وڃي. هر ٻه پرماتما
 جي ڀڳتي ڪري ٿو سو پرماتما جو روپ بڻجي وڃي ٿو.
 جنهن هنڌ اسان جي ڪرمن جو حساب ڪتاب ٿيندو آهي
 ڪو اهم سوال نه ڪيو ويندو ته ڪون هنڌو هٿين يا عيسائي
 هٿين. هندستان مان آيو آهين يا آفريڪا يا آفريڪا مان آيو
 آهين. ان هنڌ نه اسانجي ڀڳتي پاڻو. پر اهر به عشق جو ئي
 قدر ٿيندو. اهڙي طرح سائين هلي شاهه، جو ذات جو سيد
 هو ۽ مسلمانن ۾ هڪ بي ڌڙڪ مهاڻا ٿي گذريو آهي،
 پنهنجي ڪلام ۾ لکي ٿو:

”عملان آهي هنن ليڙي، ڪڙيان رهڻيڪان جالان.“

هيڪي پنهنجي اعمالن ۽ ڪرمن تي ڏيان ڏهن ٿا، اهي
 ئي پرماتما کي منظور ٿين ٿا. پر جي پنهنجي ذات پات جي
 غرور ۾ ڦاٿل آهن ائين جو مالڪ جي درگاهه ۾ ڪوبه قدر
 ڪوٺي. ٿئي صاعق به پنهنجي پاڻيءَ ۾ اهوئي
 سمجهائين ٿا:

”نيج نيج سڀ ٿر ڪٿي ست چرون او لڻ،

جالي ڪي ايمان سي ڏوئي نيم ڪاڻ.“

جو پاڻ کي نيج ٿو سمجهي ۽ چمڪندي الدر ۾ نمر ٿا ۽ عاجزي
 آهي، جو ستن جي چرلن سان پيار رکيو ۽ ائين جي ابدش
 موجب هليو، سو هن ٻو ساگر مان پار پوي ٿو. پر جن کي
 پنهنجي ذات پات جو ايمان آهي سي هن ٻو ساگر ۾ غوطا
 کائين ٿا، ڦوسن ڦوسن ڦوسن ڦوسن جا مذهبن هن ذات
 پات جي ايمان ۾ ٻڌندا وڃن ٿا. اڳتي فرمائين ٿا:

”ٿڙي ٿڙائي پاء ڪر، رور رور اهنڪار،
 سگورو ڪي پڙجي بنا، چارون ورت چمار.“

وڏا مالو بدوي ٻائي اهنڪار ۾ پڙجي وڃن ٿا. صرف
 اهنڪار آهي جهڙو سگورو سان پڙهڻ ڪن ٿا. ائين

جنهن ٻرمانا پنهنجي حڪمرانن سان سرشتي ۽ رڳو
ڪٿي آهي، جيڪڏهن ان جو دلڪ ورت يا ذات
پات آهي ته اسانجي آتما جي ذات پات ڪيئن ٿي سگهي
ٿي ڇاڪاڻ ته اسانجي آتما به ان ٻرمانا جي انس آهي
ان مان ئي نڪتي آهي ۽ ان ۾ ئي وڃي سمائڻ چاهي
ٿي. ڪنهن به مڙها جي پاڻيءَ جي چٽيءَ طرح ڳرج
ڪنداسين ته ڏسڻ ۾ ايندو ته هر هڪ مڙها اسان جي خيال
جي ذات پات، قوم مذهب ۽ ملڪ جي پيدائو کان مٿي
ٿي، اسان ۾ مالڪ جي پڳڙي جو شوق ۽ ٻر ٻار پيدا
ڪري ٿو. جڏهن سمجهي ٿو ته ذات پات ڪونهي ته ان
جي قطري جي ڪٽڙي ذات پات ٿي سگهي ٿي؟ جيڪڏهن
ڳرج جي ڪار قوم يا ملڪ ڪونهي ته انجي هڪ معمولي
ڪٽڙي جي ڪٽڙي قوم يا مذهب ٿي سگهي ٿو؟ هي سڀ
ذات پات جا جهڳڙا انسان جا خود پيدا ڪيل آهن. ٻرمانا
صرف انسان پيدا ڪيو آهي. اسان پاڻ کي ذات پات،
قوم، مذهب ۽ ملڪ جي فرقن ۾ ورهائي ڇڏيو آهي ۽ هڪ
ٻئي جي پيدائو ۾ ڦاسي پيا آهن. ڳورو مالڪ صاحب جن
مائين ٿا:

”جتي اڪيا مڱي ٿي، ٿي ڏاڏو، جات نه ڄاڻي.“

جنهن هنڌ اسان جي ڪرمن جو حساب ڪتاب ٿيندو آهي
اسانجي ذات پات جي پڇا ڳاڇا ڪو نه ٿيندي ۽ اڪي
ان جو شرار آهي پنهجي سگهي ٿو. هيءَ شرار يا نه باهه ۾
ٿو وڃي ٿو يا مٿيءَ ۾ ٻر ٻار وڃي ٿو. ان ذات پات، قوم
مذهب جو تعلق نه هن شرار سان هتي ئي رهڻي وڃي ٿو
خر ۾ ڪنهن جي ذات پات ڄاڻي وڃي ٿي ۽ ڪنهن جي
پٺ ۾ ڏاڍي وڃي ٿي. اهڙيءَ طرح ڪير صاحب به
پاڻيءَ ۾ اڀرڻ ڪن ٿا:

جات پات پڙجي نه ڪوئي، هر ڪو ٻي سهر ڪا هڙي.“

هڪ ٻر مالها آهي جنهنجا هزارن ائڪ لالا مهاڻاڻن ٻار ۾
لڻي ڪري رکيا آهن. ان مالڪ کانسواءِ جيڪي به اسين
اکين سان ڏسون ٿا، اهو سڀ ناس ۽ بگاڙي وڃي ٿو، ڪا به
چيز هڪ اسٽور آهي هميشه رهن واري ناهي. ڳورو لالڪ
صاحب فرمائين ٿا:

”هر بن سب ڪڇ ميلا سنتو“

.....
”ٿر نارائڻ، ٿر ڳورو، ٿر ساڄا واپار.“

اهڙي طرح اڳي هنڌ لکن ٿا:

”ڪوڙ راجا، ڪوڙ ٻرجا، ڪوڙ سب سنسار،

ڪوڙ منڊپ، ڪوڙ ماڙي، ڪوڙ ڀينن هار.

ڪوڙ سونا، ڪوڙ روپا، ڪوڙ ڀينن هار،

ڪوڙ ڪاٺا، ڪوڙ ڪڙڙ، ڪوڙ رڻ ۽ ڀار.

ڪوڙ ميلن، ڪوڙ پيروي ڪس هروي عوار،

ڪوڙ ڪوڙي ليهون لگا، وسريا ڪر لار،

ڪس نال ڪيچي دوستي، سب ڇڪ چلن هار.“

فرمائين ٿا ته هي جو اسانجو شرار آهي اهو به ڪوڙ (بنا)
آهي ۽ ائين به وڃي ٿو جنهن دنيا کي اسين پنهنجو بڻائڻ چئي
ڪوشش ڪريون ٿا، جنهن سان اسين ليهن لڳائي وٺا
آهيون سا به ڪوڙ آهي. ان ٻر مالها کانسواءِ دنيا جي ڪا به
چيز اسانجي دوستي ۽ ٻار جي قابل نه آهي ڇاڪاڻ ته
ٻر ٻڙ کانسواءِ هر چيز ناس ٿي وڃي ٿي. رڳو هڪ مالڪ ئي
آهي جو هميشه رهي ٿو.

ذات ۽ ڌرم

ان مالڪ جي ڪا به ضرورت، مذهب يا مالڪ ڪونهي.
نڪي ان مالڪ جي ڪا ذات يا مالڪ يا رنگ رڻ ۽ ڀار آهي.
ڳورو ارڃن صاحب سمجهائين ٿا.

”ورن چاهه ڇهن ليهن ڪوئي،

سب هڪئي سرشت آڻائندا.“

پر ماڻها هڪ آهي

سڀني مهاڻائن جو رهڻي ڪڙو ئي آهي ته جيئن مالڪ کي
اسين مان ڇاڻيون ٿا اهو هڪ پر ماڻها آهي. ائين ناهي
هندن جو هڪڙو نه مسلمان يا سکن ۽ عيساين جو ڪو به
پر ماڻها آهي. گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:
”اڪ پتا اڪس کي هم بالڪ،
سپنان جيڏان ڪا اڪو دانا.“

شيخ سعدي چوي ٿو:

”بني آدم اعضائي اڪ ديگر اند،

چو در آفرينش ز اڪ جوهر اند.“

يعني سڀ انسان هڪ ئي جوهر مان پيدا ٿيا آهن ۽ هڪ
ٻئي جا ڀائر آهن. جيڪي به جيو اسين دنيا ۾ ڏسي رهيا
آهيون، انهن سڀني کي پيدا ڪرڻ وارو هڪ ئي پر ماڻها
آهي. مسلمان فقير ان پر ماڻها کي رب العالمين سڏين ٿا
يعني ته ساري عالم جو هڪ ئي رب آهي ۽ شروع کان اهو
پر ماڻها هلندو اچيڻو. ائين ناهي ته ٻيڙيائين ڪو ٻيو پر ماڻها
هو ۽ هاڻي ڪو ٻيو. گورو نانڪ صاحب جن فرمائين ٿا:
”جگ جيون ساڄا اڪو دانا.“

يعني ته ساري جڳهه کي جيون ڏيڻ وارو هڪ ئي دانا
آهي ۽ اهو لازمي آهي. هو مرن ۽ ڄمڻ جي چڪر ۾ نه ٿو
ڦاسي. ڄڻ صاحب جي شروع ۾ ئي گورو نانڪ صاحب
بلڪل چڱيءَ طرح فرمائين ٿا:
”اڪو ستنام ڪر ٿا پرڪ“

”آد سچ، چڱاد سچ، هٿ ٻي سچ، نانڪ هو سي ٻي سچ.“

يعني تجربو ڪندي ڪندي مون کي پنهنجي اندر ۾
هڪ اهڙي شڪتي حاصل ٿي آهي جا آد چڱاد کان هلندي
آئي آهي ۽ جيڪا ڪڏهن به ناس يا فنا نه ٿي ٿئي. اهو

ڪدم روئڻ ۽ ڇالائڻ شروع ڪري ٿو جيتوڻيڪ نمائش جو
 آخر سمورو سامان اُٿي ٿي آهي. پوءِ ئي هو محسوس ڪري
 ٿو ته نمائش مان خوشي وٺڻو اوڻو وقت ٻڏي ماڻي سگهيو
 جيترو وقت عهدي هٿ ۾ ٻڏندي پسيءَ جي آڱر پڪڙيل
 هئي. اهڙيءَ طرح دنيا ۾ به اسان سڪيءَ شائتي اوڻو عرصو
 حاصل ڪري سگهنداسين جيترو وقت اسانجي لاءِ اسانجو
 ميان مالڪ جي طرف رهندو. انڪري مٿاهه اسان سڀني
 جي اندر مالڪ جي هاءِ لاءِ برابر پيار پيدا ڪن ٿا. ڳورو
 نالڪ صاحب فرمائين ٿا ته

”هر ڪي پوڄا دل ۾ ستر، ڪهڙا ڪچو نه ڄاڻي.“

يعني مالڪ جي پکڙيءَ جي مڙها ڪڏهين بيان ڪري ٿي
 نه ٿي سگهجي. اسين سڀ دنيا جا جيو ڪڏهن نه ڪڏهن جي
 موه ۽ پيار ۾ ڦاٿل ٿي رهون ٿا. ڪڏهن نه ڪڏهن جي پوڄا
 ضرور ڪراون ٿا. ڪو ٻت ڪي پيار ڪرائو ته ڪو قوم،
 مذهب ۽ مالڪ جي پکڙيءَ ۾ لڳو رهي ٿو ۽ ڪو ٻن دولت
 جي پوڄا ڪري ٿو. پر اهي شڪليون ۽ پدارت اسانجي پيار
 جي ڦاٽل نه آهن ڇاڪاڻ ته انهن جو پيار ۽ پکڙي اسان مان
 هڪ ڪي ٻار ٻار ڏيئي جي پنڌن ۾ ڪيندي اُٿي ٿو. مالڪ
 جي پکڙي ۽ پيار ئي اسانکي واپس وٺي وڃي مالڪ سان
 ملائي ٿو. انڪري مٿاهه سڄيائين ٿا ته مالڪ جي پکڙيءَ
 جي مڙها بيان ٿي نه ٿي ڪري سگهجي. اڄي پکڙيءَ ۽ پيار
 جي ڌرمي اسين واپس مالڪ ۾ سمائجي وڃون ٿا.
 پڪا صاحب فرمائين ٿا ته

”پڪا ڀڳت ڪو نه ٿين، سڀ ڪي ڳڙهي ٿا،“

”ڪو نه ڳڙهي ٿين، سڀ ڪي ڳڙهي ٿا.“

اسانکي مان وڏائي ڏين ٿا، اسان جا جلوس ۽ سرڪسون
 ڪڍن ٿا، اخبارن ۾ اسانجي ساراه ڪن ٿا ته اسانجو من ڦراريو
 نه ٿو سمائي. پر انهن ليڊرن جي حالت به روز پڙهون ٿا جو
 رات رات حڪومت جو تختو بدلاجي وڃي ٿو ۽ مخالف پارٽيءَ
 جو زور وڌي وڃي ٿو. پوءِ انهن ساڳين ئي ليڊرن کي
 ڪڏهين گوليءَ جو شڪار ڪري ٿا ڇڏين ته ڪڏهين ڦاسيءَ
 جي تختي تي ٿا چاڙهين، ڪڏهين جيل ۾ ٿا وجهن ته
 ڪڏهين انهن جي اخبارن ۾ مٿي پاليت ٿا ڪن. جنهن
 حڪومت جي نشي ۽ دنيا جي مان وڏائيءَ ۾ سڪ ڳولهندو
 جي ڪوشش ڪيسين، اهاڻي اسانجي واسطي دڪ جو ڪارڻ
 ٿي پئي. گورو نانڪ صاحب جن فرمائن ٿا:
 ”سڪ مانگت دڪ آ گل هوئي.“

مطلب ته هن دنيا ۾ اسان ڪڏهين به سڪ ۽ شائتي حاصل
 نه ڪري سگهنداسين. هي جيڪو گورو ڪجهه سڪ نظر
 اچي ٿو سو به وقت پئي دڪ ۾ بدلاجي وڃي ٿو. سو مهاڻا
 پنهنجي آزمودي مان سهجهائين ٿا ته جيئن اسانجي آتما
 پرالما سان ميلاپ نه ڪندي تيسين سڪ ۽ شائتي حاصل
 ڪري ٿي نه سگهندي. ڏن دولت ۽ دنيا جي شڪلين مان
 به اسان اوڻرو ئي عرصو سڪ شائتي پائي سگهنداسين
 جيستائين اسانجو غيال مالڪ جي ڀڳتيءَ طرف هوندو. مثال
 طور ڪو ٻار پنهنجي پيءُ جي آڱر ڀڳڙي نمائش ۾ لماشو
 ٿي وڃي ٿو. هنکي نمائش ۾ هر چيز ڏاڍي خوبصورت ۽
 سٺي ٿي لڳي. ڪٿي بجليون ٻري رهيون آهن ته ڪٿي
 سمن قسمن کيل ٿي رهيا آهن ۽ ڪٿي رانديڪن ۽ مٺاڻ
 سان سڃيل دوڪان آهن. ٻار سهجهي ٿو ته هنکي اها خوشي
 نمائش جي ساز و سامان مان ملي رهي آهي. پر جيڪڏهن
 لاطيءَ وچان هن کان پيءُ جو هٿ ڇڏائجي ٿو وڃي ته هو

اولاد جي پيدا ٿيڻ وقت اسين هيتراون سرهيون ڪيون ٿا
 ۽ مڃاڻون ۽ پارٽيون ڪيون ٿا سو اولاد جيڪڏهن نادر مانبر دار
 يا نالائق ثابت ٿئي ٿو يا بيمار ٿي پوي ٿو يا عري وڃي
 ٿو من ڪي ڪيترو نه ڏک ٿئي ٿو. دنيا جو ڌن دولت جدين
 ۾ اسين سڪ ڳولڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهيون، سوڌي
 ڏسو ته انهيءَ ڌن ڪي ڪمانڊ جي لاءِ ڪيترا نه ڏک ۽
 ڪشت سڀڻا ٿا پون. پنهنجي قيمتي اصولن ڪي قربان ڪرڻ
 ٿو پوي، پنهنجي اندرستيءَ جي ستيا ناس ڪرڻي ٿي پوي
 ۽ ڪيتريون مالڪ بيماراڻيون ٿي پون ٿيون پون.
 انهيءَ ڌن ڪي ڪمانڊ لاءِ پون به انيڪ مصيبتون سڀڻون
 ٿيون پون، پر ٿين هوندي به انهيءَ ڪي رڪن ۾ ڪهڙي
 شالتي آهي! جي بڻڪن ۾ ٿا رڪون ته اٿن جي ڪٽڻ جو
 ڊپ آهي. ڪڏهن انڪر انڪس وارن جو ڀؤ ۽ ڦڪر اڳو
 رهيو ۽ جي ٻارن دوستن ڪي ٿا ڏهن نه چپتا ٿي ستائي نه
 مٿان واپس ٿي نه ڪن. وري ڇڏهن اها دولت هلي ٿي
 وڃي نه خوب مصيبتن ۽ چپتائن ۾ ڦاسائي ٿي وڃي، ڪڏهن
 ڊاڪٽرن جي ٽين ڏاڻا ۾ لڪري ٿي وڃي نه ڪڏهن ۽ ڪڏهن
 جي سرچن ۾ ختم ٿي وڃي ٿي. هيترو ڏک ۽ ٺڪاڻن سان
 ڪمائي وٺي پوءِ نه سڪ نه ڏانهن. ان جي وڃڻ ڪري
 جيڪي سرپر جا ڏک پوڻ ٿا پون اٿن جي ڳالهه ٿي
 ڪهڙي ڪجي! ڳورو ٺاڪ صاحب جن فرمائين ٿا:

”پاڻان باجهون هووي ناعين، مويان سات نه ڄاڻي.“

وري مڃال ٿو اچي ته شايد دنيا جي عيش عشرت ۾ سڪ
 هوندو ۽ اسين شراب ڪباب جي لذتن ۾ لڳي ٿا وڃون، پر
 اچي به اسان جي من ڪي آباد ڪري بيمارين ۾ ڦاسائي ٿيون
 ٿيون. ڪڏهن اسين حڪومت جي نشي ۾ سڪ ٿا ڳولون
 ٿيون ليڊر بطحا جو سرق ٿو لڳي. چنين وقت اوت

تلسيداس صاحب جن به پنهنجي ٻاڻيءَ ۾ دنيا جي دکن جي
باري ۾ هن ريت فرمائين ٿا:

”ڪوئي نون من دڪي ڪوئي نت اداس،

اڪه اڪه دڪ سمن ڪو سڪي سنڪ ڪا داس.“

گورو نانڪ صاحب جن سمجھائين ٿا:

”نانڪ دڪيا سب سنسار،

سو سکيا جو نام آڌار.“

مطلب ته سڀ دنيا جا جيو پنهنجي پنهنجي نموني دکن
۽ مصيبتن ۾ مهٽا آهن. سڄو سڪ ۽ شانتي الهيءَ کي آهي
جنهن مالڪ جي پگڙيءَ ۽ پراسر جو آسرو ورتو آهي. اسين
جيو الهيءَ مالڪ کي وساري ويٺا آهيون. نه هن جي ڪوچ
ٿا ڪريون ۽ نه ئي هن جي پگڙيءَ طرف اسانجو خيال آهي.
دنيا جي شڪلين ۽ پدارثن ۾ سڪ ۽ شانتي ڳولڻ جي ڪوشش
ڪري رهيا آهيون. هر هڪ جو رهو اهو اٿيو آهي ته جيترو اسين
انهيءَ ڀرمائما ڪري وساري سڪ ۽ شانتيءَ کي ڳولهي رهيا
آهيون اوڻوئي زياده دڪ به پوئجي رهيا آهيون. ڇاڪاڻ ته
دنيا جون شڪليون ۽ پدارت جن جي حاصل ڪرڻ ۾ اسين
سڪ ۽ شانتي ڳولهي رهيا آهيون اهڙي عارضي ۽ ناسونت
آهن تنهن ڪري انهن جو سڪ به عارضي ۽ ناسونت آهي.
جيستائين اسان کي اها وسهه ٿي ملي جا ڪڏهين به ناس
۽ فنا نه ٿئي ۽ اسين الهيءَ کي پنهنجو نه بنايون جيستائين
اسين سڄو ۽ دائمي سڪ ڪهڙن ٿا حاصل ڪري سگهون؟
ڇاڪاڻ ته جنهن ڇيز جي حاصل ڪرڻ ۾ خوشي ٿي ٿئي تنهن
جي وڃڻ يا جدائيءَ ۾ ايترو ئي دڪ به ٿئي ٿو. پنهنجي
زندگيءَ کي ڇڏي ڏسون ته شاديءَ جي وقت من کي ڪيڏي
نه خوشي ٿئي ٿي پر جيڪڏهن الهيءَ جيون ساڻيءَ سان ڇڏي ڏيون
يا متڀيد ٿئي ٿو ته اسين ڪيترو نه دڪي ٿا ٿيون. جنهن

سوامي جن فرمائين ٿا:

”ڏام اڀري ڇلو پائي پرائي ديس ڪيون رهيا.“

آتما ۽ پرماتما

گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:

”پر سچي تي سدا سهاڻن.“

اسانجي آتما استري آهي ۽ پرماتما سندس پتي آهي ۽ هيءُ آتما روپي استري، پرماتما روپي پتي ۽ جي ڇرلن ۾ پنهجي سچي سهاڻ ٿي سگهڻي ۽ خوشي پراپت ڪري سگهڻي. وڌيڪ گورو صاحب فرمائين ٿا:

”جنهي گهر ڄاڻا آڀا سي سڪڻي پائي.“

جيڪي پنهجي اصل گهر (سڃند) واپس پنهجي وڃن ٿا آهي هميشه جي واسطي سک ۽ شانتي حاصل ڪندا. ڪٺ آپشد ۾ به ڇڪتا ڪي بهراج اهڙي جواب ڏنو آهي. مڙلانا روم صاحب به فرمائين ٿا:

”ان جهان زندان و ماژندا نيان،

حضرة ڪن زندان و خود را داردان.“

يعني هي جهان قيدخانو آهي جنهن ۾ اسين قيد آهيون. قيدخاني جي ڇت ۾ سوراخ ڪري هتان پڄي اڪرو. ڪيترن ئي مهاتمان آتما ۽ پرماتما جي رشتي کي استري ۽ پتيءَ جي لائي سان پيڙيو آهي. ڇاڪاڻ ته استري هميشه پتيءَ جي ڇرلن ۾ سک ۽ شانتي حاصل ڪري سگهڻي. جيڪڏهن ڪا استري پنهجي پتيءَ جي ڇرلن کان جدا ٿي وڃي پوءِ چاهي هن کي ڪيتري به دنيا جي عزت ۽ مان ڏجي، ڪيترو به مال ملڪيت ڏجي ته به هن جي من کي سک ۽ شانتي نه ملندي. هوءَ پنهجي پتيءَ جي پيار ۾ ئي سک ۽ شانتي حاصل ڪري سگهندي ٿي.

سڌو نٿو ملي سو اُرس ڪاٺي انهن کي اُمار سٺا طعام ڪارائڻ جو
 انتظام ڪرڻو، جنهن ڪري عيدي ايتا به وڌيڪ سٺس آهين
 ٿا. انهيءَ شخص به سڌو پر اڳڪار ڪيو. ٽيون پر اڳڪاري
 سياري جي دوسر برڌسي ٿو نه عيدين کي سرديءَ کان بچڻ
 لاءِ گرم ڪپڙو ڪونهي سو ڪاٺي پيسا خرچي انهن کي گرم
 ڪپڙا ٺهرائي ٿو ڏئي. هن پر اڳڪاريءَ شايد ٻين کان وڌيڪ
 پر اڳڪار ڪيو. سڀيئي پر اڳڪاري عيدين تي اُرس ڪاٺي
 پر اڳڪار ڪري رهيا آهن جنهن ڪري عيدين جي حالت
 اُتي ڪان بهتر ٿي رهي آهي. ڇڻا نه سي ڪلاس
 عيدين مان اي ڪلاس عيدي ٿي پيا ۽ هنن کي جيل ڪاٺي
 پر زباده آزار ۽ آسائش به ملي وڃي. ليڪن انهن پر اڳڪارن
 جي باوجود هر سڀ جيل ڪاٺي پر عيدي ٿي رهيا. ڇو ٿون
 پر اڳڪاري جنهن وقت جيل ڪاٺي جي ڇاڙهي هئي تنهن عيدين
 تي دها آئي جيل ڪاٺي جا دروازا ئي کولي ڇڏيا ۽ کين
 هميشه لاءِ آزاد ڪري ڇڏيو. جيڪڏهن سڀ کان سرشت
 پر اڳڪار آهي نه انهيءَ ڇاڙهيءَ واري پر اڳڪاريءَ جو. سنڌ
 ميانمارون هن دنيا پر ڇو راسيءَ جي جيل ڪاٺي جي ڇاڙهي
 کلي اچن ٿا، اسان جي اندر مالڪ جي ملڪ جو شوق ۽ پيار
 بيدا ڪري، اسان کي رستو ۽ طريقو ڏيکاري، ڌر ڌار
 پوڄائي هميشه واسطي هن جيل ڪاٺي مان آزاد ڪري ٿا
 ڇڏن. انهيءَ ڪري ستن ۽ ميانمارن جو اڳڪار ڪڍڻ نه
 ساڄڪ سڌارڪ يا راجنيتي ايتا جي پر اڳڪار کان اوچو ۽
 سڄو آهي. ميانمارون هميشه ابدش ڪندا نه جيستائين اسان
 جي آتما واپس وڃي پر مائما سان ميلاب نه ڪندي جيستائين
 اسن سراز جي بڌڻن ۽ سنار جي دڪن کان ڇو اُڪارو نه
 ٻائي سگهنداسين. ڪبير صاحب فرمائين ٿا:

”جل حساس لرو ڪو ڇا ٿئي، ڇو ڇو به سنارا هر.“

مضبوط جتي پائي ڇڏيون نه ڪندا پنهنجو اثر ئي نه
دنيا جا مسئلا نه اڄ تائين ڪنهن حل ڪيا آهن نه ڪير
واسطي حل ڪري سگهي ٿو پر مهائمان جي ابدش
هلي اسين پنهنجو خيال ايترو اوچو ڪري سگهون نه
دنيوي دڪو ۽ سک جون حالتون اسان تي اثر ئي نه
سوع مسيح بائيبل ۾ فرمائين ٿا:

"For I have come to set a man at variance
against his father and the daughter against her mother,
the daughter-in-law against her mother-in-law."
(matthew 10: 34: 35:)

يعني مان آيو آهيان ته پٽ کي پنهنجي پيءُ کان، ڌيءُ
پنهنجي ماءُ کان ۽ ننهن کي پنهنجي سس کان جدا ڪرڻ
ارثاٽ: مان هن دنيا کي سک ۽ شانتيءَ جي نگرِي بڻ
ڪونه آيو آهيان بلڪ جيون کي هتان آزاد ڪرائڻ آيو آهيان
ماءُ پيءُ، پٽن ڌيئرون وغيره جا پاڻ ۾ موه جا بندن ڪا
آيو آهيان. هڪ ٻئي سان لڳن، موه ۽ پيار جي زنجير
کي ڪاٽي، انهن کي آزاد ڪرڻ آيو آهيان. بيشڪ دنيا
پر آپڪاري نيتائن ۽ پنڌن تي سڌار ڪن جي ڪمي ڪونه پئي
رهي آهي ۽ دنيا ۾ ڪيترائي ليڪ، رحيم دل ۽
پر آپڪاري انسان پيدا ٿيندا رهيا آهن پر سنت مهائمان
جيڪو پر آپڪار اچي هن دنيا ۾ ڪٿا اهڙو پر آپڪار پئي
ڪنهنجو نٿو ٿي سگهي. مثال طور ڪنهن جيل خاني اندر
ڪيترائي قيدي آهن. هڪ پر آپڪاري شخص ڏٺو ته گرميءَ
جي موسم آهي ۽ قيدان کي پيئڻ لاءِ ٿڌو پاڻي نٿو ملي.
هو رحم ڪائي ڪنهن طرف وارو ٿڌو شربت پيارڻ جو بندوبست
ڪري ٿو. گویا هن قيدان تي هڪ چڱو پر آپڪار ڪيو. پر
هڪ پر آپڪاري محسوس ڪري ٿو ته قيدان کي کاڌ لاءِ کاڌو

اسانکي ڀوڳڻا ٻون ٿا اهي اسان جي ٻررب جنمن ۾ ڪيل
 پائين جي ڪارڻ آهن. ساڳي طرح چيڪي سک ماڻي رهيا
 آهيون اهي گذريل جنمن جي ڪيل نيڪ ڪرمن جو ڦل
 آهن. سو ٻچن ۽ پائين جي ميلاپ ڪارڻا اسانکي منهن
 ڏيئي مليئي. ان ڏيئيءَ ۾ رهندي اسين انهن پائين ۽ ٻچن
 جو حساب ڏيئي رهيا آهيون. جيڪڏهن اسان فقط ٻچ ڪيا
 هجن ها ته سرڳن ۾ ويٺا هجون ها. جيڪي فقط پاپ ڪيل هجن
 ها ته ارڪن ۾ سزائون پوکيندا هجون ها. جنهن زباده ٻچ ڪيا
 آهن سو دنيا ۾ زباده سڪي نظر اچي ٿو ۽ جنهن گهٽ ٻچ
 ڪيا آهن سو گهٽ سڪي نظر اچي ٿو. ڪنهن جي پائين جو ٻوڙ
 زباده ٿي وڃي ٿو ۽ ٻچن جو گهٽ نه هجڻ وڌيڪ دڪي رهڻو
 ۽ گهٽ سڪي. اهو ئي ڪارڻ آهي جو هن دنيا جي اندر اميري
 ۽ غريبي آهي، بيماري ۽ تسديستي آهي، اوچ ۽ نيچ جو
 ايترو فرق آهي ڇاڪاڻ ته هرڪو ڄا پنهنجا پنهنجا ڪرڻ
 آهن جنهن لٽيجر هڻ هٿ اچي پوکي رهيو آهي. هيءَ دنيا
 اڄ تائين نه ڪڏهن سرڳ جي نگر جي ٻڌي آهي ۽ نه ٻڌڻي
 سگهڻي. الياس پڙهڻ سان پتو پوي ٿو ته دنيا ۾ اڙائي
 جو-ڳڙو، اميري غريبي ۽ سک دڪ، هميشه هلندا آيا آهن.
 باوجود وڏن وڏن مڙهائين جي هٿ ايندي ۽ وڏن سماجڪ
 سڌارڪن جي پيدا ٿيندي به هن دنيا جي حالت اڳي کان
 بهتر ڪانه ٿي آهي ۽ نه ڪڏهن ٿيندي ڇاڪاڻ ته ستن
 مڙهائين جو مقصد هن دنيا کي سرڳ يا سک جي نگر جي
 بڻائڻ ڪونهي. هو ته اسانکي "اخڙو طر ٿو ۽ سڌن سڀڪارن
 ٿا جو ان رستي تي هلي اسين هميشه لاءِ هن ڏانهن جي
 ٻڌڻن کان ئي آزاد ٿي وڃون ۽ وري هن دنيا ۾ اچون ئي نه.
 دنيا جي ڪنڊن کي هٽائڻ ۾ اڄ تائين ڪنهن به ڪاهيائي
 حاصل نه ڪئي آهي. پر جيڪڏهن اسين پنهنجي پيرن ۾

نه ڪنهن قوم يا مذهب يا ماڻه جو لڙائي جهڳڙو هلندو ئي
رهيندو. انهن لڙاين ۾ ڪيترن غرامن جو خون ٿئي ٿو ۽ ڪهڙي
طرح نه زالون وڌوائون ٿين ٿيون ۽ ٻار پيڙهن ٻڙهن ٿا. جنهن دنيا ۾
اها حالت آهي جو روئي ۽ ڪهڙي واسطي انسان کي ٽڙ ڦٽو ۽
پٽڪو ٿو پوي ۽ هر وقت موت جو ڊپ لڳو رهيندو اهڙي
نگريءَ جي اندر اسين سک ۽ شائتيءَ ڪيئن ٿا حاصل ڪري
سگهون؟ اها حالت ڏسي گورو نانڪ صاحب جن پڪارين ٿا:
”نانڪ دڪيا سڀ سنسار.“

سوچو ٻائي چوڻي:

”ڏٺو نٿي دڪيئي سڀي، نرڙن دڪ ڪا روپ“
تسلي داس جن رامائن ۾ فرمائين ٿا:

”سڪل جيو جگ دهن دڪاري“

جيڪڏهن انساني ديهيءَ ۾ اچي اسين هن دنيا ۾ سک ۽
شائتي حاصل نٿا ڪري سگهون ته پوءِ ڪهڙي جُون ۾ سک
۽ شائتي حاصل ڪري سگهنداسين؟ مهاڻا اُڀديش ڪن ٿا ته
هن دنيا ۾ ڪڏهن به هميشه جي واسطي ڪنهن کي به سک
۽ شائتي حاصل نه ٿي سگهندي ڇاڪاڻ ته هيءَ دنيا سک
۽ دڪ جو گهر آهي، پڇ ۽ پاپ جي نگري آهي. اسين
پنهنجي پڇن ۽ پاپن جي ڪري هن دنيا ۾ اچي سک ۽ دڪ
پوڳي رهيا آهيون. چڱي طرح دنيا ۾ ڇاچي ڏسو ته ڪو به
اهڙو شخص نوهان کي نه ملندو جنهن کي هن ديهيءَ ۾ فقط
سڪ ئي سک ملندا هجن ۽ جنهن ڪڏهن به دڪ نه ڏنا هجن
يا ڪنهن کي دڪ ئي دڪ نه ملندا هجن ۽ ڪڏهن به سک
جو ساڻه نه ڪنڀو هجي. ايو مان ڏسجي ٿو ته جيڪڏهن ڏه
ڏينهن سک جا گذرن ٿا ته ڪجهه ڏينهن دڪن کي به منهن
ڏيئي ٿو پوي. وري جي ڏهه ڏينهن دڪن جا ڏسجن ٿا ته
پٺيان ڪجهه ڏينهن سک جا به اچن ٿا. جيڪي به دڪ

ذرا بڻل جي چوڻا بابت وڻجاريو. زميندار - ڇو ڏانهن ان کي
 هر ٻر چوڻي ٿو ۽ جڏهن اڪڙي ڪري پوئو ته اوه جو سوڻو
 هڻي کيس وري هر علائقي لاءِ جبرور ڪيو ويٺو. اهڙي
 طرح ڪٿڙي به چوڻا کي چڱيءَ طرح ڇڏي ڏسو ته ڏک ٿي
 ڏک ۽ مصيبتون ٿي. مصيبتون نظر اينديون. هيٺين چوڻين
 کي ڇڏي انساني ڄامي جي باري ۾ چڱي طرح سوچ وڻجاريو
 ڪري ڏسو. ڪيترا نه ڏک ۽ مصيبتون هر روز سڏيون
 ٿيون - جيتوڻيڪ انهيءَ انساني چوڻا کي
 'Top of the creation' به ڪوٺيو ٿو وڃي. رشي مني ان
 کي ٿر نارائڻي ڏيندڙ چون ٿا. مسلمان پيغمبر ان کي اشرف
 المخلوقات سڏن ٿا. ڏوي ڏاڍو ٿاڻو انهيءَ انساني چوڻي
 لاءِ وڃيائين ٿا. ٿين هوندي به ان چوڻي ۾ ڪنهن کي به
 سک ۽ شائتي برائت ڪوٺبي. ڪو بيماريءَ جي ڪري
 ڏکي آهي ته ڪو بيروزگاريءَ ڪري تنگ آهي؛ ڪو اولاد
 نه هئڻ ڪري رات ڏينهن ٽڙ ٽنڊو رهيو ته ڪو وري گهڻي
 اولاد مان تنگ آهي. ڪو تعرض ڏاڍا جي ٺڪر ۽ ڇڻا ۾
 سڙي رات ٿڌو ڪري، ته ڪو تعرض وصول ڪرڻ لاءِ
 سڄو ڏينهن ڪورنن ۾ ڌڪا پيو کائي. ڪنگال جي حالت
 اسين هر روز ڪريءَ ۽ سرديءَ ۾ ڏسون ٿا ته ڪيئن نه پيٽ
 جي لاءِ ڪشت ٻڙجي رهيا آهن. اهڙي طرح اسپتال ۾ بيمارن
 جون ڏک ٻيڙيل دانهون ٻڌي متسوس ٿو ڪجي ته وڻجاريو
 ڪيتري نه ٻڙا ٻوڙي رهيا آهن. ساڳيءَ طرح جيڪڏهن ڇيل
 ماني ۾ قيدن جي حالت ڏسڻ ۽ ٻڌڻ جو موقعو مليو ته سندن
 دردناڪ آقايتون ٻڌي دل لڏي ٿي وڃي. مطالب ته دنيا
 ۾ جهڙاين نظر ڪجي ٿي اوڏانهن ڏک ٿي ڏک ۽ مصيبتون
 ٿي مصيبتون نظر اچي رهيون آهن ڪنهن وقت رهندو هلائي
 ڏس ته انهي ڏسو ته ڇو پوئو ته هن دنيا ۾ ڪنهن

سهجو ٻائي چوڻي:—

”پشو پنڇي، نر، سر، آسر، جالڇر. ڪيت پندگ،

سب هي اپتي ڪرم ڪي، سهجو نانا رنگ.“

ڇا راجا، ڇا پرجا، ڇا امير ڇا غريب، ڇا استري ڇا
پوش، اسين سڀ دنيا جا جيو ڪرم جي چار ۾ ڦاٿا پيا
آهيون. انهن ڪرم جي ڪارڻ جنهن به جوڙ ۾ وڃي جنم
وٺو پويو اتي دڪ ۽ مصيبتون ئي مصيبتون سهڻيون
پون ٿيون. پرماتما کان وڇڙي ڪهڙيءَ به جوڙ ۾ اسين
ڪڏهن به سک ۽ شانتي حاصل نٿا ڪري سگهون. ڪنهن
به جوڙ کي ڪٿي چڱيءَ طرح ڇاڇي ڏسو ته ان ۾ سک پراپت
ٿي سگهيو؟ هر روز انسان جي خوراڪ لاءِ هزارين قسم
جي جانورن جو ڪوس ڪيو وڃي ٿو. ڪهڙي نه بي رحميءَ
سان انهن جي گلن تي چرندون هلايون وڃن ٿيون. ڇا اهڙن
جانورن جهڙوڪ ٻڪري، ڍڳ، ڳاڻ، مرغِي وغيره جي جوڙ
۾ اسين سک حاصل ڪري سگهون ٿا؟ اسانجي خيال ۾
ڪڏهن آيو آهي ته جيڪڏهن اسانکي پنهنجي ڪرم جي
ڪري انهن جوڙين ۾ وڃڻو پوي ۽ اسانجو گردن انهن جي
چرمن ۽ ڪهاڙين جي هيٺان هجي ته پوءِ اسان جي جيڪر
ڪهڙي حالت ٿئي! ڊاڪٽر جڏهن انجنيڪشن هٽل لاءِ رڳو
سينٽري سٽي گرم ڪندو آهي تڏهن ڪيترن ماڻهن جو شمار
ٻپ وڃان ڏکڻ شروع ڪندو آهي جيتوڻيڪ اها ڳالهه
اسانجي فائدي لاءِ هوندي آهي. هاڻي اُت جي جوڙ جي
حالت تي ويچار ڪريو. ڪهڙي طرح مٿائڻس بوجو لڏايل
هوندو آهي ۽ ڪيئن نه ان کي زوريءَ اڳيان ڇڪيندا آهن.
ٽانگي ۾ بڌل گهوڙي جي حالت اسين عام طرح ڏسندا
آهيون. ڪيترا نه ماڻهو ان ٽانگي تي سوار هوندا آهن ۽ ڪيئن
ڌڙا ڌڙا مٿائڻس جهڙوڪن جو وسڪارو ٻيو ٻوندو آهي.

کوسائين السیداس چن رانانڻا پر نروائين ٿا :-

”ڪرم پرڏان وڌو وڃ راکا ،

جو جس ڪين ٿاس ٿل ڇاڱا .“

گورو لاکه صاعب چن نروائين ٿا :

”دوس نه داجي ڪسي دوس ڪرمان آڻين ،

جو مٿن ڪيا سو مٿن پاڻا دوس نه داجي اور چنان .“

گورو اوجن صاعب چن هن دليا ڪي ”ڪرما سندڙا

ڪيت“ ڪوئين ٿا . هن دنيا پر اچي جيڪي ڪرر اسين

ڪر اون ٿا ، ڇڱا يا برا ، انهن سڀني جو نتيجو هميشه هت

انهي اسان ڪي پوکڻو پوئو . ساڳي طرح حضرت عيسٰي چن

سمجھيائين ٿا :-

”مٿس جيڪي بروڪي سوئي اٿي ٿو .“

ڪيت جي اندر اسين جيڪڏهن مڙج پوکينداسين ته مڙچن

جو فصل اٿڻو پوندو جيڪڏهن ڪو انب جو پوئو لڳائيندو

ته انب جي ٿل جي ڪاٺا جو عهدار ٿيندو . ڪرر نيڪه هجن سواءِ

بد ، عرصي جو ٿل پوکڻ لاءِ سڙاڙ جي بندين پر اچڻو پوئو .

جيڪڏهن بيڪ ڪرم ڪنداسين ته سٺ شاعروڪار ٿي

اهنداسين . سي ڪلاس عيادي ٿيڻ بدران اي ڪلاس عيادي

ٿينداسين . جهوڙيءَ پر رهڻ جي بدران سڪل پر رهائش

ٿيندي . لوم جي زنجيرون بدران سون جي زنجيرون پر جڪڙيل

رهنداسين . زبانه پر زبانه سڙه يا وڪڻت پر وهنداسين

پو اهي پر پڙه جوڙيون آهن . ان کانپوءِ وري نه چوراسيءَ

جي بيل باني پر اچڻو پوندو . پوءِ جي اڙا ڪرم ڪيا نه پوءِ

سڙڪ ۽ چوراسي هميشه تيار هوندا . سڙڪي جي مٿاڇري

سمجھيائين ٿا :-

”ڪرم جو جو ڪرنگا ٿو وڃي ٿو پوکڻا پوئو .“

يعني آتما جي اندر پرماتما آهي ۽ پرماتما جي اندر آتما آهي. مثال طور بڙ جو وڻ ڪيڏو نه وڏو ٿيندو آهي ۽ ان جو ٻج ڪيڏو ننڍڙو ٿيندو آهي. جيڪڏهن ڪير اسان کي سمجهائي نه هن ننڍڙي ٻج جي اندر هيڏو وڏو بڙ جو وڻ آهي نه اها ڳالهه آسانيءَ سان اسانجي سمجهه ۾ نه ايندي. ليڪن جنهن وقت اسين انهيءَ ٻج کي زمين ۾ ڇڏيون ٿا ۽ ان جي سنڀال ڪريون ٿا تڏهن آهستي آهستي ننڍڙي ٻوٽي مان وڏي ڪيڏو نه وڏو بڙ جو وڻ ٿي پوي ٿو! پوءِ ئي اسان کي پتو پوي ٿو ته انهيءَ ننڍڙي ٻج ۾ ايڏو وڏو بڙ جو وڻ آهي ۽ انهيءَ وڻ جي اندر بڙ جو ننڍو ٻج سمايل آهي. اهڙي طرح گورو نانڪ صاحب جن فرمائين ٿا ته جڏهن گورمڪن ۽ مٿاڻائن جي ابدش انوسار هلي پنهنجي اندر کوج ڪنداسين ته اسان کي پتو پوندو ته آتما جي اندر پرماتما آهي ۽ جنهن پرماتما جي اسين ڳولا ۾ آهيون اهو اسانجي آتما جي اندر آهي. تنهن ڪري اسانجي آتما انهيءَ پرماتما جي انس آهي.

ڪرمن جو قانون

اسين انهيءَ پرماتما کان وڃڻي هن ماڻا جي چار ۾ ڦاسي پيا آهيون. هت اچي اسانجي آتما من سان ٺاڙو رکيو آهي. اسانجو من اندر ٻن جي پوڳن، وشيه وڪارن، شراڻن ڪمان ۽ دنيوي دلندن جو عاشق آهي. من جيڪي ڪرم ڪري ٿو تن جو ڦل ساڻس گڏ آتما کي به پوڳڻو پوي ٿو، ڇاڪاڻ ته آتما ۽ من جي پاڻ ۾ ڳنڍ اٿل آهي. روشن منهن هن دنيا کي 'ڪرم ڀومي' ڪري ڪوليئو آهي. محمد صاحب هن دنيا کي 'آخرت جي ڪيٽي' ڪوليئو آهي. سندن قول آهي: "الدنيا مزرعة الآخرة."

سنت مارگو

”شکر ڪند نيات ڪرڻ ماڳيون ماڃها ڏنڊ،

سڄي وستو مٺيان رب لاءِ ڀڄن ٿا.

(بابا ٿرڊ)

(ڪند، مصري، نيات، ماڳي ۽ مينهن جو ڪير، اهي سڀ
منا آهن پر اي پرماتما! جيڪو تون به مينج آهي، جيڪو
نهنجي پڳتيءَ ۾ آند آهي انهيءَ سان ڪنهن به دنيوي
رس جو مقابلو ڪونهي.)

ڪٿڙي به قوم، ڪٿڙي به مذهب، ڪٿڙي به مالڪ يا
وقت ۾ جيڪي به مڙا آيا آهن انهن سڀني جو ساڳيو اٿو
۽ ساڳيو اپدش آهي. هو دنيا ۾ قوم يا مذهب ٺاهڻ لڳا آهن
۽ نه ئي اسان کي هڪ ٻئي سان لڙڻ ۽ جهڳوٽ سڳارڻ ٿا.
بلڪه هو اسان جي اندر مالڪ جي پڳتيءَ جو چاه ۽ پيار
پيدا ڪرڻ واسطي ۽ ديهه جي ٻڌڻ کان آزاد ڪري، مالڪ
سان ملائڻ واسطي اچن ٿا. ليڪن اسين دنيا جا ڄڻو آهن
مالڪ جي پڳتن ۽ پيارن جي وچ ۾ بعد ٻاهر مڪي ٿيو پٿرن ۽
ڪرم ڪالڊ ۾ ڦاسيو وڃون ۽ انهن مهاڻن جي اصلي اٿو ۽
اپدش کي وساريو ڇڏيون. تنهن کانسواءِ هنن جي سڄي
تعليم ۽ روحانيت کي قومن ۽ ماڻهن جي ننڍڙن ننڍڙن
ڌارن ۾ بند ڪري، هڪ ٻئي سان لڙڻ ۽ جهڳوٽ شروع

وشيم سوچي

صُلَحو	وشيم				
۳	ڪرهن جو قانون
۱۲	سنسار جي حالت
۱۷	پر مائما هڪ آهي
۲۲	پر مائما اسانجي اندر ۽ آهي
۳۰	هومي جي رڪاوٽ
۴۴	سچو نام
۵۴	سمرن ۽ ڌيان
۶۳	آئوڪ مارڪ
۷۵	سنتن جي سنگت
۸۵	سنتن جو اصلي سرويپ
۹۱	سچو گورو
۱۰۳	سچي پوڄا ۽ ڀڳتي
۱۱۵	سنساري اڇائون
۱۲۰	منشن جيون جو مقصد
۱۲۹	نمر ٿا
۱۳۳	پر مائما جي ڪرپا
۱۳۷	سنتن جو سندس

مهاڳو

سنت مارگو ۱۰ راتڙا سوامي ستسنگ پياس جي مڙجو
سنت سنگورو مهاراج چرلسنگه جن سنت مت يا گورو م
جي مول سدائن کي نهايت سرل ۽ سندر ڍلڱ سان سمجه
آهي. در اصل، هي پستڪ مهاراج جن سندن سنگره ڪر
”سنت باڻي“ جي پڙمڪا ڪري لکيو هو پر روحانيت جو
چڱاسن جي لاپ واسطي انهيءَ کي الڳ پستڪ جي
روپ ۾ ڇاپو وڌو.

سنت مارگو ۱۰ جا هندي، اردو، گرمکي ۽ انگريزي
ڇاپا اڳيئي ظاهر ٿي چڪا آهن ۽ هتي هي ڇاپو سنڌي
جنٽا ۽ خاص ڪري ستسنگين ۽ پرمارڻي پڙهين لاءِ پيش
ڪجي ٿو. شري ڪرشن باباڻي هن ڪتاب جو سنڌي انواد
ڪيو ۽ شري منگهارام دال چٻاڻو جو پڙهند ڪيو. اسين انهن
سڄڻن جا سندن شيوا لاءِ ٿورائتا آهيون.

ايس. ايل. سونڌي

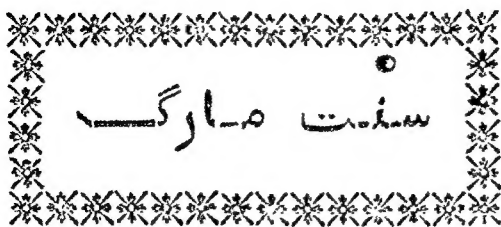
سيڪريٽري

Published by Shri S. L. Sondhi
Secretary Radha Saomi Satsang
Beas (Punjab)

سپ حق واسطا قائم

[جلد ۵۰۰۰]	اکتوبر ۱۹۶۸	دفعہ پھر دہون
[جلد ۵۰۰۰]	آگست ۱۹۷۶	دفعہ پھر دہون

Printed by Shri Girdharilal Gur
at Kohinor Printers
Shekha Mohalla, Ajmer.

داس چر نسنگھم

واڈا سواہي ستسنگھ- بياس (پنجاب)

